

**ÖZEL SEKTÖRDEKİ ŞEHİR PLANLAMA BÜROLARININ AĞSAL
İLİŞKİLERİ: ANKARA ÖRNEĞİ**

Aslı AKEL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2024

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Aslı AKEL

18/01/2024

ÖZEL SEKTÖRDEKİ ŞEHİR PLANLAMA BÜROLARININ AĞSAL İLİŞKİLERİ:

ANKARA ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Aslı AKEL

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2024

ÖZET

Son yıllarda Türkiye'nin izlediği inşaat odaklı büyüme stratejisi başta kentsel alanlar olmak üzere tüm coğrafyalarda toprak üzerinden rantın yaratılması ve dağıtılması konusunda önemli tartışmalara konu olmuştur. Kent planlama ise değişen politikalardan ve gelişmelerden en çok etkilenen meslek alanlarının başında gelmektedir. Çalışma kapsamında Türkiye'de planlama pratiği içerisinde etkin bir rolü olan özel planlama bürolarının, iş kapasitelerine, kilit kişi, kurum ve kuruluşlarla olan ilişkilerine ve bu ilişkilerde ağ yapılarının etkilerine odaklanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada hedef nüfus kapsamında seçilen planlama bürosu girişimcileri ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları, işletmelerin iş fırsatlarına erişmelerinde, rekabet edebilirliklerinde ve karşılaştıkları kısıtları aşmalarında ağ ilişkilerinden faydalandıklarını ortaya koymuştur.

Bilim Kodu : 80208
Anahtar Kelimeler : Planlama sektörü; girişimci ağları; planlama pratiği; özel planlama büroları
Sayfa Adedi : 137
Danışman : Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

NETWORK RELATIONSHIPS OF CITY PLANNING OFFICES IN THE PRIVATE
SECTOR: THE CASE OF ANKARA

(M. Sc. Thesis)

Aslı AKEL

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

January 2024

ABSTRACT

The construction-oriented growth strategy followed by Turkey in recent years has been the subject of important discussions about the creation and distribution of rent on land in all geographies, especially in urban areas. Urban planning is one of the professional fields most affected by changing policies and developments. The scope of the study focuses on private planning offices that have an active role in the planning practice in Turkey, their relationships with key people, institutions and organizations, and the effects of network structures in these relationships. In this context, interviews were conducted with the target population in the study. Research results have revealed that businesses benefit from network relationships in accessing opportunities, their competitiveness and overcoming the constraints they face.

Science Code : 80208
Key Words : Planning sector; entrepreneur networks; planning practice; planning offices
Page Number : 137
Supervisor : Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalışmamın her aşamasında bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren saygıdeğer danışman hocam; Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN'e bu değerli çalışmayı yürütebilmem için verdiği ilham ve destekten dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yoğun iş tempoları içerisinde çalışmama vakit ayırarak görüşme sorularını cevaplandıran ve çalışmamın gerçekleşmesini sağlayan değerli katılımcı şehir plancılarına destekleri ve bilgi paylaşımları için minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Hayatımın her alanında desteklerini esirgemeyen annem, babam ve kardeşime sevgileri, sabırları ve yardımları için çok teşekkür ederim. Ayrıca minik dostum Köpük'e çalışmamın her aşamasında gösterdiği sevgisi, desteği ve sabırlı bekleyişleri için teşekkür ederim.

Son olarak çalışmamın başından sonuna tüm aşamalarında yanımda olan ve beni destekleyen arkadaşım Kaan Doğan'a sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xi
HARİTALARIN LİSTESİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. AĞ KAVRAMI VE GİRİŞİMCİLİKTEKİ ROLÜ	5
2.1. Ağ Kavramı ve Ağ Yaklaşımı	5
2.2. Ağ İlişkileri	6
2.2.1. Sosyal ağ ilişkileri ve sosyal ağ yaklaşımı.....	6
2.2.2. İş ağı ilişkileri	7
2.3. Ağ İlişkilerinin Yapısal Unsurları	8
2.4. Girişim ve Girişimcilik Kavramı.....	10
2.5. Girişimcilikte Ağ Yaklaşımı	11
3. TÜRKİYEDE ŞEHİR PLANLAMA VE MESLEĞE BAKIŞ	17
3.1. Yasal ve Yönetmelik Boyut	17
3.2. Serbest Şehircilik Hizmetlerinin Gelişimi.....	33
3.3. Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi	38
3.4. Meslek Alanı ve Güncel Durum.....	44
4. ARAŞTIRMA VE METODOLOJİ	55
4.1. Örnekleme Tekniği.....	56

	Sayfa
4.2. Görüşme Sorularının Hazırlanması.....	57
4.3. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi.....	57
5. BULGULAR	59
5.1. Girişimciler ve Özellikleri.....	59
5.1.1. Girişimcilerin demografik özellikleri	59
5.1.2. Girişimcilerin iş yapıları.....	63
5.2. Büroların İş Yapıları.....	71
5.2.1. İşletme yapıları	71
5.2.2. İş yapılan kurumlar ve proje türleri	74
5.2.3. Planlama mesleğinde yaşanan değişimler	80
5.2.4. Mesleki beklentiler	82
5.3. Ağ Yapıları.....	83
5.3.1. Kilit kişi ve kurum ilişkileri	83
5.3.2. İş fırsatları için ağlar	92
5.4. İşletmelerin Başarısına Etki Eden Faktörler.....	101
5.4.1. İş kalitesi.....	101
5.4.2. Sosyal ilişkiler.....	102
5.4.3. Siyasi ilişkiler	103
5.5. Kadın Girişimciler.....	104
5.5.1. Girişimcilerin ağ yapılarında kadınların oranı.....	104
5.5.2. İşletmelerin kuruluşunda yaşanan değişimler.....	105
SONUÇ VE ÖNERİLER	109
KAYNAKLAR	119
EKLER.....	127
ÖZGEÇMİŞ	137

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1. Türkiye’de planlama ile ilgili yasal ve kurumsal gelişmeler	32
Çizelge 3.2. Güncel olarak şehir ve bölge planlama eğitimi veren üniversiteler, bulundukları iller ve eğitime başlama tarihleri.....	39
Çizelge 3.3. Bölümlerin yıllara göre kontenjan değişimi	41
Çizelge 3.4. Yıllara göre kamu ve özel sektör istihdam verileri	43
Çizelge 3.5. 1996-2022 yılları arası Şehir Plancıları Odasına kayıtlı üye ve tescilli büro sayısı.....	46
Çizelge 3.6. 2012-2022 yılları arası kayıtlı üye sayıları ve büro sayıları	47
Çizelge 3.7. Tescilli planlama bürolarının karne gruplarına ve illere göre dağılımı, 2022	48
Çizelge 4.1. Türkiye’de şehir plancıları odasına kayıtlı tecilli büroların illere ve karne gruplarına göre listesi, 2022	55
Çizelge 4.2. Hedef nüfus ve seçilen örneklem grubu özellikleri.....	57
Çizelge 5.1. Girişimcilerin cinsiyet dağılımları.....	60
Çizelge 5.2. Girişimcilerin yaş ve karne gruplarına göre dağılımı.....	60
Çizelge 5.3. Girişimcilerin medeni durumlarının cinsiyet ve karne gruplarına göre dağılımı.....	61
Çizelge 5.4. Girişimcilerin doğum yerleri ve karne gruplarına göre dağılımı	62
Çizelge 5.5. Girişimcilerin mezun oldukları okullara göre sınıflandırılması	62
Çizelge 5.6. Girişimcilerin yüksek lisans eğitim durumlarının karne gruplarına göre dağılımı.....	63
Çizelge 5.7. Girişimcilerin profesyonel iş geçmişleri ve karne gruplarına göre dağılımı.....	69
Çizelge 5.8. Girişimcilerin deneyim süreleri ve karne gruplarına göre dağılımı	69
Çizelge 5.9. İş yeri kurulma tarihleri ve karne gruplarına göre dağılımı	71
Çizelge 5.10. Girişimcilerin karne gruplarına göre yaptıkları plan türlerinin dağılımı ..	76
Çizelge 5.11. Girişimcilerin karne gruplarına göre dışarıya iş verme durumlarının dağılımı.....	78

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.12. Girişimcilerin karne gruplarına göre dışarıdan iş alma durumlarının dağılımı.....	79
Çizelge 5.13. Karne gruplarına göre iş fırsatlarına erişmede bilgi kanalları	94
Çizelge 5.14. Girişimcilerin karne gruplarına göre yeni iş fırsatlarına erişme biçimlerinin dağılımı	96
Çizelge 5.15. Aile üyelerinden alınan yardım türleri	99
Çizelge 5.16. İş sorunlarını çözme yolları	100

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Yıllara göre bölüm kontenjanları.....	42
Şekil 3.2. 1996-2022 yılları arası Şehir Plancıları Odasına kayıtlı üye ve tescilli büro sayısının değişimi	46
Şekil 3.3. 2012-2022 yılları arası kayıtlı üye sayıları ve büro sayılarının değişimi	47
Şekil 3.4. Karne gruplarının dağılımı, 2022	51
Şekil 5.1. Çalışan sayılarına göre iş yeri türleri, 1996	73
Şekil 5.2. Çalışan sayılarına göre iş yeri türleri, 2023	73
Şekil 5.3. Projelerin alındığı kurumlar.....	74
Şekil 5.4. Büroların yaptıkları plan türleri	75
Şekil 5.5. Projelerin alındığı kurumlar, 1996.....	77
Şekil 5.6. Büroların yaptıkları plan türleri, 1996	78
Şekil 5.7. Çalışanların işe alım süreçleri.....	85
Şekil 5.8. Girişimcilerin birlikte çalıştıkları meslek grupları	90
Şekil 5.9. Girişimcilerin dernek üyelikleri.....	97
Şekil 6.1. Girişimcilerin ağ ilişkileri.....	114

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 3.1. İllere göre planlama bürolarının sayıları, 2022	50
Harita 3.2. Planlama bürosu olmayan iller, 2022.....	50
Harita 3.3. Şehir Plancıları Odasına kayıtlı tescilli planlama bürolarının karne gruplarına ve sayılarına göre illere dağılımı, 2022	52
Harita 5.1. Planlama bürolarının mekânsal dağılımı, 1996	65
Harita 5.2. Planlama bürolarının mekânsal dağılımı, 2023	66
Harita 5.3. Görüşme yapılan büroların ofis konumu tercihleri	67

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ÇŞB	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EKAP	Elektronik Kamu Alımları Platformu
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KPSS	Kamu Personeli Seçme Sınavı
MDU	Mesleki Denetim Uygulamaları
ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği
TOKİ	Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

1. GİRİŞ

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte başlayan kentlerin planlanması ihtiyacı, planlama mesleğinin temellerinin atılmasına neden olmuştur. 1920’li yıllardan günümüze değişen ekonomik, sosyal ve kültürel şartlar planlama pratiğinin de sürekli olarak değişmesi sürecini beraberinde getirmiştir.

Özellikle 1950’li yıllar ile birlikte artan göç hareketleri kentleşmeyi arttırmış, karşılaşılan sorunlara çözüm aranması ise planlama sektörünün temellerini atmıştır. Değişen siyasi, ekonomik, sosyal yapılanmalar kent mekanını da etkisi altına almış ve kent planlama değişen politika ve gelişmelerden en çok etkilenen meslek alanlarından biri haline gelmiştir.

Şehir plancıları mesleklerini, kent planlarının hazırlanmasında ve onaylanmasında görevli olan kamu kurumlarında, kamu ya da özel şahıslar için bu planları ya da değişiklikleri hazırlayan serbest planlama bürolarında veya akademik çevrelerde farklı pozisyonlarda icra etmektedirler. Şehir planlama bölümünden mezun olarak plancı unvanına sahip plancıların ise kendi meslek alanlarında belirleyici rol üstlenmeleri 1960 ve sonrasında gerçekleşmiş, meslek alanında aktif plancıların sayısı ve çeşitliliği ise 2000’li yıllar sonrasında hızla artmıştır. Planlama meslek alanının kurumsallaşması sürecinde izlenen politikalar ile yerel yönetimlerin planlama birimlerinin etkilerinin zayıflatılması, özel planlama bürolarının sektörde artan bir yer edinmesine neden olmuştur. Özellikle 2000’li yıllar ve sonrasında neoliberal politikaların da etkisi ile inşaat sektörünü merkez alan bir büyüme modelinin izlenmesi ve sermaye birikimlerinin kentsel rant odaklı aktarılması da planlama sektörünün iş kapasitesi ve dinamiklerinin değişmesine neden olmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak istihdam olanakları dikkate alınmadan açılan planlama bölümlerinden mezun sayısının artması özel planlama bürolarının iş ve rekabet ortamını etkilemiş, başlarda büyükşehirler eksenli olarak var olan bürolar tüm Türkiye coğrafyasına yayılış göstermişlerdir.

Bu çalışma, Türkiye’de planlama mesleğinin uygulama alanına yönelik literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışma, serbest çalışan özel planlama bürolarının iş ilişkilerinde ilişkisel ağların rolünü anlamlandırmayı, planlama sektöründeki kilit kişi, kurum ve kuruluşlar ile olan ilişkilerini tanımlamayı, coğrafi dağılımlarını ve bu

dağılımlarında etkili olan nedenleri saptamayı hedeflemektedir. Öte yandan, değişen ülke politikalarının bu büroların mekânsal dağılımına, iş kapasitelerine, ağ bağlantılarına ve faaliyet alanlarına etkisini test etmektir. Çalışmanın bir diğer amacı ise, 1996 yılında Çiğdem Varol tarafından Orta Doğu Teknik Üniversitesinde yapılmış olan yüksek lisans tezini (“Entrepreneurial Networks In Professional Businesses: A Case Study of Urban Planners In Ankara”) temel alarak planlama meslek alanına ilişkin geçmişin yorumlanması, günümüz dinamiklerinin değerlendirilmesi ve geçmişten günümüze yaşanan değişimlerin ortaya konulmasıdır.

Çalışmanın yola çıktığı araştırma soruları aşağıda verilmiştir.

1. Değişen ülke politikalarının özel büroların iş kapasitelerine ve faaliyet alanlarına etkileri nelerdir?
 2. Planlama bürolarının sektördeki kilit kişi kurum ve kuruluşlar ile olan ilişkilerine ve mekânsal dağılımlarına etki eden faktörler nelerdir?
 3. İlişkisel ağların büroların hayatta kalmalarına ve rekabet edebilirliklerine etkileri nelerdir?
- Cinsiyetlere göre ağ ilişkileri farklılık gösterir mi?

Araştırma sorularının cevaplanmasında karne gruplarına, girişimcinin cinsiyetine, mezun olunan okullara göre farklılaşmalar olup olmadığının da dikkate alınması öngörülmüştür.

Araştırma kapsamında Ankara kenti çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bunun ilk nedeni, geçmişten günümüze kadar olan 100 yıllık bir süreçte planlamanın kurumsal temellerinin bu kentte atılması, ikinci nedeni ise araştırma verileri kapsamında elde edilen bilgilere göre plan yapma ile yetkilendirilen özel büroların ve kamusal kurum ve kuruluşların geçmişten günümüze bu kentte konumlanması ve yığılma göstermesidir. Bu kapsamda Ankara kentindeki özel planlama büroları arasından seçimler yapılarak görüşmeler yapılmış ve sonucunda plan yapım deneyimlerine, yoğunlaştıkları sektörlere, faaliyet alanları ve kurdukları ilişkisel ağlara dayalı veriler elde edilerek bu veriler analiz edilmiştir.

Bu tartışma çerçevesini oluşturabilmek amacıyla giriş bölümünün ardından ikinci bölümde, literatür incelemesine yer verilmektedir. Bu kapsamda değişen iş süreçlerinin yapısı, ağ kavramı ve ağ yaklaşımı tanımlanarak bu kavramlarının girişimcilik ile bağlantısına

değininilmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye’de planlama mesleğine genel bir bakış sunulmaktadır. Bu kapsamda değişen politikaların meslek alanına olan etkilerine, meslek alanının kurumsallaşma sürecine ve meslek alanının güncel durumuna ilişkin verilere yer verilmektedir. Dördüncü bölümde ise araştırmanın metodolojisi başlığı altında alan seçimi, örneklem tekniği, anket tasarımı ve araştırma yöntemi açıklanmaktadır. Takip eden beşinci bölümünde araştırma kapsamında girişimciler ile yapılan görüşmelerin bulgularına yer verilmekte, elde edilen bulgular 1996 yılında Varol tarafından gerçekleştirilmiş olan çalışma ile karşılaştırılarak literatür kapsamında analiz edilmektedir. Altıncı bölüm olan sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular değerlendirilmekte ve bu kapsamda önerilere yer verilmektedir.

2. AĞ KAVRAMI VE GİRİŞİMCİLİKTEKİ ROLÜ

Sanayi toplumunun ardından küreselleşme ile birlikte yeni bir ekonomik ve toplumsal yapı ortaya çıkmaya başlamıştır. Değişen süreçler ile birlikte bilgi toplumu olarak ifade edilen bu yeni süreç ise girişimcilik kavramına olan ilgiyi arttırmış, artan ilgi ile birlikte de işletmelerin başarılarının ve rekabet edebilirliklerinin ardındaki nedenler araştırılmaya başlamıştır.

Günümüzde giderek artan rekabet koşulları içerisinde işletmelerin başarısı işbirlikçi stratejiler geliştirme ve iş birliklerini yönetme becerileriyle bağlantılı hale gelmeye başlamıştır. Bu kapsamda ağların firmaları bilgi alışverişinde bulunmak, endüstriyel, ticari veya teknolojik bilgi ve hizmetleri paylaşmak, yatırımları veya riskleri paylaşmak ya da ürün veya pazar geliştirme konusunda iş birliği yapmak üzere bir araya getirmekte olduğu ve firmaların rekabet avantajını arttırdığı ortaya konulmaktadır (Pastore, Ricciardi ve Tommaso, 2019).

Bu bölümde ilk olarak ağ kavramı, ağ ilişkileri ve türleri ve ağ ilişkilerinin yapısal unsurları tanımlanacak ardından bu yaklaşımın girişimcilik ile ilişkisine değinilecektir.

2.1. Ağ Kavramı ve Ağ Yaklaşımı

Ağ kavramı en genel tanımı ile düğümler arasındaki bağlar dizisi olarak tanımlanmaktadır. Düğümler, kurumları, bireyleri, organizasyonları temsil eden aktörler olarak tanımlanırken; bağlar ise bu aktörler arasındaki bilgi akışları, iş akışları, arkadaşlık ilişkileri, iş ilişkileri gibi ilişkileri temsil etmektedir (Brass, 2004; Berber 2020).

Ağ yaklaşımı ise bireylerin ve çevrenin süreklilik içeren bağlantılı eylemlerini bir bütün olarak inceleyen bir bakış açısı (Dubini ve Aldrich, 1991) olarak tanımlanmaktadır.

Granovetter (1985) ekonomik eylemleri sosyal eylemlerden bağımsız olarak değerlendirebilmenin mümkün olmadığını belirtmektedir. Dolayısı aktörler arasındaki ağ ilişkilerinin ekonomik ilişkileri çeşitli şekillerde etkilediği ve yönlendirdiği düşünülmektedir. Alan yazınındaki birçok çalışma da girişimcilerin kişisel ağlarının ve

sosyal ağlarının işletmelerin başarısı için önemli bir kaynak olduğunu destekler niteliktedir (Uygun ve Özçiftçi, 2012).

2.2. Ağ İlişkileri

Literatür kapsamında ağ ilişkilerinin birkaç farklı şekilde sınıflandırılabilirdiği görülmektedir. Brüderl ve Preisendörfer (1998) ve Hoang ve Antoncic (2003)'in ağlar ile ilgili yaptıkları çalışmalarda ağ yaklaşımını “örgütler arası ağlar” ve “kişisel ağlar” olmak üzere iki başlık altında inceledikleri görülmektedir. Bu kapsamda örgütler arası ağlar işletmeleri odak noktasına alırken; kişisel ağların işletme kurucularını odak aldığı ve bu kişiler arasındaki bireysel ilişkileri incelediği görülmektedir. Birçok farklı araştırmada ise böyle bir ayrıma gidilmemiş ve girişimcilerin ve işletmelerin ağ ilişkilerinin ayırt edilememesi nedeni ile bu kavramlar birbirlerinin yerine kullanılabileceği belirtilmiştir (Varnalı, 2014). Bu çalışmada da girişimcilerin ve işletmelerin ağ ilişkileri bir olarak ele alınacak ve işletmelerin ağ ilişkilerinin tanımlanabilmesi için girişimcilerin ağ ilişkilerinden yola çıkılacaktır.

Ağ ilişkileri genel olarak sosyal ağ ilişkileri ve iş ilişkileri olarak sınıflandırılmaktadır. Bu kapsamda sosyal ağ ilişkileri; kişisel ilişkilerden geliştirilen (Agndal ve Chetty, 2007), aktörler arası resmi olmayan ilişkileri içeren ilişkiler olarak tanımlanmakta; iş ağı ilişkileri ise karşılıklı iş birliğine dayanan aktörler arası resmi bağlantılı ilişkiler olarak tanımlanmaktadır (O'Donnell, Gilmore, Cummins ve Carson, 2001).

2.2.1. Sosyal ağ ilişkileri ve sosyal ağ yaklaşımı

Sosyal ağlar temel olarak aktörlerin birbiriyle ve topluluklarla aralarında geliştirdikleri doğrudan ve dolaylı bağların bir yapısal örgüsü olarak tanımlanmaktadır (Köker, 2021: 551-575). Sosyal ağlara örnek olarak; akrabalık, aile ilişkileri, ekonomik ilişkiler (işçi-işveren), ortak bir sosyal köken paylaşmak (okul, dernek vb.), ortak bir etnisiteye sahip olmak gibi ilişkiler gösterilebilmektedir (Başegmez, 2010).

Sosyal ağ yaklaşımının temeli, Georg Simmel'in 1908 yılında yaptığı ağ metaforu tanımlamasına dayanmaktadır (Tuzlukaya, Sargut ve Sözen, 2014: 509,519). Sosyal ağ teorisinin çıkış noktasının ise 1930 yılında Harvard Üniversitesi'nde yapılan kişiler arası

ilişkiler ve klik oluşumu çalışmaları ve Manchester’da antropologların yaptıkları kabile ve köy toplumlarındaki sosyal ilişkileri incelemeye yönelik araştırmalar olduğu belirtilmektedir (Akyazı ve Karadal, 2017).

Sosyologlar, antropologlar ve örgüt kuramcıları tarafından kullanılmakta olan sosyal ağlar yaklaşımı, bireylerin davranışlarının sosyal ilişkilerine bağlı olduğunu (Karadal ve Akyazı, 2015) ve bu ilişkilerin bireylere girişimcilik için ihtiyaç duydukları kaynakları ve destekleri sağlamada yardımcı olduğu görüşüne dayanmaktadır. Son yıllarda ise bu kavram ekonomi alanında genellikle sosyal ilişkilerin önem kazandığı değişen iş dinamiklerini açıklamak için kullanılmaktadır.

Brüderl ve Preisendörfer (1998), sosyal ağları bilgiye erişim için en önemli kanallar olarak tanımlamış ve sosyal ağ ilişkilerinden sağlanan bilginin daha yararlı, güvenilir ve öz bilgi olduğunu belirtmişlerdir.

Bu bağlamda sosyal ağ araştırmaları, doğrudan girişimci ile bağlantılı olarak açıklanmaktadır. Kaynaklara ve fırsatlara erişim girişimci aracılığı ile sağlanmaktadır ve bu fırsatlar ile kaynakları takip etmek için girişimcilik bilgisi, iletişim ve güven gerekmektedir. Bu nedenle girişimcilik doğal olarak bir ağ oluşturma faaliyeti olarak tanımlanmaktadır (Dubini ve Aldrich, 1991).

2.2.2. İş ağı ilişkileri

İşletmeler farklı kurum ve örgütler ile farklı ekonomik ve sosyal temelde ilişki kurmaktadır (Aytekin, 2017). Örgütler arası kurulan bu ilişkiler günümüzde daha da yaygın hale gelmektedir, çünkü işletmeler kaynaklara erişmek, yeni beceriler elde etmek ve iş hacimlerini geliştirmek için bu ilişkilere başvurabilmektedirler (Martinez, 2006).

Granovetter (1992), ekonomik ilişkilerin sosyal ilişkiler ağıyla ilgili olduğunu altını çizmekte ve ekonomik örgütlerin sosyal olarak inşa edildiğini belirtmektedir. Bu bağlamda iş ağı ilişkilerinin de temelini sosyal ağ analizinden aldığı görülmektedir.

2.3. Ağ İlişkilerinin Yapısal Unsurları

Ağ ilişkilerini anlamlandırmak amacıyla ağ ilişkilerini tanımlayan bazı yapısal unsurların tanımlanması gerekmektedir. Bu unsurlar; ağ boyutu (*network size*), ağ merkeziliği (*network centrality*), bağ gücü (*strength of ties*), ağ yoğunluğu (*network density*) ve ağ çeşitliliği (*network diversity*) olarak sıralanabilmektedir.

Ağ boyutu

Ağ boyutu kısaca aktörler arasındaki bağlantı sayısı olarak tanımlanmaktadır (Hoang ve Antoncic, 2003). Sahip olunan ağın büyüklüğü yani bağlantı sayısının fazlalığı faydalı bilgiye erişim için bir avantaj olarak görülmekte ve ağ büyüklüğü yeni kurulan işletmelerin başarıları için en önemli değişkenlerden biri olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda Greeve ve Salaff (2003) yaptıkları çalışmalarında ağ boyutunun zaman içerisinde değişim gösterebileceğini belirtmektedirler.

Ağ merkeziliği

Merkezilik, ağ içerisinde aktörlerin sahip oldukları konumu tanımlamaktadır. Aktörlerin kaynaklara erişme yeteneği (Hoang ve Antoncic, 2003) olarak da tanımlanabilen merkezilik kavramının aktörlerin işletmeleri üzerinde önemli bir etkiye neden olduğu ifade edilmektedir. Freeman (1979)'a göre ilişkiler ağında daha merkezde olan aktör bilgi akışının da hâkimi olarak algılanmaktadır. Gargiulo ve Benassi (2000)'ye göre merkezde konumlanmış aktörler en fazla bağlantıya sahiptirler ve bu durum onlara güç, güven, yeterlilik, bilgiye ulaşma ve kaynak akışını kontrol etme gibi avantajlar sağlamaktadır.

Bağın gücü

Granovetter (1973) ağları oluşturan bağları zayıf ve güçlü bağlar olmak üzere 2 kategoride ele almış ve bağların gücünü çeşitli ölçütlere göre tanımlamıştır. Bu ölçütler; tarafların birbirleri ile geçirdikleri zaman miktarı, taraflar arasındaki duygu yoğunluğu, samimiyet ve karşılıklılık olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda zayıf bağlar, iş çevresi, çalışan- iş veren ilişkisi, resmi ilişkiler ya da tanıdık ilişkilerinde kullanılan ve düşük duygusal yoğunluklar içeren ilişkiler olarak tanımlanırken, güçlü bağlar ise aile, arkadaşlık ilişkileri gibi daha yüksek duygusal yoğunluğa sahip ilişkiler olarak tanımlanmaktadır.

Güçlü ve zayıf bağların girişimciler için farklı fırsatlar barındırdığı belirtilmektedir. Zayıf bağların gücü yaklaşımında Granovetter (1973) güçlü bağların birbirine benzer yapılara sahip aktörler arasında kurulması nedeniyle yeni bilgi üretimi konusunda kısır olduğunu ifade ederken, Elfring ve Hulsink (2003) ise güçlü bağların belirsizlik algısını ortadan kaldırmaya neden olduğunu ve bu nedenle girişimcilerin ortaya çıkma şansını arttırdığını, kolay ve güvenli bilgi alışverişini desteklediğini ortaya koymuştur. Ek olarak Granovetter (1973) yaptığı çalışmada, bir girişimcinin ağ yapısında zayıf bağların güçlü bağlardan sayıca fazla olduğunu da belirtmektedir.

Aktörler arasında hiçbir bağlantının bulunmaması durumu ise yapısal boşluk olarak tanımlanmaktadır ve Burt, (1997)'a göre yapısal boşluklar girişimcilik için fırsatlar yaratmakta, birbirleri ile bağlantıları bulunmayan sosyal gruplar arasında köprü görevi görmektedir (Burt, 1997). Yapısal boşlukların avantajı, boşlukların her iki tarafından da farklı bilgi akışlarının gelmesi ve köprü görevi gören aktörün bu farklı bilgi akışlarına aynı anda erişim sağlayabilmesidir. Aktörler ne kadar fazla boşluğu birbirine bağlarsa o kadar fazla yeni bilgiye de erişim sağlama fırsatını yakalamaktadır (Akyazı ve Karadal, 2017).

Yaklaşımın sunduğu bir diğer avantaj ise kontrol avantajıdır. Köprü görevi gören aktör ortadan kalkarsa diğer iki aktör arasındaki bağlantı da biteceği için, köprü görevi gören aktör her iki aktör üzerinde de bir kontrol yaratmaktadır (Burt,1997). Ancak Burt (2002)'e göre aktörler bu avantajlardan faydalanmak için sürekli olarak köprü görevi gördükleri ilişkilerini yeniden yapılandırmak zorunda kalabilmektedirler.

Ağ çeşitliliği

Ağ çeşitliliği kavramı temelini benzerlik ilkesinden almaktadır. Benzerlik ilkesine göre bireyler kendilerine benzeyen bireyler ile ilişki kurma eğilimindedir (Aldrich, Reese ve Dubini, 1989) ve bu durum sosyal ilişki ağımızda sıklıkla iletişim kurduğumuz kişilerin de birbirini tanıma oranının fazla olduğunu göstermektedir. Bu nedenle girişimciler için farklı aktörler içeren çeşitliliği fazla ağ ilişkileri kurmak yeni bilgi ve iş fırsatlarına ulaşmak için daha avantajlı olmaktadır (Aldrich ve diğerleri, 1989).

2.4. Girişim ve Girişimcilik Kavramı

Yerel ekonomilerde ve toplumlarda girişimciliğin rolü ve önemi güncel bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceleri yalnızca ekonomi alanında çalışılan bir konu olan “girişimcilik” kavramı, değişen süreçler ve dinamikler sonrasında birçok farklı alanda da ele alınan bir olguya dönüşmüştür (Uygun ve Özçiftçi, 2012).

Girişimci, belirli bir mal veya hizmeti üretmek, üreterek pazarlamak ya da yalnızca pazarlamak amacıyla kendisine ait olan veya başkalarından aldığı sermayeyi üretim faktörlerine kullanan ve böylece kar veya zarar etme olasılığını göze alan özel veya tüzel kişi (Şimşek, 2002; 27), daha genel bir ifade ile ise işletme sahibi olan kişi (Davidson, 2010) olarak tanımlanmaktadır. Yaşanan teknolojik gelişmeler, toplum yapısındaki değişimler ve küreselleşme olgusu ile birlikte girişimcilik, ekonomik büyüme yaratması, yeni iş sahaları oluşturmaları, verimlilik artışı sağlaması ve yenilik kapasitesini arttırması gibi faydalar sağlayan bir süreç olarak nitelendirilmekte (Akyazı ve Karadal, 2017), bu kapsamda girişimci ve girişimcilerin diğer aktörlerle olan ilişkileri de ilgi çeken bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır.

Girişimcilerin karakteristik olarak, risk alan, belirsizliklerle baş edebilen, fırsatları algılayabilen ve bu fırsatları işletmesi için kullanabilen, yenilikçi ve liderlik özelliklerine sahip kişiler olduğu belirtilmektedir (Dubini ve Aldrich, 1991). Girişimcilerin tüm bu özelliklerini barındıran girişimcilik kavramı ise Weiss (1988) tarafından, çevresindeki ekonomik, sosyal, kültürel ve tarihi unsurlardan etkilenen bir süreç ve meslek olarak tanımlanmıştır.

Girişimciler açısından bakıldığında ise yeni bir faaliyet alanı yaratmak ve bu faaliyet alanında varlığın sürdürülmesi konusu önemli bir sorun alanı yaratmaktadır. Bu bağlamda işletmelerin kurulmasında ve faaliyetlerini sürdürmelerinde etkili olan faktörlerin incelenmesi konusu gündeme gelmiştir. Yapılan araştırmalar girişimcilik sürecinin dinamik bir süreç olduğunu ve bu sürece etki eden birden fazla faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin girişimcilik başında finansal kaynaklara ve özgün fikirlere sahip olmanın (Deakin ve Freel, 2003), toplumların özelliklerinin ve kültürel öğelerin ya da etnik köken ve azınlık olma durumunun girişimcilik süreçlerine olumlu ya da olumsuz etki ettiği belirtilmektedir.

Daha önceleri girişimci, belli bir finansal kaynağa sahip yatırımcı olarak algılanırken, günümüzde finansal varlığından çok sosyal sermayesi ile ön planda olan, aktif sosyal ilişkilere sahip kişiler olarak düşünülmektedir (Akyazı ve Karadal, 2017). Girişimcilik süreci incelenirken de girişimcilerin başarılı olmalarına etki eden faktörlerin başında girişimci ağları ve sosyal ağların geldiği görülmüş ve bir girişimcinin sosyal ağı içerisindeki konumundan doğan sosyal ilişkilerinden etkilendiği ortaya konulmuştur.

Girişimcilik sürecine etki eden faktörler yapılan çalışmalar kapsamında araştırmacılar tarafından şu şekilde özetlenmektedir;

Aktörlerin yalnızca ağdaki merkezi konumlarının değil, aynı zamanda büyük ağlara olan mesafelerinin de fırsatlara erişim konusunda önemli olduğu belirtilmektedir. Mort ve Weerewardena (2006)'ya göre aktif ilişkilerin olduğu mezun dernekleri, sivil toplum örgütleri, meslek odaları gibi kurumlara yakın olan girişimcilerin ağlarını genişletme potansiyeline sahip olduğu belirtilmektedir. Deankis ve Freel (2003)'e göre başlangıç aşamasında girişimcinin ya da ailesinin finansal kaynaklara sahip olması girişimcilik sürecinde işletmelere olumlu etkide bulunmaktadır.

Çeşitli çalışmalarda kültürel yapı farklılıklarının da girişimcilik süreçlerini etkileyen bir faktör olduğu ortaya konulmuştur. Bu etkiler ise ülkelere ve gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin Witt, Schroeter ve Merz (2008) Almanya'da yaptıkları çalışmadan negatif bir etkiden bahsederken, Johannisson (1990) pozitif bir etki ortaya koymaktadır (Başegmez, 2010). Buna ek olarak etnik köken, azınlık olma durumu gibi durumların da girişimcileri engelleyen ya da girişimcileri teşvik eden özellikler olduğu belirtilmektedir (Başegmez, 2010).

Son olarak ülke politikalarının girişimciliğe yaptığı kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı mekanizmaların girişimcilik süreçlerini olumlu ya da olumsuz etkileyen faktörler olduğu belirtilmektedir (Başegmez, 2010).

2.5. Girişimcilikte Ağ Yaklaşımı

Klasik iktisat teorisinin sermaye, girişimci, emek ve doğal kaynaklardan oluşan temel üretim faktörü yaklaşımının çağdaş dünyanın ekonomik gelişmelerini açıklamakta yetersiz

kalması üzerine (Karadal ve Akyazı, 2015) ekonomik olgular farklı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Ağ oluşturma yalnızca girişimcilerin değil aynı zamanda işletme faaliyetlerinin de bir parçası olarak görülmekte (Dubini ve Aldrich, 1991) ve tıpkı girişimciler gibi işletmeler de kaynaklara erişmek, yeni beceriler kazanmak, bilgiye erişmek, meşruiyet kazanmak, stratejik konumlarını geliştirmek ve işlem maliyetlerini kontrol etmek amaçları ile ağ ilişkilerini kullanmaktadırlar (Martinez, 2006).

Girişimcilikte ağ yaklaşımının üzerinde yoğunlaştığı temel konu, iş ilişkilerinin yalnızca araçsal fayda sağlayan, resmi ve organizasyonel ilişkiler olarak değil, sosyal ilişkilere dayalı ekonomik ilişkilerin sağlandığı çok aktörlü ve çok yönlü bir doğası olduğudur (Larson ve Star, 1993). Johannisson (1990)'a göre girişimciler sosyal ağları ile kurdukları ilişkiler çerçevesinde ele alınmadıkça tam olarak anlaşılamazlar ve girişimcilerin sosyal ağları işletmelerinin en önemli kaynağını oluşturmaktadır (Johannisson, 1990). Bu nedenle girişimcilik başarılarının açıklanmasında bu ağların anlaşılmasının önemli büyüktür.

Girişimciler iş fırsatlarını yakalamak için bilgi ve fikre ihtiyaç duyarken aynı zamanda işletmelerini sürdürebilmek için de kaynaklara gereksinim duymaktadırlar, bu kapsamda ağlar, girişimlere ihtiyaç duydukları bilgi ve kaynaklara erişim sağlama potansiyeli de yarattığı için önemli katkılar sağlamaktadır (Uygun ve Özçiftçi, 2012). Praida, Westerber, Ylinenpaa ve Roininen (2010)'e göre, birçok yeni fikir girişimcilerin sosyal ağları yoluyla yaratılmakta, sosyal ağlardan sağlanan faydalar ise yeni girişimlere yenilikçi olabilme, risk alma ve proaktif davranabilme olanağı sağlayarak girişimci yönlerini canlandırabilmektedir.

Chandra, Styles ve Wilkinson (2009) girişimci ağlarının girişimciliğe sağladığı faydaları üç ana başlıkta özetlemişlerdir;

- Fırsatları tanımayı tetikler, bilgi ve fikir kaynağıdır.
- Güvenilir bilgi kaynakları sayesinde yeni pazara girmenin risklerini azaltır.
- Kaynaklara erişim için geçit sağlar.

Alan yazınında yapılan çalışmalar işletmelerin, kuruluş aşamasından başlayarak hayat döngülerinin her aşamasında bilgiye erişim, verimliliğin artırılması, yeni iş fırsatlarının belirlenmesi gibi birçok alanda ağ ilişkilerine ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır. Bunun yanında girişimcilik ağının özelliklerinin, girişimcilik süreçlerini farklı aşamalarda farklı biçimlerde etkilediği üzerine çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalara göre, kurulan bağların zayıf ya da güçlü olması işletmenin hangi aşamada olduğuna göre önem kazanmakta ve farklı faydalar sağlamaktadır.

Granovetter (1973) güçlü bağları, aile ve yakın arkadaşlar gibi sık ilişkiler kurulan ve yüksek duygu yoğunluğu içeren bağlar ile karakterize etmekte ve kaynaklara, desteklere erişimde eşsiz bilgi kanalları olarak tanımlamaktadır. Araştırmalar genellikle işletmelerin kuruluş aşamasında güçlü bağlar olarak nitelendirilen aile ve arkadaşlık ilişkilerinin sıklıkla kullanılma eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır (Brüderl ve Preisendörfer, 1998). Bunun nedeni olarak işletmenin kuruluş aşamasından önce güçlü bağların, aktörler arası güven, kolay erişilebilirlik, karşılıklı teşvik ve bilgi paylaşımına imkân tanıyarak girişimcilerin önündeki belirsizlik algısını yok etmesi ve girişimlerin ortaya çıkma şansını arttırması olarak gösterilmektedir (Elfing ve Hulsink, 2003). Aldrich, Howard, Rosen ve Woodward (1987)'da tıpkı Brüderl ve Preisendörfer gibi işletmelerin kuruluş aşamasında aile ve arkadaşlık ilişkilerinin kaynak sağlayıcı olarak işletmelere fayda sağladığını ortaya koymuşlardır.

Brüderl ve Preisendörfer (1998)'e göre güçlü bağların işletme devamlılığı üzerinde de pozitif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Podolny (2001) ise güçlü bağların yüksek miktarda kaynak transferi sağlamada etkili olduğunu belirterek zayıf bağlardan daha yararlı olduğunu öne sürmüştür, ek olarak McGarh, Vance ve Gray (2003) yaptıkları çalışmada güçlü bağların tavsiye ve öneri gerekliliğinde önemli rol oynadığını ortaya koymuştur. Aldrich ve diğerleri (1987), üç yaşın altındaki işletmelerde güçlü bağların karlılık yarattığı bulgusuna ulaşmıştır. Uzzi (1996) ise “yerleşik bağlar” olarak ifade ettiği güçlü bağların bilgi alışverişi, güven ortamı ve problem çözmede iş birliği yaratarak işletmelere fırsatlara daha hızlı erişebilme şansı tanıdığını belirtmiştir. Ek olarak, Anderson, Jack ve Dodd (2005), aile bağları gibi güçlü bağların finansal kaynaklardan çok psikolojik destek ve değerli bilgiye, tecrübeye ulaşım gibi katkıları olduğunu ortaya koymaktadır. Coleman (1988) ise güçlü bağların bir başka rolüne dikkat çekmektedir. Coleman (1988)'e göre güçlü bağlar işletmeler arasındaki güvene dayalı ilişkiler sağladığı için sözleşme

düzenlemek gibi resmi işler ile vakit kaybedilmez ve bu durumda ticaretin daha hızlı ve verimli yapılmasına olanak sağlar. Gimeno, Folta, Cooper ve Woo (1997) ise girişimcilik geçmişli olan ailelerden gelen girişimcilerin güçlü ağlarından destek aldığı için başarısız olma ihtimalinin daha düşük olduğunu belirtmiştir.

Bu görüşlerin aksine bazı araştırmalar bu tip güçlü bağların gelişmekte olan işletmeler için kısıt yarattığını öne sürmektedir.

Granovetter (1973)'e göre zayıf bağlar kavramı, aktörler ve organizasyonlar arasındaki seyrek, düzensiz bağlantıları ifade etmekle birlikte ve iş ağları bağlamında birçok avantaj sağladığı belirtilmektedir. Bu avantajlardan ilki, Elfring ve Hulsink (2003) tarafından işletmelerin yeni aktörlere ve bilgi kaynaklarına erişim için fırsat sağlaması ve çeşitliliği arttırması olarak ifade edilmektedir. Güçlü bağlantılara sahip bireylerin yakın çevrelerindeki bilgi ve görüşler ile sınırlı kalacaklarını öte yandan zayıf bağlantılara sahip bireylerin sosyal sistemlerinin uzak bölgelerinden de bilgiler elde edeceklerini ve daha kapsamlı ve çeşitli bilgilere sahip olacağını belirten Granovetter (1973), zayıf bağlantıların sayıca fazla olmasını iş piyasasında bir avantaj olarak nitelendirmektedir.

Granovetter (1973) aynı zaman da bireylerin çoğunluğunun yeni bir işe girerken güçlü bağlarından çok zayıf bağlar kurdukları tanıdıklarının aracılığıyla işe girdiklerini ortaya koymuştur ve bu durumu kişilerin zayıf bağlarının farklı sosyal çevrelere erişim sağlamasına ve kişilerin güçlü bağları sayesinde edinemeyecekleri fırsatlara erişim sağlamasına bağlamaktadır (Granovetter, 1973; Karadal ve Akyazı, 2015). Granovetter (1973) zayıf bağların iş bulma süreçlerinde de etkili ilişkiler olduğunu öne sürmekte ve 1977 yılında yapılan bir çalışmayı bu duruma örnek olarak göstermektedir. Çalışmada 2553 kişiden %42,7'si mevcut işlerini, zayıf bağları olan sosyal ilişkileri sayesinde bulduklarını dile getirmişler, bu zayıf bağlardan kastettikleri kişileri ise eski üniversite arkadaşları veya eski iş arkadaşları olarak nitelendirmişlerdir (Granovetter, 1973; Akyazı ve Karadal, 2017; Eren ve Kırıl 2018: 308, 353). Granovetter (1973) bir bireyin yeni bir işe girdiğinde sosyal ağ değiştirmekle kalmayıp önceki sosyal ağı ile yeni sosyal ağı arasında bir bağlantı oluşturduğunu da belirtmektedir.

Sharma ve Blomstermio (2003)'ya göre ise zayıf bağlar daha yeni bilgileri sağlamada ve birbiriyle bağımsız işletmeleri birbirine bağlamada etkili olmaktadır. Güçlü bağlara sahip

işletmelerin bilgi tabanları zamanla birbirine benzer hale gelmektedir fakat zayıf bağlara sahip işletmeler bilgi aramak için mevcut bağlarının dışına çıkararak yeni bilgilere erişim sağlayabilmektedir (Sharma ve Blomstermo, 2003). Stam, Arzlanian ve Elfring (2014) ise zayıf bağların sunduğu yapısal boşlukların ve ağ çeşitliliğinin yeni kurulan işletmeler için fayda sağladığını fakat ağ büyüklüğü ve güçlü bağların eski işletmelerin başarısının arttırılmasında daha etkili olduğunu ortaya atmışlardır.

Kısacası araştırmacılar tarafından aktörlerin sahip oldukları zayıf bağların miktarının fazla olmasının işletmelerin çevresinde gelişen yenilik, fırsat ve yatırım olanaklarına hızlı ulaşımına neden olacağı belirtilmektedir (Akyazı ve Karadal, 2017).

Bu bağlamda birçok araştırmacı tarafından tek bir bağ türünün işletmelerin başarısında, rekabet edebilirliğinde ve hayatta kalmasında yeterli olmayacağı, güçlü ve zayıf bağların karışımından oluşan bir ağın ideal ağ yapısı olduğu görüşü savunulmaktadır. Örneğin, Elfring ve Hulsink (2003) işletmelerin farklı aşamalarında farklı faydalar sağlamaları nedeniyle ideal bir ağın güçlü ve zayıf bağlardan oluşması gerektiğini, benzer şekilde Uzzi (1996) karışık ve dengeli bir ağın işletmeler için daha değerli olduğunu belirtmektedir.

3. TÜRKİYEDE ŞEHİR PLANLAMA VE ŞEHİR PLANLAMA MESLEK ALANI

Türkiye’de hızlı kentleşme sosyal, ekonomik ve toplumsal olgulardan soyutlanamayan bir süreçtir. Plansız kentleşme ve gelişme birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda kentsel planlama, ekonomik, toplumsal, kültürel ve fiziksel gelişme süreçlerini etkileyen ve yönlendiren bir araç olarak önemli bir rol oynamaktadır. Kentlerin gelişmesi ancak bu gücün verimli bir biçimde kullanılması ile mümkün olabilmektedir. Bugün gelinen süreçte planlama bireysel ve siyasi çıkarları maksimize etmenin bir aracı olarak kullanılmaktadır.

Bu bölümde ilk olarak planlama sektörünün bugünkü pratiğinin tanımlanması, geçirdiği süreçlerin incelenmesi ve mevcut durumda işlevinin tanımlanması amacı ile planlamanın kurumsallaşması süreci ve bu süreçte etkili olan yasal ve yönetsel düzenlemeler incelenecektir. Bu süreçler planlama mesleğinin dinamiklerini ve özel planlama bürolarının yapısı ile iş yapabilme süreçlerini etkilemektedir. Takip eden bölümde ise, Türkiye’de planlama eğitiminin şekillenmesine odaklanılacak ve son bölüm de planlama bürolarının mevcut yapılarına ilişkin bilgilere yer verilecektir.

3.1. Yasal ve Yönetsel Boyut

Kent planlama anlayışının ortaya çıkması ve kurumsallaşması 19.yy. sonlarına tarihlenmektedir. Bu dönemde tüm dünyada Sanayi Devriminin etkileri ile birlikte kırdan kentlere doğru yaşanan büyük kitlesel göçler kentlerde altyapı, konut, ulaşım, çevre ve sağlık sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Kentlerde yaşanan bu sorunlar kapitalizm olgusunun temelini oluşturan iş gücünü ve üretimi de olumsuz etkilemeye başlamıştır. Bu devamlılığın sağlanabilmesi için öncelikle fabrika alanlarının çevresindeki işçi konutları bireysel girişimler ile iyileştirilmeye çalışılmış, ileri ki süreçte ise bu girişimlerin yeterli olmadığı ve devletin bir bütün olarak bu alanlara müdahalesinin gerekli olduğuna karar verilmiştir. Kent planlama çalışmaları ve ilk planlama girişimleri temelde bu şartlarda gündeme gelmiştir (Ersoy, 2005: 137,144).

Bu bölümde Osmanlı Döneminden başlayarak günümüze kadar olan planlamanın kurumsallaşması sürecinde etkili olan yasal düzenlemelere ve sonuçlarına yer verilecektir.

Bu kapsamda süreç yedi bölüme ayrılarak incelenmiştir. Bu süreçler; Cumhuriyetin ilanına kadar olan süreç, 1923-1945 yılları arası, 1945-1960 yılları arası, 1960-1980 yılları arası, 1980-2000 yılları arası, 2000-2018 yılları arası ve 2018 yılından günümüze kadar olan süreç olarak sıralanabilir.

Kapitalizmin gelişmesi yalnız sanayileşmenin görüldüğü ülkelerin kentlerinde değil aynı zamanda sanayileşmenin görülmediği ülkelerin kentlerinde de önemli değişimlere neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin dış ilişkilerinde yaşadığı ekonomik, sosyal ve yönetsel değişimler kentlerin yapısına da yansımıştır (Tekeli, 1980: 26,147). Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde kent planlaması konusunda ilk girişimler merkezi hükümet tarafından 1848 tarihinde çıkarılan “Ebniye Nizamnamesi” (Yapılar Tüzüğü) ile başlamıştır. Bu tüzüğün yetersiz kalması sonucunda nizamname kaldırılarak yerine 1864 yılında daha kapsamlı olan “Turuk ve Ebniye Nizamnamesi” (Yollar ve Yapılar Tüzüğü) çıkarılmıştır (Ersoy, 2005: 137,144).

1850'li yıllarda yapılan ilk planların daha çok kentlerdeki yangın ve göçmen sorunlarının çözüme kavuşturulması amacı ile yapılan küçük ölçekli mevzii planlar olduğu belirtilmektedir. Daha kapsamlı ve tüm kenti ele alan çalışmaların uygulanmaya başlanması “Güzel kent” anlayışının da gündeme gelmesi ile 20.yy'ın başlarına tarihlenmektedir (Tekeli, 1998: 302, 367).

1882 yılında şehircilik anlamında ilk yasa ve Osmanlı'nın ilk imar kanunu olan “Ebniye Kanunu” (Yapılar Yasası) çıkartılmıştır. Bu kanun kapsamında meydanlar ve kamusal alanlara ilişkin düzenlemelere yer verilmiş, yol genişlikleri ve bina yükseklikleri arasında belirli oranlar tanımlanmış, arsa biçimleri ve yapılara ilişkin ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir. Kanunla ilgili bir diğer önemli nokta ise kentte yanan alanlara ilişkin plan yapım zorunluluğunun getirilmiş olması ve yapılan plana itiraz hakkının tanımlanmış olmasıdır (Ersoy, 2005: 137,144).

1923-1945 yılları arası

Kurtuluş Savaşı'nın ardından bağımsızlığını ilan eden Türkiye'de kentlerin mekânsal bir yeniden yapılanması süreci başlamıştır. Bu süreçte iki temel planlama konusunda öncelik verilmiştir. İlki Batı Anadolu kentlerinin yangınlardan sonra planlanarak imar edilmesi,

ikincisi ise Ankara'nın başkent olarak tanımlanmasıdır (Sarı, Özdemir ve Uzun, 2019: 1,9). Bu gelişmeler Türkiye'de kent planlama pratiğinin ve kuramının gelişmesinde etkili olmuştur. Ankara'nın başkent ilan edilmesi ile kentte modern bir yaşam oluşturulması ve kurulan bu yapının diğer kentlere öncülük etmesi amaçlanmıştır. Tekeli (1980)'ye göre Ankara'nın kent planlamasındaki başarısı bir anlamda Cumhuriyet rejiminin başarısı ile özdeşleşmiştir. Bu nedenle kent için Herman Jansen tarafından bir plan hazırlanması istenmiş ve bu plan 1932 yılında onaylanmıştır. Erken Cumhuriyet dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Türkiye'nin kentsel yapısını iki temel dış faktörün etkilediği söylenebilir; 1929 ekonomik krizi ve II. Dünya Savaşı'nın başlaması (Tekeli, 1998: 302, 367). Bu süreçte daha çok başkent Ankara özelinde çalışmalar yürütülmüş, diğer kentlerde planlama faaliyetleri küçük ölçekli çalışmalarla sınırlı kalmıştır.

1930'lu yıllar ise Türkiye'nin kent planlamasına ilişkin kuramsal yapısındaki önemli dönüm noktalarından bir tanesi olarak belirtilmektedir. 1930-35 yılları arasında ülkenin gündemine yeniden yapılanma, sanayileşme ve altyapı sistemlerinin inşa edilmesi süreci hâkim olmuştur (Sarı ve diğerleri, 2019: 1,9). Bu süreçte Cumhuriyet yöneticileri 1930-1936 yılları arasında birbiri ardına çıkardıkları yasalarla kent planlamasında Osmanlı'dan kalan mevzuatları değiştirerek kararlı bir tutumla kurumsallaşmayı gerçekleştirmişlerdir. Bu yasalar; 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1933 yılında çıkarılan 2290 sayılı Belediye Yapı Yollar Kanunu, 2033 Sayılı Belediye Bankası Kuruluş Kanunu, 1934 yılında çıkarılan 2722 sayılı Belediye İstimlak Kanunu ve 1935 yılında çıkarılan 2763 Sayılı Belediyeler İmar Heyetinin Kuruluşuna İlişkin Kanun olarak sıralanabilir (Tekeli, 1998: 302, 367). 1580 ve 1593 sayılı Kanunlar; şehir, kasaba ve köylerdeki sağlık, sosyal yardım hizmetleri, altyapı çalışmaları gibi hizmetlerin yapımında Belediyeleri görevlendirmektedir. Bu kanunlar kapsamında her belediyeye, beldelerin harita, kadastro ve müstakbel şehir planlarının yapım görevi verilmekte ve en az 5 senelik çalışma planları hazırlanması zorunlu tutulmaktadır. 1933 yılında çıkarılan 2290 Sayılı Belediye Yapı Yollar Kanunu ile birlikte belediyeler, İç İşleri Bakanlığının belirteceği süre içerisinde halihazır haritalarını hazırlatmaya ve takip eden süreçte kent planlarını hazırlamaya zorunlu tutulmaktadır (Tekeli, 1980: 26,147). Yerel yönetimlerin maddi gereksinimlerini karşılamak amacı ile de Belediye Bankası ve Belediye Islah Bankası kurulmuştur. Ardı ardına çıkarılan bu yasalarla temel olarak hedeflenen belediyelere itici bir güç oluşturarak kentlerin planlarını hazırlatmaktır fakat pratikte eğitilmiş iş gücü ve belediyelerin kaynak yetersizlikleri nedeni ile bu hedefler

gerçekleştirilememiştir. Bu durum ise yönetimleri plan elde etmek adına daha radikal önlemler almaya itmiştir.

Başkent'in kent planının hazırlanmasının ardından büyük kentlerin planları da yabancı plancılar tarafından hazırlanmaya başlamıştır, bu dönemde kent planlama sürecine yabancı plancıların hâkim olduğu görülmektedir. Bu anlayış birçok kesim tarafından eleştirilmiş, Türklerin kendi kentlerini planlaması ve kendi değerlerini koruması gerektiği savunulmuştur. Fakat planların hangi örgütlenme altında gerçekleştirilebileceği belirsizliğini korumuştur, döneme planların yarışma düzeni ile seçilmesi anlayışı hâkim olmuştur. Yarışma düzeni ise devlet desteği ile küçük girişimler şeklinde özel büroların oluşması ile sonuçlanmıştır (Tekeli, 1980: 26,147). 1936 yılında Bayındırlık Bakanlığı Bayındırlık Meclisi'nin 29 sayılı kararı ile “Şehir ve Kasabaların Halihazır Haritalarının alınmasına ait şartname ve umumi talimatname” ve “Şehirlerin İmar Planlamalarının tanzimi işlerine ait Umumi Talimatname” kabul edilmiştir. Yürürlüğe giren bu iki talimatname ile haritacılık ile kent planlama arasındaki uzmanlık ayrımı belirlenmiştir. Bu talimatnameler planlamayı harita mühendislerince değil, mimarlarca yapılması gereken bir iş olarak tanımlamışlardır (Kubin, 1994). Böylece kent planlarının yapımı belirli bir disiplin altına alınmış, katılaşmış ve bugünkü kent planlama sisteminin temelleri oluşturulmuştur.

Kent planlamasının örgütlenmesine ilişkin bu gelişmeler, devlet bürolarının kurulmasını teşvik etmiştir. Bu dönemde kent planlaması ile uğraşan ikisi merkez olmak üzere 5 devlet bürosu olduğu görülmektedir. İki merkezi büro; İçişleri Bakanlığı Belediyeler İmar Heyeti ve Bayındırlık Bakanlığı Şehircilik Fen Heyeti iken, bunlara ek olarak Ankara, İstanbul ve İzmir'de İmar Müdürlükleri kurulmuştur (Tekeli, 1980: 26,147).

1945-1960 yılları arası

Bu yıllar Türkiye'de kent planlamasının daha sonraki yıllara göre ayrıcalığının olduğu bir dönem olarak adlandırılmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası tüm dünyada hızlı bir kentleşme deneyimi yaşanmakta ve tek partili düzenden çok partili düzene geçilmesi ile birlikte yöneticilerin popülist yaklaşımları plan uygulamalarında kendini hissettirmektedir.

1950’li yıllara gelindiğinde liberalleşme politikalarının benimsenmesi, tarımda makineleşme ve teknolojinin yaygınlaşması ile birlikte kentlerde sanayi yatırımları artmış, bu durum kırdan kopmaların yaşanmasına neden olmuş ve hızlı kentleşme olgusunu doğurmuştur (Kepenek, 1999: 229,240). Sanayileşme ve hızlı kentleşmenin getirdiği kitlesel göç hareketleri kentlerde konut arzına, altyapı ve üstyapı sorunlarına neden olmuş, oluşan konut arzı özellikle büyük kentleri gecekondu sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır (Baş, 2003). Yaşanan gelişmeler kurumsal düzenlemelerde yeniliklere gidilmesi gerekliliğini doğurmuştur.

Bu dönemde gerçekleştirilen kurumsal düzenlemeler beş ana başlıkta incelenebilmektedir. İlk olarak 1945 yılında 4759 sayılı yasa ile İller Bankası kurulmuştur. Bu kurum; Belediyeler Bankası ve Belediyeler İmar Heyeti bir araya getirilerek belediyelere planlama ve altyapı konusunda teknik hizmet üreten ve finansman konusunda yardım eden bir kurum olarak oluşturulmuştur. Yeni bir kapasite yaratılmasına karşın sorunlar karşısında yetersiz kaldığı için 1948 yılında 5237 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasa ile belediyelerin kaynak gereksinimleri karşılanmaya çalışılsa da yeterli olmamıştır. Üçüncü gelişme, 1954 yılında 6235 sayılı yasa ile Türk Mühendis ve Mimarlar Odası’nın kurulmasıdır. Dördüncü gelişme ise 1956 yılında 6785 Sayılı İmar Kanunu’nun çıkarılması olmuştur. Bu yasa ile planlama belediye yetki alanlarının dışındaki mücavir alanlara taşınarak, büyüyen kentlerin imar sorunlarına çözüm sunmak amaçlanmıştır. Beşinci gelişme ise 1958 yılında 7116 sayılı yasa ile “yurdun bölge, şehir, kasaba ve köylerinin imar planlarını hazırlamak” amacı ile İmar ve İskân Bakanlığı’nın kurulmasıdır. Bu gelişme ile hızlı kentleşme olgusuna planlama, konut ve yapı malzemeleri konularında uzman bir bakanlık kurularak çözüm bulmaya çalışılmıştır. Bu dönemde planlama çalışmaları kent planlaması ile sınırlı kalmamış, üst ölçekli bölge planları da yapılmaya başlanmıştır (Tekeli, 1998: 302, 367).

Bu dönemde yapılan planlama çalışmalarında 3 grup öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki Bayındırlık Bakanlığı İmar Reisliği ’ne bağlı Şehircilik Fen Heyetleridir. Bu grup planların onaylanması ve denetimi yetkilerini de elinde barındırmaktadır. İkinci grup ise plan yaptırmak ve plan çalışmalarına finansman sağlamak görevleri olan İller Bankası Yapı ve Şehircilik İl Müdürlükleridir. Son grubu ise ihale yolu ile banka için çalışmalar yapan mimar ve şehirciler oluşturmakta, grup büyüklüğü ise mimar sayısının artışına bağlı olarak süreç içerisinde giderek artış göstermektedir. Henüz uzmanlaşmış şehircilik bürolarının

kurulmadığı bu dönemde planlama faaliyetleri mimarlık bürolarında ek faaliyetler olarak yapılmaktadır. Bu yıllarda hızlı kentleşmenin etkisi ile küçük belediyelerin sayısında da artış yaşanmakla birlikte bu belediyelerde planlama faaliyetlerini İller Bankası'nın sağladığı finansmandan yararlanarak yürütülmektedir (Tekeli, 1981: 148,167). Bir önceki dönemde aktif olarak planlama sektörüne yön veren yabancı plancılar bu dönemde etkinliklerini yitirerek yalnızca danışma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Tekeli (1981)'ye göre tüm bu gelişmelere karşı yine de bu dönemin belirgin sorunu olan kentleşme sorununa bakış fiziksel planlama çalışmalarıyla sınırlı kalmış, toplumsal boyutların da ele alındığı kapsamlı bir bakış açısı getirilememiştir.

1960-1980 yılları

1960'lı yıllar ile kentleşme sorunları iyice hissedilmeye başlamış ve kent planlamasının bir meslek alanı olarak kurumsallaşması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda bu dönemde İmar ve İskân Bakanlığı tarafından çıkarılan bir talimatnamede “Şehir ve bölge planlaması konularında eğitim veren üniversite ve yüksek okullarda öğrenimlerini tamamlayarak şehir plancısı, bölge plancısı ve benzeri unvanları almaya hak kazananlar imar planları ve yol istikamet planları yapmaya yetkilidirler.” ifadelerinin yer alması ve 1961 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün açılması planlama meslek alanının kurumsallaşma sürecinde yaşanan önemli gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Okullarda verilmeye başlanan şehircilik eğitimi ve yurt dışında eğitim almış plancıların Türkiye'ye dönerek fen heyetlerinde çalışmaya başlamaları ile birlikte planlama paradigmasında da bir değişim yaşanmıştır. Bu döneme kadar merkezi otoriteler tarafından yönlendirilen ve kentlerin üzerinde mutlak bir kontrol sağlamaya yönelik “kapsamlı planlama” yaklaşımı yerini çok disiplinli araştırmalara dayanan, plan yapımında ekonomik, sosyal ve fiziksel boyutların göz önünde bulundurulması gerekliliğinin altını çizen “kapsamlı rasyonalist planlama” yaklaşımına bırakmıştır (Baş, 2003; Tekeli,1998: 302, 367).

Kapsamlı-akılcı planlama pratiğine geçiş ise yeni kurumsal düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Bu düzenlemelerden ilki, 1960 yılında yaşanan askeri müdahalenin ardından 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinin de etkisiyle ülke kaynaklarının akılcı kullanımı ve

planlı kalkınmanın gerçekleştirilmesi, uzun veya kısa dönemli planların hazırlanması ve uygulanmasının sağlanması ile görevlendirilen Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin bir anayasal kurum olarak kurulmasıdır (Tekeli, 1998: 302, 367). DPT'nin kurulması bölge planlama anlayışının gelişmesine de katkı sağlamıştır. İmar ve İskân Bakanlığı'nın kentsel nazım imar planlarının hazırlanması amacıyla ilk olarak 1966 yılında İstanbul, 1968 yılında İzmir ve 1969 yılında Ankara Metropoliten Planlama Bürolarını açması ise bu süreçteki diğer düzenlemeleri oluşturmaktadır (Kubin, 1994). Bu süreçte metropol olacağı ön görülen Bursa, Samsun, Adana, gibi kentler içinde metropoliten planlama çalışmaları başlatılmış, metropoliten planlama bürolarının sayıları 1980 yılına kadar 10'a ulaşmıştır (Keleş, 1985). Metropoliten Planlama Bürolarında yapılan çalışmalar çerçevesinde ilk kez arazi kullanma ve ulaşım modelleri geliştirilmiştir (Tekeli, 1998: 302, 367). Ancak bu planlama anlayışı Türkiye'nin hızlı kentleşme olgusu karşısında yeterli uygulama alanı bulamamış, kentlerde ve kent çeperlerinde gecekondü alanları hâkim bir görüntü oluşturmaya devam etmiştir.

1969 yılında kent planlama sürecinin kurumsallaşmasında önemli bir gelişme daha yaşanmış ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) yönetim kurulu kararı ile Şehir Plancıları Odası kurulmuş ve aynı yıl genel kurul kararı ile kapatılmıştır. Ancak şehir plancılarının açtıkları dava sonucunda 1971 yılında Danıştay kararı ile tekrar faaliyete geçmiştir. 1972 yılında ise 1605 sayılı yasa ile planlar arası kademelenme tanımlanmış Nazım ve İmar Planı kavramları geliştirilmiştir (Ünsal ve Aksümer, 2021). Bu dönemde planlama çalışmalarında bilgi birikimi artış göstermiş, fiziki planlama çalışmalarında kentsel koruma planları ve turizm alanları planlaması olmak üzere uzmanlık alanları ortaya çıkmaya başlamıştır (Tekeli, 1998: 302, 367). 1933 ve 1980 yılları arasında yapılan planlama çalışmalarında %96 oranında İller Bankası etkili olurken gerçekleştirilen planlama çalışmalarının büyük bir kısmı ise serbest planlama bürolarınca gerçekleştirilmiştir (Ünsal ve Aksümer, 2021).

1980-2000 yılları

Bu süreç hem Türkiye tarihi hem de dünya tarihi açısından ayrıca ele alınması gereken bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Demografik hareketlerin belirli bir seviyenin üzerine çıkması ve dünyanın petrol krizi sonrasında yeniden yapılanma sürecine girmesi ile birlikte

1950’li yıllar ve sonrasında yaşanan kırdan kente göç olgusu, yeni dünya düzeninde yerini kentler arası göçlere bırakmıştır (Tekeli, 1998: 302, 367).

Türkiye 1980 yılında yaşadığı askeri darbe ve rejim değişikliği sonrasında küreselleşen dünya düzenine eklemlenmek için izlediği politikaları değiştirme kararı almış, 1980 yılına kadar takip edilen iç piyasaya dönük politika bu süreçte yerini dışa açık ihracata yönelik bir kalkınma modeline bırakmıştır (Tekeli, 1998: 302, 367). Bu süreçte piyasa sistemi kurtarıcı olarak görülmüş ve yaşanan sorunların çözümü serbest piyasa sisteminde aranmıştır (Övgün, 2010). Bu yıllarda tüm dünyada neoliberal politikaların benimsenmesi ve sermaye piyasasının önem kazanması ile birlikte özelleştirme ve yereli etkin kılma anlayışı hız kazanmış planlamanın piyasayı düzenleme rolü göz ardı edilerek kentsel gelişmeyi ve büyümeyi önceliklendiren mekânsal düzenlemeleri ön planda tutulmuştur (Gleeson ve Low, 2020).

1980 ve sonrasında yeni politikaların gündeme gelmesinde temel amaç kalkınmanın hızlı bir şekilde başarılması, yerelin ön plana çıkarılması ve yönetim olarak belirtilmiştir. Bu süreçte 1960’lardan itibaren süregelen sorunlara çözüm aranmış fakat aynı ölçek ve içerikteki kurumların varlığı çelişkili bir yapılanmayı beraberinde getirmiştir. Bu dönemde devlet piyasa mekanizmalarını düzenleme rolü üstlenmiş, yatırımların teşviki ve piyasanın kente artan ilgisi ile birlikte kent topraklarının değerleri artmış ve kent mekânı metalaşmıştır.

1980 yılı ve öncesinde kaynaklar büyük ölçüde sanayileşme yatırımlarına ayrılırken, değişen politikalar ile kamu altyapı ve inşaat yatırımları artış göstermiş, özellikle büyük kentlerde toprak rantına dayalı sermaye birikimi ortaya çıkmıştır (Şengül, 2001).

Bu dönemde uluslararası düzeyde yerelleşme kavramının yankı bulmasıyla birlikte Türkiye’de bir yandan yerel yönetimler etkin kılınırken bir yandan da merkezi yönetim konut sektöründe proje yapımlarını üstlenmiştir. Bu kapsamda 1981 yılında Toplu Konut Yasası çıkarılmış ve 1984 yılında Toplu Konut İdaresi (TOKİ) kurulmuştur. Yapılan düzenlemeler ile dar gelirli vatandaşlar için konut üretimi amaçlanmış olsa da zaman içerisinde bu gelişmeler inşaat sektöründeki büyümeyi destekler nitelikte olmuştur (Balaban, 2013: 51,80). 1983 yılında 180 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kentleşme olgusunun yönlendirilmesi için uzman bir kuruluş olarak 1958 yılında kurulmuş

olan İmar ve İskân Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı ile birleştirilerek “Bayındırlık ve İskân Bakanlığı” adını almıştır.

Bu yıllarda yaşanan bir diğer önemli gelişme ise 1985 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu’nun yürürlüğe girmesi olmuştur. Bu kanun planların hazırlanması ve yürürlüğe girmesine yönelik esaslar, yetkili kurumların belirtilmesi gibi planlama konusundaki usul ve esasların belirtildiği en kapsamlı yasa olması nedeniyle önem taşımaktadır. Bu yasa ile plan ve plan değişikliği yapma yetkisi belediyelerin görevleri arasına eklenmiş, belediyelerin kaynakları arttırılmaya çalışılmış ve belediyeler kentsel dönüşüm uygulamalarında önemli bir aktör haline getirilmiştir (Yenice, 2014). Daha önce Bakanlığın görevleri arasında tanımlanan imar planlarının onay yetkisi de bu yasa ile birlikte Belediye Meclislerine ve İl Özel İdarelerine devredilmiştir (Doğanay, 2021: 72,105). Kamu yönetiminde yaşanan bu yerelleşme çalışmaları ile birlikte 1980’li yılların ortalarında Bakanlık bünyesindeki Nazım Plan Büroları, Büyükşehir Belediyelerine bağlanmışlardır ve bu düzenleme ile birlikte deneyimli kadrolara sahip olan başta Ankara, İzmir ve İstanbul olmak üzere Büyükşehir Belediyeleri, kendi planlarını üretebilme yeterliliğine kavuşmuştur (Altaban, 2002). Şengül (2001)’e göre yerel yönetimlerin imar alanında geniş yetkilerle donatılmasının amacı yeni ekonomik düzen gerekliliklerine kentsel alanda hızlı bir şekilde cevap verilmesinin istenmesidir. Fakat bu durumun yerel yönetimlerin teknik eleman ve ekonomik kapasite yetersizlikleri sonucunda imar planlarının İller Bankası aracılığı ile özel planlama bürolarına yaptırılmasına neden olduğu görülmektedir (Doğanay, 2021: 72,105).

Yeni yasal düzenlemeler ile birlikte yerel yönetimlere daha geniş yetkiler verilmiş olsa da bu düzenlemeler merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında yetki karmaşası yaşanmasına da neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler ile Türkiye ekonomisinde siyasi otoritelerce daimî olarak bir fon yaratma sorunu ile karşılaşmış, çözüme yönelik olarak inşaat ve gayrimenkul yatırımları hızla artmıştır (Balaban, 2013: 51,80). Ayrıca bu çalışmalar süreç içerisinde belediyelerin plan değişikliği ve revizyon plan sayılarında da ciddi artışa neden olmuştur. Bu dönemde İller Bankası yerel yönetimlerin nazım ve uygulama imar planlarını yapmada ve yaptırmada etkili bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür.

1990’lı yıllar ve sonrasında ise tüm dünyada sanayi toplumundan bilgi toplumuna bir geçiş yaşanmış ve bu durum şehirlerin işlevlerinin ve yerleşim kalıplarını da etkilemiştir (Tekeli,

1998: 302, 367). Yaşanan ekonomik ve teknolojik sistemlerdeki gelişmeler, bilgi, mal ve insan akımlarındaki yoğunluk artışı, fiziksel sınırların önemini kaybetmeye başlaması ve rekabet edebilirliğin önem kazanması gibi gelişmeler planlama anlayışlarının da değişmesine neden olmuştur. Bu yıllarda 1960'lı yıllara hâkim olan kapsamlı rasyonel planlama paradigmasının sorunlara cevap verememesi, stratejik planlama yaklaşımının benimsenmesini, katı ve bağlayıcı bir planlama yaklaşımından esnek bir planlama anlayışına geçilmesini de beraberinde getirmiştir. Övgün (2010)'e göre stratejik planlama anlayışı; makro ölçekte çözümlemeler sunan, genel stratejilerin belirlenmesine önem veren bu kapsamda verimli ve etkin bir yönetim yaratmayı amaçlayan merkezine katılımcılık ve yönetişim kavramlarını alan bir planlama anlayışı olarak tanımlanmaktadır. Stratejik planlama anlayışı piyasa ve özel sektör temelli bir anlayış olmakla birlikte bu anlayışta devletin rolü müdahalecilikten çok genel stratejiyi yönlendirici niteliktedir. Planlamanın merkezde değil her bir birimin kendi içerisinde gerçekleştirilmesini savunan ve karar alma düzeyini alt seviyelere indiren bu yaklaşım piyasa dostu devlet, özelleştirme, sivilleştirme yaklaşımları ile de ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda stratejik planlama yaklaşımına geçilmesi ile birlikte planlamanın amacı; toplumsal kalkınmaya dayalı planlamadan piyasa odaklı planlamaya, düzeyi; ulusal düzeyden yerel düzeye, örgütlenme biçimi; Devlet Planlama Teşkilatının geri plana atılması ile yerel yönetimler ve kalkınma ajanslarının etkin kılınmasına ve uygulamalarının da idari denetimden mali denetime geçilmesi biçiminde değişiklik göstermiştir (Koç, 2013: 492,594).

Bu süreçte merkezi otoritelerin kentsel forma müdahaleleri toplu konut ve gecekondularının etkisi ile sınırlı kalmıştır. Çıkarılan imar afları ile gecekondular yapıları kabullenilmiş, ıslah imar planları ile gecekondular alanları yüksek yoğunluklu konut alanlarına dönüştürülmüştür. Bu yıllardan sonra kentsel dönüşüm Türkiye gündeminde hızla yerini alırken yaşanan 1999 Marmara depremi ile 2000'li yıllarda yasallaşma süreci başlamıştır.

1980'li yıllarda başlayan ve 2000'ler sonrasında hızla gelişen neoliberalleşme politikaları yerel yönetimlerin bütçelerinde daralma yaşanması, kamuda yetersiz sayıda meslek uzmanı kapasitesi, yerel yönetimler üzerinde zaman baskısı, emlak eksenli büyüme modelinin izlenmesi ve planların farklı ölçeklerde çeşitliliğinin artması gibi durumları beraberinde getirmiş, dolayısıyla planlama süreçlerinde özel sektörün ağırlığının artmasına neden olmuştur.

2000-2018 yılları

2000’li yıllarda kalkınma planlarının stratejik planlama anlayışına uygun olarak hazırlanmaya başlanması ile planlamanın örgütlenmesinde de değişimler yaşanmıştır. Bu kapsamda kurumların bireysel olarak kendi geleceğine ilişkin kararları verebilecek politikaları üretebilmesi sağlanmaya çalışılmış ve her bir kamu kurumu bir planlama birimi olarak görev alarak ve yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya bir planlama sistemi oluşturulmuştur (Övgün, 2010).

2000’li yılların başında yaşanan Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üye olma sürecindeki gelişmelerin de planlama pratiğini etkilediği görülmektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilmesi gereken kriterlerden bir tanesi de ülkelerin “İstatistik Bölge Birimleri” ne göre sınıflandırılması olmuştur. Bu amaçla 2002 tarihinde 24884 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye 26 İstatistik Bölgeye (NUTS) ayrılmıştır. 2006 yılında oluşturulan NUTS bölge birimlerinin kalkınmasını sağlamak amacı ile 5449 sayılı kanunla Bölge Kalkınma Ajansları kurulmuş ve bölge planı yapma yetkileri bu ajanslara verilmiştir.

Bu dönemde yaşanan bir diğer önemli gelişme ise 3 Kasım 2002 seçimleridir. 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından 2002 genel seçimleri ile tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) uzun yıllar tek parti olarak iktidarda kalmış, izlediği inşaat odaklı, dışa bağımlı ve tüketime dayalı ekonomi modeli nedeniyle Türkiye’deki planlama süreci üzerinde yönlendirici bir etkiye neden olmuştur (Yüceyılmaz A. ve Yüceyılmaz H., 2018).

2003 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı görevinde olan üst ölçek planların hazırlanması görevi Çevre Bakanlığına devredilmiştir. 2005 yılında yapılan 5302 sayılı “İl Özel İdaresi Kanunu” ile belediye sınırları il sınırları olan Büyükşehir belediyeleri hariç İl Çevre Düzeni Planı ile belediye sınırları dışındaki alanların imar planlarının yapılması yetkisi İl Özel İdarelerine verilmiştir (Sönmez, 2015).

Bu yıllarda kentleşmenin de artması ile kent toprağındaki değer artışı gözlerin kent toprağına çevrilmesine neden olmuş, kentsel dönüşüm çalışmalarını gündeme getirmiştir. Başta gecekonduların dönüştürülmesi ve fiziksel mekânın sağlıklılaştırılması amacıyla başlayan çalışmalar kısa süre içerisinde kentlerin yapılandırılmasında bir rant

aracı biçimine dönüşmüştür. Kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında birçok yasal düzenleme yapılması da gündeme gelmiştir. Bu düzenlemelerden ilki 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Yasası olmuştur. Yasa ile birlikte belediyelere kentsel dönüşüm proje alanı ilan etme ve uygulama yetkisi verilmiş, 2010 yılında yapılan düzenlemeler ile de verilen yetkiler ciddi anlamda genişletilmiştir (Türkün, 2014: 54,66). Bu dönemde aynı zamanda 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu'nda yapılan değişikliklerle TOKİ'ye planlama konusunda oldukça geniş yetkiler verilmiş ve bu durum kurumu bağımsız bir planlama merciine dönüştürmüştür (Türkün, 2014: 54,66). 2007 yılında çıkarılan 5609 sayılı yasa ile 1958 yılında İmar ve İskân Bakanlığı'nın görevleri altında tanımlanan konut politikası esaslarının tespit edilmesi ve takibinin sağlanması görevi, TOKİ'ye devredilmiştir. Bu düzenleme ile TOKİ mekânsal ve sektörel planlamayı bir arada yapabilen birkaç kurumdan biri haline gelmiştir (Sönmez, 2015). Bu dönemde aynı zamanda 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu'nda yapılan değişiklikler ile TOKİ'ye planlama konusunda oldukça geniş yetkiler verilmiştir. Tüm bu düzenlemeler ekonomik büyümeyi kentsel mekânın değer artışı üzerinden sağlamak amacıyla TOKİ gibi kurumları doğrudan piyasa aktörü konumuna getirmiş ve bağımsız bir planlama merciine dönüştürmüştür.

2011 yılında 1991 yılında kurulan Çevre Bakanlığı ve 1985 yılında kurulan Bayındırlık ve İskân Bakanlığı birleştirilerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB) adını almıştır. Aynı yıl çıkarılan 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ise Bakanlığın yetkileri genişletilmiştir (Taşkiran ve Uzun, 2020). Bu gelişme ile yerel yönetimlere verilen planlama, kentsel dönüşüm alanı ilan etme ve bu alanlarda imar planı uygulaması yapma gibi yetkiler merkezde toplanarak merkezi yönetim daha güçlü ve tek karar verici otorite haline getirilmiştir. Bakanlığın geniş yetkilerle donatılması, yerel yönetimlerin görevlerini üstlenen bir yapıya dönüşmesi gibi nedenlerle birçok kesim tarafından eleştirilmiştir. Bu yıllarda planlama sektöründe yetkili kurum ve kuruluşların çokluğu ve bu kurumların aralarında yaşanan yetki karmaşası 2011 yılı ve sonrasında artış göstererek bu dönemde planlama sisteminin en büyük sorunlarından biri halini almıştır (Ünsal ve Aksümer, 2021).

2011 yılında aynı zamanda 635 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı adını almıştır. 641 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de Devlet Planlama Teşkilatı kaldırılarak yerine Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur (Taşkiran ve Uzun, 2020).

2012 yılında 6360 Sayılı Belediye Kanunu yayınlanmıştır. Bu kanun doğrultusunda Türkiye’deki büyükşehir belediyelerin yetki sınırları il sınırları ile bütünleştirilmiş, 750.000 nüfus kriterini sağlayan il belediyeleri büyükşehir belediyesi olarak değiştirilmiştir. Buna ek olarak büyükşehirlerin sınırlarındaki il özel idarelerinin, belde belediyelerinin ve köylerin tüzel kişilikleri de kaldırılmıştır. Bu düzenleme ile birlikte büyükşehir belediyeleri tüm ildeki planlama çalışmalarının sorumlusu haline getirilmiş aynı zamanda ilçe belediyelerinin yapmış oldukları imar planlarını denetleme yetkisini de kazanmışlardır. Büyükşehir ilçe belediyelerinin ise yerel yönetim birimi olarak sahip oldukları özerklik sorgulanır hale gelmiştir (Keleş, 2012). Kanunun amacı belediyelerin yapısal olarak güçlendirilmesi, sunulan hizmetlerin tek elden yürütülmesi ile az kaynakla daha hızlı ve kaliteli hizmetin sağlanması olarak belirtilse de kanun uygulamada çeşitli sorunlara yol açmıştır (Ekinci, 2020). Belediye sınırlarının il sınırlarına kadar genişlemesi ile belediyeler toplumdan kopmuş bu durum kamusal hizmetlerin sunumunda aksaklıklar yaşanmasına neden olmuştur. Diğer bir yandan belediye hizmetlerinin tek bir merkezden karşılanması karar sürecine katılımda aksamalara yol açmış ve yerinden yönetim ilkesine ters düşmüştür. Ayrıca bu düzenleme ile yerel karar alma süreçlerinde merkezi idare personellerinin bulunması yerel yönetimlerin zayıflamasına merkezi otoritenin gücünün artmasına neden olmuştur (TMMOB, 2012).

2012 yılında yapılan bir diğer önemli düzenleme ise Kentsel Dönüşüm Yasası olarak da bilinen 6306 sayılı Afet Riski Taşıyan Alanların Dönüştürülmesine ilişkin yasa olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yasa çerçevesinde afet riski bulunan kentsel alanlarda ve bu alanlar dışında kalan alanlardaki risk teşkil eden yapıların bulunduğu alanlarda sağlıklı ve güvenli bir yaşam sunmak amacıyla iyileştirme, yenileme ve dönüşüm uygulamaları yapılabilmesi amaçlanmıştır. Uygulama ise dönüşüm yapılan alanlarda yerel yönetimlerin geri plana itilmesi, yerel yönetimlerin yetkilerinin tamamının Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ tekelinde toplanması ve tek bir merkezden dönüşüm uygulamaları yapılması ile sonuçlanmıştır. İlerleyen süreçte ise bu yasayla birlikte 2018 genel seçimleri öncesinde kaçak olarak inşa edilen yapıların af kapsamına alınması gündeme gelmiş ve plansız olarak yapılan yapılara yasal boyut kazandırılmıştır.

6306 sayılı kanun temel olarak dönüşümü yalnızca ekonomik ve fiziki boyutları ile ele alması, dönüşümde yetkili olan tek kurum olan bakanlığın uygun gördüğü herhangi bir alanı riskli alan ilan edip dönüşüme tabii tutabilme yetkisini elinde barındırması, kanun

hazırlayıcı, uygulayıcı ve denetleyici tek kurum olarak yer alması çerçevesinde eleştirilerin odağı olmuştur (Daşkiran ve Ak, 2015).

2018 yılı ve sonrası

2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmiştir. Hükümet sisteminin değişmesi ile birlikte planlama sürecinin kurumsal yapısı da Kanun Hükmünde Kararnameler ile yeniden düzenlenmiş, çeşitli kurum ve kuruluşların görev ve yetkileri yeniden tanımlanmıştır. Bu süreçte bakanlıkların yetkilerinin genişletildiği, merkezi yönetimlere bağlı kurumların ise planlama sürecine dahil edildiği görülmektedir (Taşkiran ve Uzun, 2020). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ana aktör olarak belirlendiği bu süreçte, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı da yetkili kurumlar olarak sıralanmıştır. Aynı zamanda 2011 yılında Devlet Planlama Teşkilatı yerine kurulan Kalkınma Bakanlığı'nın görev ve yetkileri de Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'na devredilmiş ve başkanlık bölge planları yapma ve yaptırmada yetkili bir kurum haline getirilmiş, Bakanlığa bağlı Kalkınma Ajansları ise Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlanmıştır. Gerçekleştirilen tüm bu düzenlemeler ise planlama sürecinde merkezi yönetimin ağırlığının artması ile sonuçlanmıştır (Taşkiran ve Uzun, 2020).

Bu dönemde merkezi yönetimler yapmak istedikleri büyük projeleri yerel yönetimlerce hazırlanan parçacı imar planları ile gerçekleştirememiş ve merkezi kurumları güçlendirmişlerdir. Bu sayede planların hızlı ve tek elden yapılması amaçlanmıştır. Bu yolda TOKİ ve ÇŞB'nin yetkileri arttırılmış yerel yönetimler pasifleştirilmiştir.

Bu süreçte bilgi toplumuna geçilmesi kentin merkezi iş alanlarında önemli dönüşümlere neden olmuştur. Buna bağlı olarak metropoliten alanların merkezi iş alanları kent içi ulaşımın zaman- uzaklık ilişkilerine bağlı olarak belirli yönlerde ilerlemesine ve bu alanlarda yapılan yüksek katlı iş ve yaşam merkezleri ile yeni prestij alanları oluşturulmasına neden olmuştur.

Zaman içerisinde kentlerde sürekli olarak artan nüfus, plansız olarak devam eden kentleşme, artan baskı ve iklimsel değişimler birçok sorun alanı da yaratmıştır. Deprem sel gibi doğa olayları, çevre sorunları, salgın hastalıklar, iklim krizi ve beraberinde getirdiği

sosyoekonomik sorunlar kentlerin sürdürülebilir yönetiminin sağlanması için geleneksel şehir modeli ve yönetimi kavramlarının teknoloji ile entegre bir biçimde yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini meydana getirmiştir.

Bu kapsamda 2018 yılında 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı Projesi başlatılmış, politika ve strateji belirleme, teknik altyapı ve teknoloji standartlarının sağlanması, farkındalığın arttırılması ve kapasitenin geliştirilmesi üzerine çalışmalar yürütülmüştür (T.C Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇŞB], 2018).

2021 yılında iklim değişikliği ile mücadele kapsamında iklim değişikliği ile ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesi, gerekli tedbirlerin alınması, plan ve politikaların belirlenmesi ve diğer kurum ve kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanması amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde çalışmalara başlanmıştır. Bu kapsamda 31643 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Çevre Şehircilik Bakanlığının ismi Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Bu süreçte iklim değişikliğine yönelik çalışmalar merkezi yönetimin yasal düzenlemeleri çerçevesinde gerçekleştirilmeye başlanmış ve yerel yönetimler daha çok merkezin verdiği yetkiler dahilinde politikaların uygulama süreçlerinde görev almıştır (Ocaklı ve Yalçın, 2021).

6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan deprem sonrasında 126 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Yerleşme ve Yapılaşmaya İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayınlanmıştır. Bu kararname ile depremde etkilenen bölgelerde yapılaşmaya ilişkin tek yetkili kurum Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak ilan edilmiş ve afetten etkilenen alanlar tamamen merkezin planlama kontrolüne bırakılmıştır. Bu yaklaşım hızlı konut üretimini hedeflemekle birlikte imar plan süreçleri devre dışı bırakan, sosyal donatı ve kentsel altyapı açısından yetersiz bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye’de planlama ile ilgili yasal ve kurumsal gelişmeler aşağıdaki Çizelge 3.1’de sunulmaktadır.

Çizelge 3.1. Türkiye'de planlama ile ilgili yasal ve kurumsal gelişmeler

	YASALAR	KURUMLAR
Osmanlı Dönemi	1848 Ebniye Nizamnamesi (Yapılar Tüzüğü) çıkarıldı.	
	1864 Turuk ve Ebniye Nizamnamesi (Yollar ve Yapılar Tüzüğü) çıkarıldı.	
	1882 Ebniye Kanunu (Yapılar Yasası) çıkarıldı. Osmanlı Devleti'nin ilk imar kanunudur.	
1923-1945	1930 1580 Sayılı Belediye Kanunu çıkarıldı.	İçişleri Bakanlığı Belediyeler İmar Heyeti açıldı. Bayındırlık Bakanlığı Fen Heyeti açıldı. Ankara, İzmir, İstanbul İmar Müdürlükleri kuruldu.
	1930 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu çıkarıldı.	
	1933 2290 Sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu çıkarıldı ve belediyeler halihazır haritalarını ve kent planlarını hazırlamakla görevlendirildi.	
	1933 2033 Sayılı Belediye Bankası Kuruluş Kanunu çıkarıldı ve yerel yönetimlerin maddi gereksinimleri karşılanmaya çalışıldı.	
	1934 2722 Sayılı Belediye İstimlak Kanunu çıkarıldı.	
	1935 2763 Sayılı Belediyeler İmar Heyetinin Kuruluşuna İlişkin Kanun çıkarıldı.	
	1936 Şehir ve Kasabaların Halihazır Haritalarının Alınmasına Ait Şartname ve Umumi Talimatname çıkarıldı ve haritacılık ile kent planlama arasındaki uzmanlık ayrımı belirlendi.	
1945-1960	1945 4759 Sayılı Kanun ile Belediyeler Bankası İller Bankası'na dönüştürüldü.	1945 İller Bankası kuruldu.
	1948 5237 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu çıkarıldı ve belediyelerin kaynak gereksinimleri karşılanmaya çalışıldı.	
		1954 Türk Mühendis ve Mimarlar Odası kuruldu.
	1956 6785 Sayılı İmar Kanunu çıkarıldı.	
	1958 7116 Sayılı Kanun ile İmar ve İskân Bakanlığı kuruldu.	1958 İmar ve İskân Bakanlığı kuruldu.
1960-1980	1960 91 Sayılı Devlet Planlama Teşkilatının kurulması kanunu çıkarıldı. 1960 İmar ve İskân Bakanlığı Talimatnamesi çıkarıldı ve imar planları ve yol istikamet planları yapımında şehir planlama bölümleri mezunları yetkilendirildi.	1960 Devlet Planlama Teşkilatı kuruldu.
		1961 ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü kuruldu.
		1966 İstanbul Metropolitan Planlama Bürosu kuruldu.
		1968 İzmir Metropolitan Planlama Bürosu kuruldu.
		1969 Ankara Metropolitan Planlama Bürosu kuruldu.
		1969 Şehir Plancıları Odası kuruldu.
		1971 Kültür Bakanlığı kuruldu.
	1972 1605 Sayılı Kanun ile Nazım ve İmar Planı kavramları geliştirildi.	
1980-2000	1981 Toplu Konut Yasası çıkarıldı	
	1983 180 Sayılı KHK ile İmar ve İskân Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı ile birleştirilerek Bayındırlık ve İskân Bakanlığı kuruldu.	
		1984 TOKİ kuruldu
	1985 3194 Sayılı İmar Kanunu çıkarıldı.	
		1991 Çevre Bakanlığı kuruldu.
2000-2018	2005 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu çıkarıldı. Belediye sınırları il sınırları olan büyükşehir belediyeleri hariç İl Çevre Düzeni Planı ile belediye sınırları dışındaki alanların imar planlarının yapım yetkisi İl Özel İdarelerine verildi.	
	2005 5393 Sayılı Belediye Yasası çıkarıldı. Belediyelere kentsel dönüşüm proje alanı ilan etme ve uygulama yetkisi verildi.	
	2006 5449 Sayılı Kanun çıkarıldı ve Bölge Kalkınma Ajansları kuruldu. Bölge Planı yapma yetkileri bu ajanslara verildi.	2006 Bölge Kalkınma Ajansları kuruldu.
	2007 5609 Sayılı Kanun çıkarıldı. Konut politikası esaslarının tespit ve takibi görevi TOKİ'ye devredildi.	
	2011 641 Sayılı KHK ile Devlet Planlama Teşkilatı yerine Kalkınma Bakanlığı kuruldu.	2011 Çevre Bakanlığı ve İskân Bakanlığı birleştirilerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kuruldu. 2011 Kalkınma Bakanlığı kuruldu.
	2012 6360 Sayılı Belediye Kanunu çıkarıldı ve büyükşehir belediyelerin yetki sınırları il sınırları ile bütünleştirildi. 2012 6306 Sayılı Afet Riski Taşıyan Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun çıkarıldı.	
2018-2023	2021 85 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ismi Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak değiştirildi.	2021 Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı kuruldu.
	2023 126 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin çıkarılması	

3.2. Serbest Şehircilik Hizmetlerinin Gelişimi

Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında planlama çalışmaları adına sistematik bir çerçeve oluşturulamamış bu dönemde yapılan çalışmalar parçacıl düzenlemeler biçiminde gerçekleştirilmiştir. Döneme planların yarışma düzeni ile seçilmesi anlayışı hâkim olurken, planlama çalışmaları daha çok yabancı plancıların ön planda olduğu bir anlayışla yapılmaya devam etmiştir.

1930'lu yıllar birbiri ardına yapılan yasal ve yönetsel düzenlemeler ile kurumsallaşma adına birçok adımın atıldığı yıllar olsa da planlama çalışmalarında ağırlıklı olarak mimar ve mühendislerin görev aldığı ve planlama meslek alanına yönelik belirsizliklerin devam ettiği bir dönem olmuştur (Şengül, 2007: 105,127).

1945'li yıllarda hızlı kentleşme süreçlerinin yaşanmasıyla kentlerde mekânsal sorunların başlaması yeni bir yapılanma sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu süreçte planlama çalışmaları özellikle büyük kentlerde yaşanan gecekondu alanları ile mücadeleyle yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bu dönemde yerel yönetimlere planlama ve altyapı konusunda teknik hizmet üretmek, finansman sağlamak amacıyla kurulan İller Bankası 2000'li yıllara kadar planlama sektöründe baskın bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür.

1960'lı yıllara gelindiğinde kentleşme sorunlarının giderek artış göstermesi ve yaşanan siyasi toplumsal sorunlar beraberinde planlamanın başta ekonomik kalkınma olmak üzere toplumsal her alanda uygulanması gereken bir anlayış olarak kabul edilmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir (Şengül, 2007: 105,127). Aynı zamanda bu yıllarda planlama alanında yurtdışından getirilen uzmanların ve mimari çözümlerin yetersiz kaldığının anlaşılması ile kent planlamanın bir meslek alanı olarak kurumsallaşması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Çamur, ve diğerleri, 2007: 229,241). 1961 yılında ODTÜ'de Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün açılması da bu alanda atılan ilk adım olmuştur. Bölüm 1962 yılında yüksek lisans ve 1967 yılında ilk lisans mezunlarını vermiştir (Çamur ve diğerleri, 2007: 229,241).

Şehir planlama bölümünün ilk mezunlarını vermesi ile büyük ölçüde mimar kökenli uzmanların ön planda olduğu planlama mesleği şehir planlama eğitimi almış plancıların ön planda olmaya başladığı bir sürece dönüşmeye başlamıştır. Bu döneme kadar mimarların

plan müellifliğini üstlenmiş olması, sektöre planlama diploması alan bir kesimin dahil olmasıyla birlikte tartışmalı bir hal almıştır (Şengül, 2007: 105,127). Planlama mesleğinin doğduğu bu yıllarda yaşanan ve kentin bütünü etkileyen sorunlara karşı devletin ve dolaylı planlama birimlerinin çözümsüz kalması meslek alanını toplumsal alanda önemli bir algılama sorunuyla da karşı karşıya bırakmış ve planlama meslek alanının toplumun birçok kesimi tarafından bilinmemesi sorununu beraberinde getirmiştir (Şengül, 2007: 105,127).

1969 yılında kent planlama sürecinin kurumsallaşmasında önemli bir gelişme daha yaşanmış ve TMMOB yönetim kurulu kararı ile Şehir Plancıları Odası kurulmuştur. Oda aynı yıl genel kurul kararı ile kapatılmış, ancak şehir plancılarının açtıkları dava sonucunda 1971 yılında Danıştay kararı ile tekrar faaliyete geçmiştir (Ünsal ve Aksümer, 2021). Yine 1969 yılında planlama meslek alanında karne sistemi uygulamasına geçilmiştir. Bu sistem 1969 yılında yayımlanan “İmar ve Yol İstikamet Planlarının Tanzim Şartları ile Teknik Şartlarına ve Bu İşleri Yapacak Uzmanlarda Aranacak Ehliyete Dair Yönetmelik” tarafından belirlenen bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır (Kıral, 2010). 1985, 2006 ve 2019 yılında değişikliğe uğrayan bu yönetmelik kapsamında mekânsal plan yapımında görev alacak olan plancılar deneyim ve niteliklerine göre A’dan F’ye kadar olmak üzere 6 farklı gruba ayrılmıştır. Bu sisteme göre her karne grubu belli ölçek ve nüfus büyüklüğündeki yerleşimlerin planlanmasına dair iş tanımı ile sınırlandırılmış, karne yükseltme ise alt karne grubunda bitirilen iş sayısına göre belirlenmiştir (Ünsal ve Aksümer, 2021). Örneğin F grubu müelliflerinin plan yapma yetkisi 25-300 hektar arasındaki en fazla 10 bin nüfuslu alanlar ile sınırlandırılırken müelliflik için tek şart yüksek öğretim kurumlarının şehir ve bölge planlama bölümlerinin lisans eğitimini tamamlayarak mezun olmak olarak belirtilmiştir. Fakat 10 bin hektar ve üzeri alanlarda planlama faaliyetlerini yürütebilecek A grubu müelliflik için daha alt gruplar olan B, C, D gruplarından belirtilen miktarda iş bitirmiş olmak, yüksek öğretim kurumlarının planlama bilim dalında doçent veya profesör unvanını almak veya planlama birimlerinde iki yıl daire başkanlığı veya daha üst seviyede yönetici olarak görev yapmak veya en az 15 yıl çalışmış olmak şartları aranmaktadır (Büyükcivelek, 2020).

Yönetmelikle belirlenen bu sistem planlama çalışmalarını yürütecek uzmanların niteliklerini göz önünde bulundurmaması, planlama konusunda teknik bir yaklaşımda bulunulmaması, plancılar arasında eşitsizlikler yaratması gibi birçok konuda eleştirilerin

odağı olmuştur (Kıral,2010). Yönetmelikte belirlenen karne grubu sisteminde deneyim ve iş bitirme bir üst karne grubuna geçmek için en önemli belirleyiciler olarak karşımıza çıkmaktadır. Deneyim konusu ise devlet ya da akademik kurumlarda görev alma süresi, bu kurumlarda elde edilen konum derecesi, iş bitirmeler ve yarışmalarda kazanılan başarılar üzerinden ölçülmektedir. Fakat belirtilen hiçbir deneyim alanı nitelikli plan üretimi konusunda gerekli donanımı ölçebilir nitelikte değildir (Büyükcivelek, 2020). Bu sistem aynı zamanda serbest şehircilik büroları arasında, kamuda ya da akademide çalışan plancılar ile serbest piyasada görev yapan plancılar arasında da haksız rekabet ve eşitsizlikleri de beraberinde getirmektedir (Tekeli, 1987). Her karne grubunun iş tanımı belirtilirken üst sınır ifade edilirken, alt sınırın belirlenmemesi üst karne grubuna sahip plancıların alt karne grubunun kapsamına giren işlerini de yapabilmesine olanak vermektedir. Bu durum ise üst karne gruplarının piyasadan daha çok pay almasını olanaklı hale getirmiştir (Ünsal ve Aksümer, 2021). Karne grubu sistemi planlama sisteminde planların niteliğinden çok üst karne derecesindeki plancıların yarıştığı bir sistemi var etmiştir. Sektörde büyük bir ayrışma yaratan bu sistem, uzun yıllar boyunca sektörde olan A grubu şehircilik bürolarının tekelinde olan bir piyasa yaratmış, bu büroların rekabet edebilirliğini etkilemiş ve yeni şehircilik bürolarının kurulmasını ve iş yapmasını zorlaştıran nitelikte bir piyasa oluşmasına neden olmuştur. Ek olarak deneyim üzerinden kurgulanan bu sistem zaman içerisinde derinleşmiş ve yeni mezun olan plancılar için büyük bir sorun alanı yaratmış, onların meslek alanına girmeleri önünde bir engel oluşturmuştur.

1980 yılı ve sonrasındaki süreçte Türkiye siyasal ve yönetsel alanda izlediği politikaları değiştirme kararı almış ve yaşanan değişimler planlama meslek alanında da köklü değişimlere yol açmıştır. 1980’li yıllara kadar takip edilen iç piyasaya dönük ekonomi modeli yerine dışa açık bir ekonomi modeli benimsenmiştir, değişen politikalar kapsamında kent mekânında değer artışı yaşanmıştır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de neoliberal politikaların da benimsenmesi ile yerel yönetimlerin güçlü kılınması anlayışı ön plana çıkarken bu gelişmeler planlama alanında da merkezi yönetimden yerel yönetimlere doğru bir yetki devri sürecini beraberinde getirmiştir. Gerçekleştirilen bu düzenlemeler ile geçmiş yıllarda ön planda olan merkeziyetçi planlama anlayışı yerini kendi içinde dağınıklaşan ve yetki karmaşasına neden olan bir örgütlenmeye bırakmıştır (Şengül, 2007: 105,127).

Şehir Planlama mesleği TMMOB’a bağlı bir meslek grubu olarak bu örgütlenme altında gelişimini sürdürürken şehir planlama mesleğinin yetki ve sorumlulukları 1985 yılında çıkarılan 3194 sayılı İmar Yasası ve 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma yasası içerisinde tanımlanmış (Çamur ve diğerleri, 2007: 229,241), bu tarihten sonra çıkarılan yasalarla meslek alanı netleştirilmeye çalışılmıştır. 3194 sayılı yasanın 38. Maddesinde Şehir Plancılarının yetkileri “Halihazır harita ve imar planlarının hazırlanması ve bunların uygulanmasının fenni mesuliyetini; uzmanlık, çalışma konuları ve ilgili kanunlarına göre, mühendisler, mimarlar, şehir plancıları, deruhte ederler.” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı kanunun 6. Maddesinde ise planlama meslek alanında çalışabilecek kişilerin şehir planlama lisans eğitimi mezunu olması gerekliliği vurgulanmış ve “Planlama işlerini üstlenecek müelliflerde yükseköğretim kurumlarının Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinden lisans eğitimi tamamlayarak mezun olmak şartı aranır “şeklinde ifade edilmiştir (Türkiye Planlama Okulları Birliği [TUPOB], 2007).

2004 tarihinde çıkarılan 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda ise koruma amaçlı imar planlarında şehir plancılarının yetkili olduğu belirtilmiş ve “Koruma amaçlı imar planları müellifi şehir plancısı olmak üzere alanın konumu, sit statüsü ve özellikleri göz önünde bulundurularak mimar, restoratör mimar, sanat tarihçisi, arkeolog, sosyolog, mühendis, peyzaj mimarı gibi meslek gruplarından bakanlıkça belirlenen uzmanlar tarafından hazırlanır.” biçiminde ifade edilmiştir. Bu düzenlemenin ardından çıkarılan Koruma Amaçlı İmar Plan Müelliflerinin Yeterliliği ile Görev, Yetki ve Sorumluluklarına İlişkin Usul ve Esaslarına Ait Yönetmelikte Koruma Amaçlı İmar Planlarının müelliflerinin şehir plancısı veya şehir ve bölge plancısı veya kent plancısı olması gerekliliği vurgulanmıştır. Şehir ve bölge plancısı ya da kent plancısı unvanına sahip meslek uzmanlarında bulunması gereken koşullar ise aynı yönetmeliğin “Plan Müelliflerinde aranacak asgari nitelikler” bölümü altında;

- a) Asgari dört yıllık lisans eğitimi veren fakülte veya bunlara denkliği yetili makamlarca kabul edilen yüksek öğretim kurumlarının şehir planlama veya şehir ve bölge planlama bölümünden, şehir plancısı veya şehir ve bölge plancısı veya kent plancısı unvanını alarak mezun olmak,
- b) 17/06/1938 tarihli ve 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanunun I. Maddesinde belirlenen niteliklere sahip olmak ve 27/1/1954 tarihli ve 6235 sayılı Türk

Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanununun 33'üncü maddesi uyarınca ilgili meslek odasına kayıtlı olmak,

- c) TMMOB Şehir Plancıları Odasından alınmış büro tescil belgesine sahip olmak,
- d) Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca 2/11/1985 tarihli ve 18916 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan İmar Planlarının Yapımını Yüklenecek Müellif ve Müellif Kuruluşlarının Yeterlilik Yönetmeliği kapsamında verilen imar planı yapımı yeterlilik belgesinden asgari (E) grubu yeterlilik belgesine sahip olmak ve söz konusu Yönetmelik uyarınca o yerleşmenin imar planlarının hazırlanmasında geçerli olan yeterliliğe sahip olmak şeklinde tanımlanmıştır (TUPOB, 2007).

2006 yılında plan yapım yönetmeliğinde plan yapma hakkının şehir ve bölge planlama Bölümü mezunlarına verilmesi ile de şehir plancılarının sektördeki hakimiyetleri artış göstermiştir (Ünsal ve Aksümer, 2021).

2000'li yıllara kadar hızla gelişen neoliberal politikalar ile birlikte benimsenen emlak eksenli büyüme modeli, yerel yönetimlerin bütçe yetersizlikleri, kamuda uzman kapasitesi yetersizliği ve planlama süreçlerinde yaşanan yetki karmaşaları planlama sektöründe özel planlama büroları sayısında da artış yaşanmasına neden olmuştur.

Bu yıllarda izlenen politikaların değiştirilmesi ve kentleşmenin de artması ile kent toprağındaki değer artışı gözlerin kent toprağına çevrilmesine neden olmuş bu süreçte planlama mesleği giderek siyasi süreçlerin etkisi altına girerek rant aracı halini almış ve kamu yararı gibi kavramlar meslek alanından çıkarılmaya çalışılmıştır. İnşaat sektöründeki hızlı büyüme ve kentsel dönüşüm uygulamalarının yaygınlaşması özel şehircilik bürolarının yaptıkları işler üzerinde de bir değişim ve dönüşüme yol açmıştır. Karne grubu uygulamaları ile birlikte iş alımları sınırlanan özel bürolar finansal devamlılıklarını sağlamak amacıyla yeni iş alanlarına yönelmeye başlamışlardır (Ünsal ve Aksümer, 2021).

2018 yılında Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesi ile birlikte planlama süreçlerindeki aktörler de yeniden tanımlanmıştır. Bu süreçte başta Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Orman Bakanlığı gibi bakanlıklar planlama süreçlerinde ana aktör olarak belirlenmiş ve merkezi yönetimlerin planlama süreçlerinde yetkileri ve ağırlığı arttırılmıştır.

Özellikle 2018 yılı ve sonrasında merkezi yönetimler yapmak istedikleri büyük ölçekli projeleri yerel yönetimlerin hazırladığı parçacıl imar planları ile gerçekleştirememiş ekonomik büyümeyi kentsel mekânın değer artışı üzerinden sağlanması ve planların hızlı ve tek elden yapılması amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ gibi merkezi kurumların da yetkileri arttırılmıştır.

Plancıların ise bu süreçte merkezi yönetimlerin büyük ölçekli projelerinde siyasetçilerin aldığı kararlara teknik çözüm bulan bir teknisyen konumuna itildiği görülmektedir (Şengül, 2007: 105,127).

Yıllar içerisinde meslek alanında yaşanan değişim ve dönüşüm çerçevesinde günümüz şartlarına bakıldığında ise giderek plancıların alanlarındaki eğitim ve deneyimle sağladıkları yetkinliğin yapısal olarak sorgulanır hale geldiği görülmektedir. Özellikle son yıllarda siyasi otoritelerin yaptıkları planlama mesleğinin uzmanlık alanını yok sayan, yükseköğretim kurumlarının bilimsel çalışmalarını göz aradı eden yaklaşımları, planlama meslek alanına olan güvenin sarsılmasına ve toplum gözünde meslek alanının değersizleşmesine neden olmuştur. İçinde bulunduğumuz 2023 yılında yaşanan 6 Şubat depreminde siyasi otoriteler tarafından sergilenen tutum da bu yargıyı destekler niteliktedir. Şüphesiz ki bu tutum ve davranışlar meslek alanında özerklik yitirimini ve mesleksizleşmeyi de gündeme getirmektedir. Oysa planlama kamu ve toplum yararını gözetken sağlıklı ve güvenli yaşam çevrelerinin oluşturulmasını amaçlayan bir meslek alanıdır ve bu kapsamda bilimsel gerçekler, teknik gereklilikler, etik değerler ve şehircilik ilkelerini yok sayan tutum ve davranışların uzun vadede birçok sorunu beraberinde getireceği unutulmamalıdır.

3.3. Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi

Türkiye’de planlama derslerine dair rastlanan ilk kayıtlar mühendislik ve mimarlık eğitimi yapan Sanayi Nefise Mektebi (1879)’da Celal Esat -Arseven’in 1924-41 yılları arasında şehircilik dersi verdiği yönündedir (Tekeli, 1980: 26,147). 1937 yılında 3 yüksek okulda haftada 2-3 saat olmak üzere şehircilik dersleri verildiği bilinmektedir. Bu okullar Güzel Sanatlar Akademisi, Yüksek Mühendis Mektebi ve Teknik Okul (Yıldız Teknik) olarak belirtilmektedir. 1953 yılında Siyasal Bilgiler Okulunda da haftada iki saat olmakla birlikte şehircilik okutulmaya başlanmıştır (Tekeli, 1980: 26,147). Bu yıllarda ülkede hâkim gören

planlama düşüncesinin bir sonucu olarak bu okullarda verilen derslerin temel amacı mimar adaylarının şehircilik ve planlama alanında bilgilendirilmesi olmuştur (Keleş, Yavuz ve Geray, 1973).

Değişen politikalar ve planlama anlayışının bir ürünü olarak 1960 yılında İmar ve İskân Bakanlığı tarafından çıkarılan talimatname ile planlama sektörü üniversitelerin şehir ve bölge planlama bölümünden mezun olan şehir plancıların yetkisi altında tanımlanmıştır. Yasadaki son düzenlemeler, 1950’li yıllardan itibaren yaşanan kentleşme sorunlarının kontrol altına alınabilmesi ve planlı gelişmenin sağlanabilmesi için plancılığı ayrı bir meslek olarak görmeye başlamıştır. Bu düzenlemelerin ardından 1961 yılında Türkiye’de ilk defa şehir ve bölge planlama bölümü Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde kurulmuştur (Cömertler, 2018). Bölüm 1961-1962 yılında yüksek lisans, 1963 yılında lisans eğitime başlamıştır (Ersoy, 2010). ODTÜ’deki bu gelişmeyi 1979’da Dokuz Eylül Üniversitesi’nde, 1982’de Yıldız Teknik Üniversitesi’nde, 1983’te İstanbul Teknik Üniversitesi’nde ve Mimar Sinan Üniversitesi’nde, 1984’te Gazi Üniversitesi’nde şehircilik bölümünün kurulması takip etmiştir (Varol, 1996).

1990’lı yılların sonunda bölüm sayısı 9’a ulaşırken, 2000’li yıllarda bu süreç hızlanarak ilerlemiş ve 2023 yılına gelindiğinde 3’ü vakıf, 33’ü devlet üniversitesi olmak üzere 36 üniversite şehir ve bölge planlama bölümü eğitim verir hale gelmiştir. (Yüksek Öğretim Kurumu [YÖK] Program Atlası, 2023) Son açılan bölüm ise 2023-2024 akademik yılı güz yarıyılında ilk öğrencilerini alacak olan Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi olmuştur (Çizelge 3.2).

Çizelge 3.2. Güncel olarak şehir ve bölge planlama eğitimi veren üniversiteler, bulundukları iller ve eğitime başlama tarihleri

	Üniversitenin Adı	İl	Tür	Kurulma Tarihi	Eğitime Başlama Tarihi
1	Ortadoğu Teknik Üniversitesi	Ankara	Devlet	1961	1961
2	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Devlet	1979	1979
3	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	İstanbul	Devlet	1982	1982
4	Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul	Devlet	1982	1982
5	Gazi Üniversitesi	Ankara	Devlet	1982	1982
6	İstanbul Teknik Üniversitesi	İstanbul	Devlet	1982	1983
7	Konya Teknik Üniversitesi	Konya	Devlet	1994	1994
8	İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi	İzmir	Devlet	1994	1994
9	Erciyes Üniversitesi	Kayseri	Devlet	1999	1999
10	Yozgat Bozok Üniversitesi	Yozgat	Devlet	2003	2003
11	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon	Devlet	2003	2005
12	Süleyman Demirel Üniversitesi	Isparta	Devlet	1992	2005
13	Mersin Üniversitesi	Mersin	Devlet	2011	2011

Çizelge 3.2. (devam) Güncel olarak şehir ve bölge planlama eğitimi veren üniversiteler, bulundukları iller ve eğitime başlama tarihleri

	Üniversitenin Adı	İl	Tür	Kurulma Tarihi	Eğitime Başlama Tarihi
14	Amasya Üniversitesi	Amasya	Devlet	2009	2012
15	Atatürk Üniversitesi	Erzurum	Devlet	2010	2012
16	Çankaya Üniversitesi	Ankara	Vakıf	2012	2012
17	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Konya	Devlet	2012	2012
18	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas	Devlet	2012	2013
19	Kırklareli Üniversitesi	Kırklareli	Devlet	2013	2014
20	Pamukkale Üniversitesi	Denizli	Devlet	2007	2014
21	Bursa Teknik Üniversitesi	Bursa	Devlet	2016	2016
22	TED Üniversitesi	Ankara	Vakıf	2016	2016
23	Akdeniz Üniversitesi	Antalya	Devlet	2017	2017
24	Gebze Teknik Üniversitesi	Kocaeli	Devlet	2017	2017
25	Uşak Üniversitesi	Uşak	Devlet	2013	2017
26	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van	Devlet	2016	2018
27	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Çanakkale	Devlet	2009	2018
28	İzmir Demokrasi Üniversitesi	İzmir	Devlet	2018	2018
29	Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep	Devlet	2006	2019
30	İskenderun Teknik Üniversitesi	Hatay	Devlet	2015	2019
31	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Muğla	Devlet	2019	2019
32	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun	Devlet	2014	2019
33	Siirt Üniversitesi	Siirt	Devlet	2017	2019
34	Kapadokya Üniversitesi	Nevşehir	Vakıf	2020	2020
35	İstanbul Üniversitesi	İstanbul	Devlet	2018	2021
36	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Niğde	Devlet	2023	2023

Kaynak: (Yüksek Öğretim Kurumu Program Atlası, 2023)

Son yıllarda ulusal ölçekte uygulanan yüksek öğretim politikalarının sonucu olarak üniversite sayısı ve buna bağlı olarak üniversite mezunu sayısında da ciddi oranda bir artış yaşanmıştır. 1982 yılında toplam 27 olan üniversite sayısı 2006 yılına gelindiğinde 77'ye yükselmiştir (Günay ve Günay, 2011). 2006 yılından sonra yaşanan hızlı artış ile birlikte 2023 yılına gelindiğinde toplam üniversite sayısı 208'e ulaşırken, mezun olan sayısı ise 903.673 kişi olarak kaydedilmiştir (Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2023).

Değişen politika ve süreçler şehir ve bölge planlama eğitimi veren üniversiteler ve bu üniversitelerin kontenjanlarında da yıllar içerisinde bir değişim yaşanmasına neden olmuş, şehir plancılarının sayısı her geçen yıl artarken eğitim ve istihdam politikalarındaki dengesizlik meslek alanı içerisinde işsizlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir (Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3. Bölümlerin yıllara göre kontenjan değişimi

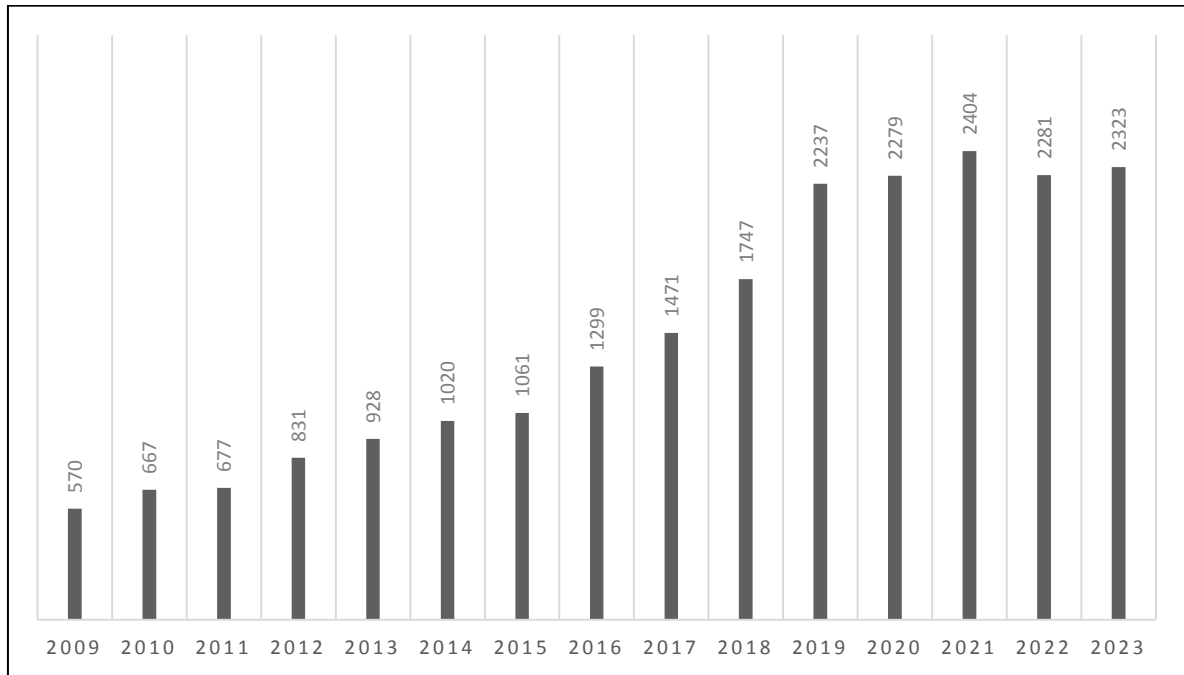
Okul Adı	Eğitime Başlama Tarihi	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ortaoğlu Teknik Üni.	1961	50	30	52	52	57	57	57	57	62	62	62	70	72	72	72	62
Dokuz Eylül Üni.	1979	40	60	67	67	72	72	72	72	93	93	93	90	93	93	41	93
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni.	1982	40	60	62	62	67	67	67	67	67	67	67	70	72	72	72	72
Yıldız Teknik Üni.	1982	60	60	62	62	67	67	67	62	62	62	62	70	82	82	82	82
Gazi Üni.	1982	50	60	62	62	67	67	67	67	67	67	82	90	93	93	93	93
İstanbul Teknik Üni.	1983	60	70	41	41	47	47	47	47	57	62	62	70	72	72	72	52
Konya Teknik Üni.	1994	40	50	57	57	62	62	62	62	72	72	72	80	82	82	82	82
İzmir Yüksek Teknoloji Üni.	1994	30	30	57	36	41	41	41	41	52	62	62	70	72	72	62	41
Erciyes Üni.	1999	40	50	57	57	62	62	62	62	72	72	82	80	82	82	82	82
Yozgat Bozok Üni.	2003	30	30	36	36	41	57	41	41	62	62	72	70	72	72	72	72
Karadeniz Teknik Üni.	2005		40	47	47	52	52	52	52	62	62	62	70	72	72	72	72
Süleyman Demirel Üni.	2005		30	36	36	41	41	41	41	52	62	62	70	72	72	72	72
İstanbul Teknik Üni. (İng)	2010			31	31	36	36	36	36	41	52	62	60	62	62	62	52
Mersin Üni.	2011				31	36	36	36	41	41	52	62	70	72	72	72	72
Amasya Üni.	2012					36	36	36	36	52	41	41	50	52	52	52	52
Atatürk Üni.	2012					47	47	47	47	62	62	62	80	82	82	82	72
Çankaya Üni.	2012						40	25	25	23	26	30	25	25	28	22	25
Necmettin Erbakan Üni.	2012						41	41	41	52	62	62	70	72	72	72	72
Sivas Cumhuriyet Üni.	2013							41	41	62	0	0	52	52	52	52	52
Kırklareli Üni.	2014							31	52	62	62	62	60	62	62	62	62
Pamukkale Üni.	2014							21	41	52	62	62	70	72	72	72	72
Toros Üni.	2014							30	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Bursa Teknik Üni.	2016									52	62	62	70	72	72	72	72
TED Üni.	2016									20	20	30	30	40	40	20	23
Akdeniz Üni.	2017										62	62	70	72	72	72	72
Gebze Teknik Üni.	2017										41	62	70	72	72	72	72
Uşak Üni.	2017										62	62	70	72	72	72	72
Van Yüzüncü Yıl Üni.	2018											62	60	62	62	62	62
Çanakkale Onsekiz Mart Üni.	2018											62	70	72	72	72	72
İzmir Demokrasi Üni.	2018											62	70	72	72	72	72
Gaziantep Üni.	2019												60	62	62	62	62
İskenderun Teknik Üni.	2019												60	62	62	62	62
Muğla Sıtkı Koçman Üni.	2019												60	62	62	62	62
Ondokuz Mayıs Üni.	2019												60	41	41	41	41
Siirt Üni.	2019												50	31	41	41	41
Kapadokya Üni.	2021														50	15	39
İstanbul Üni.	2021														62	62	62
Niğde Ömer Halisdemir Üni.	2023																31
Toplam		440	570	667	677	831	928	1020	1061	1299	1471	1747	2237	2279	2404	2281	2323

* 1994 yılında Selçuk Üniversitesi çatısı altında eğitim veren Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 2014 yılı itibarı ile Konya Teknik Üniversitesi çatısı altında eğitim vermeye devam etmektedir.

* ÖSYM Başkanlığı Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları kılavuzu temel alınarak oluşturulmuştur. Kontenjan sayılarına ek kontenjanlar dahil edilmemiştir.

Kaynak: (TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2019; Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi [ÖSYM] Başkanlığı, 2023)

Çizelge 3.3 kapsamında gösterildiği üzere 2000’li yıllar sonrasında şehir ve bölge planlama eğitimi veren okul sayılarında ve buna paralel olarak bölüm kontenjanlarında artış yaşanmıştır. 2004 yılında 10 okulda toplam 440 kişi olan bölüm kontenjanları 5 yıl içerisinde %29 artarak 2009 yılında 12 okulda 570 kişiye, 2014 yılında %78 oranında belirgin bir artış göstererek 22 okulda 1020 kişiye, 2019 yılında %119 bir artış ile 34 okulda toplam 2237 kişiye ve 2023 yılında %3 oranında bir artış ile 36 okulda 2323 kişiye ulaşmıştır (Şekil 3.1). Kısacası 2004 yılından 2023 yılına okul sayısında %260, kontenjan sayısında %427 oranında bir artış yaşanmıştır.

Şekil 3.1. Yıllara göre bölüm kontenjanları (ÖSYM Başkanlığı, 2023)

Kamu ağırlıklı bir çalışma içeriğine sahip olan planlama bölümlerinde kontenjanlar yıllara göre artış gösterirken kamu kurum ve kuruluşlarında bu artışa paralel olmayan kontenjanlar açılmaktadır. 2014 yılından itibaren yükseköğretim kurumlarının şehir ve bölge planlama bölümlerinden mezun olan öğrenci sayısı 18122 iken merkezi atama ile kamu kurum ve kuruluşlarına atanan plancı sayısı 181 olarak belirtilmiştir. Başka bir deyişle 2014 yılından beri mezun olan plancıların yalnızca %1’i merkezi atama ile kamu kurum ve kuruluşlarında mesleklerini icra edebilme şansı yakalamışlardır. Yaşanan eğitim ve istihdam politikalarındaki dengesizlik, mezun sayısındaki artışın özel ve kamu sektörlerindeki istihdam olanakları ile örtüşmemesi meslek alanında işsizlik oranlarının da giderek artmasına neden olmuştur.

Çizelge 3.4. Yıllara göre kamu ve özel sektör istihdam verileri

Yıl	KPSS Merkezi Atama ile Atanan Plancı Sayısı	Serbest Şehircilik Büro Sayısı
2014	19	571
2015	21	607
2016	26	658
2017	35	699
2018	4	727
2019	25	714
2020	20	765
2021	8	738
2022	18	653
2023	5	725

*2023 Aralık ayına kadarki istihdam verileri dikkate alınmıştır. (ÖSYM Başkanlığı, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Kadro ve Pozisyonlarına Yerleştirme Sonuçlarına İlişkin Tablolar temel alınarak oluşturulmuştur)

Kaynak: (TMMOB Şehir Plancıları Odası [ŞPO], 2019; ÖSYM Başkanlığı,2023)

Meslek alanında yaşanan sorunların ardında bölüm sayıları, arttırılan kontenjanlar ve istihdam olanaklarının azlığına ek olarak verilen eğitimin niteliği de büyük önem taşımaktadır. Planlama mesleği nitelik olarak tüm toplumun yaşam kalitesini arttırmayı amaç edinen, kentleri kamu yararı çerçevesinde şekillendiren, sosyal ekonomik gelişmeleri yönlendiren dolayısıyla tüm toplumu etkileyen bir meslek dalı olması nedeniyle verilen eğitimin niteliği de büyük önem taşımaktadır.

Süreç içerisinde kentsel sorunların yaygınlaşması, plancıların görev ve kapsamını genişleterek mesleki açıdan daha donanımlı olmalarını zorunlu kılmıştır. Şehir planlama eğitimi alan meslek insanlarının, geleneksel planlama tekniklerinin yanında teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilen, farklı bilim dalları arasındaki ilişkiler bütünü kurup sentezleyebilen, sürdürülebilir bir kent için karmaşık kentsel sistemlerin işleyişini yorumlayabilecek teorik, pratik ve teknik bilgi düzeyine sahip olmaları gerektiği vurgulanmaktadır (Özkazanç ve Korkmaz, 2019). Fakat başta akademik kadroların yetersizliği olmak üzere, arttırılan kontenjanlara yetebilecek fiziksel altyapı ve mekânsal donanımın yetersizliği de eğitim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Buna ek olarak son yıllarda yüksek öğretim sınavlarında barajın kaldırılması ve başarı kriterinin uygulanmaması bölüme yerleşen öğrenciler arasında puan ve sıralamalar açısından uçurumlar yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum meslek alanı içerisinde belirli bir standardın oluşturulması zorlaştırmakta ve meslek alanını niteliksizleştirmektedir (TMMOB ŞPO, 2019).

Yüksek Öğrenim Kurumu Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) uygulamaları da iş bulma anlamında planlama mezunlarını zorlayan engeller arasında yer almaktadır. Üniversitelerin şehir ve bölge planlama lisans bölümlerinden şehir plancısı unvanı ile mezun olan plancılar kamusal bir hizmet olan mesleklerini kamu kurum ve kuruluşlarında icra edebilmek için yüksek öğretim kurumunun düzenlediği kamu personeli seçme sınavından başarı elde etmek ve ardından merkezi yerleştirme uygulamaları ile atanmayı beklemek durumundadırlar. Fakat asıl amacı kamu kurum ve kuruluşlarına yapılacak olan personel istihdamında personel kalitesini arttırmak olarak açıklanan bu sınavda mezunların elde ettikleri başarılar mesleki niteliklerini ölçme konusunda yetersiz kalmaktadır.

Bu bağlamda eğitim ve istihdam politikalarında yaşanan dengesizlikler ve uygulanan sınav uygulamaları her yıl planlama bölümlerine kayıt yaptıran iki binin üzerinde meslek insanının mezun olduğunda işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bu durum kamusal alanda yeterli istihdamın sağlanamaması sonucu özel sektör ağırlıklı bir iş hacmi yaratırken istihdam edilemeyen birçok plancıyı da kendi bölümleri dışında farklı sektörlerde çalışmaya yönlendirmektedir (TMMOB ŞPO, 2012). Meslek alanının daha nitelikli ve sürdürülebilir bir hale gelmesi için üniversitelerin kontenjanlarının ihtiyaçlar dahilinde yeniden düzenlenmesi, bilimsel ve teknik donanım olarak geliştirilmesi, eğitim kadrolarının güçlendirilmesi, kamudaki istihdam oranlarının artırılması, özel şehircilik bürolarında çalışan plancı sayılarının artırılması ve mesleki eğitimler ile alt uzmanlık alanlarının geliştirilerek yeni istihdam alanlarının yaratılması gerekmektedir.

3.4. Meslek Alanı ve Güncel Durum

2000’li yıllardan itibaren Türkiye’de neoliberal dönüşümün hızlanması ile, ekonomik faaliyetlerin büyük bir kısmının inşaat sektörüne dayandırıldığı, dışa bağımlı bir politika izlenmeye başlanmıştır. İnşaat sektörünün büyümesi ve devletin temel ekonomi politikasını bu sektörde ilerletmesi kentsel mekânda değer artışına neden olmuştur. Kentsel ranttan faydalanma amacı ile yapılan yasal ve yönetsel süreçler ise planlama sisteminin parçalanmasına neden olmuş ve plan yapma ve onama yetkisine sahip kurum ve kuruluşların sayısı da artmıştır.

Planlama sektörü bu gelişmelere paralel olarak düzensizleştirilirken bir yandan da neoliberal politikalar planlama eğitiminde de sorunların yaşanmasına neden olmuştur

(Ünsal ve Aksümer, 2021). Devlet politikalarında yaşanan değişimler, inşaat odaklı büyüme stratejileri, planlama sisteminin yapısının bozularak çok aktörlü ve çok sektörlü bir yapılanmaya dönüşmesi, yaşanan yetki karmaşaları, planlama bölümü mezunlarının sayısında yaşanan artış gibi nedenler planlama bürolarının coğrafyasını, yaptıkları işlerin çeşitliliğini, kamu ve diğer özel bürolarla kurdukları ilişkileri de değiştirmiştir. Bu bölümde öncelikle mekânsal bir analizin ardından değişen ilişkiler ve bu değişimlerin nedenleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Türkiye’de 1960 yılında çıkarılan talimatnameler ile daha öncesinde mimarların elinde bulunan plan yapma yetkisi plancılara verilmiştir. 2000’li yıllar ile birlikte de kent planlama piyasasındaki hakimiyet şehir plancılarına geçmiştir. 2000’li yıllara kadar toplam 11 okulda şehir ve bölge planlama bölümü varken 2022 yılı itibarı ile toplam 35 üniversite de şehir ve bölge planlama bölümü eğitim vermektedir (YÖK Program Atlası, 2023). Bu süreçte sektörün ihtiyaçları göz önüne alınmadan okullar açılmış ve 20 yıllık bir süreç içerisinde planlama eğitimi veren okul sayısı 3 katına çıkmıştır.

Planlama eğitimi veren okulların sayısının hızla artmasıyla birlikte, mezun şehir plancılarının sayısında da artış yaşanmıştır. 2010 yılında odaya kayıtlı plancı sayısı 4751 iken 2022 yılı itibarı ile bu sayı 7993’e yükselmiş 12 yıllık bir süreçte mezun olup odaya kayıtlı olan plancıların sayısı %40,5 artmıştır. Elde edilen bu veriler odaya kayıtlı plancı sayısını belirtmektedir, fakat mezun olan plancı sayısının bu sayıdan fazla olduğu, odaya kaydolma oranlarının düştüğü belirtilmektedir. ŞPO’ya göre planlama bölümü mezunlarının sayısındaki artış ve mezunlara kamuda istihdamın sağlanamaması, değişen politikalar ile parçacıl planlama hizmetlerinin yaygınlaşması mezunları planlama büroları açmaya itmiş ve bu durum özel planlama bürolarının sayısında da artışa neden olmuştur (TMMOB ŞPO, 2012).

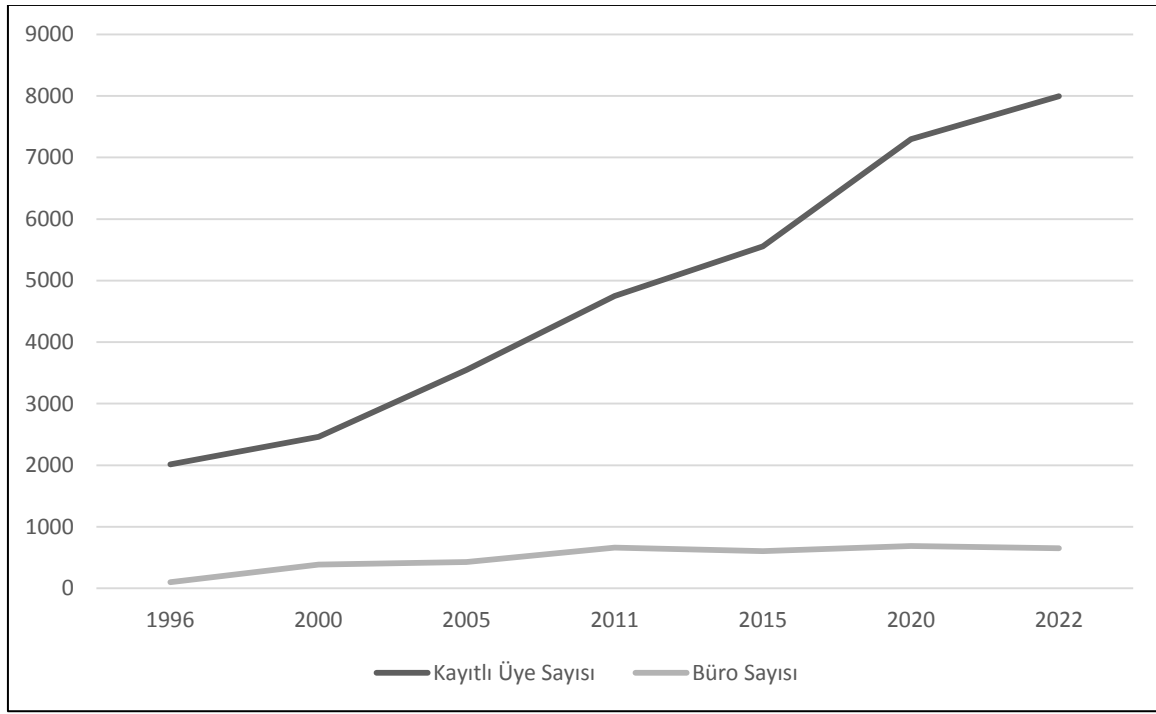
1996-2022 yılları arası büro sayıları ve plancılar odasına kayıtlı üye sayıları Çizelge 3.5 kapsamında gösterilmektedir düzenli bir arşiv kaydı mevcut olmadığı için tarihler elde edilen veriler doğrultusunda yaklaşık beşer yıllık aralıklar ile oluşturulmaya çalışılmıştır. Şekil 3.2’de de görüldüğü üzere yıllara göre kayıtlı üye sayısı sürekli olarak artış göstermektedir. Büro sayıları ise mezun sayısındaki artış oranında artmasa da yıllara göre bu artışla bağlantılı olarak artış gösterir durumdadır.

Çizelge 3.5. 1996-2022 yılları arası Şehir Plancıları Odasına kayıtlı üye ve tescilli büro sayısı

Yıllar	1996	2000	2005	2011	2015	2020	2022
Kayıtlı Üye Sayısı	2012	2459	3549	4751	5554	7299	7993
Büro Sayısı	102	387	427	661	607	689	653

*Düzenli bir arşiv kaydı olmadığı için tarihler elde edilen veriler doğrultusunda düzenlenmiştir. Şehir plancıları odası haber bülteni arşivleri taranarak oluşturulmuştur.

Kaynak: (ŞPO, Haber Bülteni Arşivi)

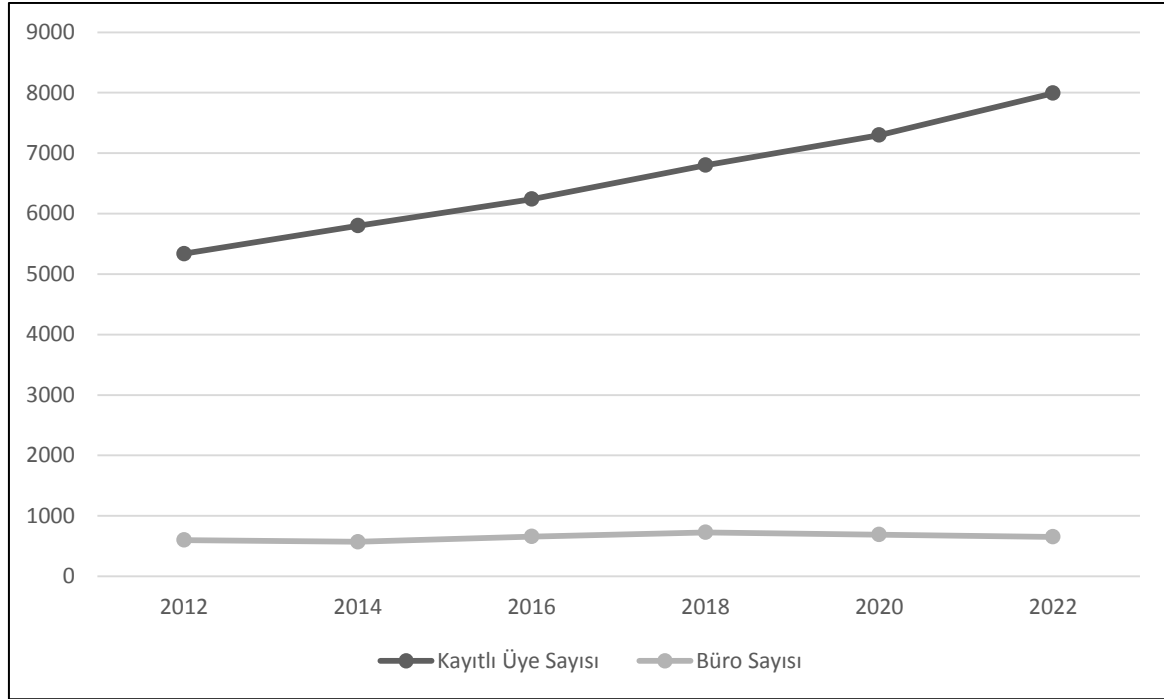
Şekil 3.2. 1996-2022 yılları arası Şehir Plancıları Odasına kayıtlı üye ve tescilli büro sayısının değişimi (ŞPO, Haber Bülteni Arşivi)

Yakın zaman dilimi içerisindeki değişimin daha net anlamlandırılabilmesi için 2012-2022 yılları arasındaki Şehir Plancıları Odasına kayıtlı üye sayısı ve büro sayısı Çizelge 3.6 kapsamında detaylı olarak verilmiştir. Şekil 3.3'te de görüldüğü gibi yıllara göre büroların tescillerini yenileyip yenilememesine göre sayılar çok farklılaşmaktadır. Belirtilen büro sayıları belirtilen yıllarda tescil işlemlerini yenileten büro sayıları esas alınarak oluşturulmuştur bu nedenle belirtilen yıllarda tescilini yeniletmeyen büroların bir sonraki yıl yeniletebileceği göz önünde bulundurularak değişimler yorumlanmalıdır.

Çizelge 3.6. 2012-2022 yılları arası kayıtlı üye sayıları ve büro sayıları

Yıl	2012	2014	2016	2018	2020	2022
Kayıtlı Üye Sayısı	5338	5802	6240	6803	7299	7993
Büro Sayısı	599	571	658	727	689	653

Kaynak: TMMOB ŞPO, 2014; 2016; 2018; 2020; 2022

Şekil 3.3. 2012-2022 yılları arası kayıtlı üye sayıları ve büro sayılarının değişimi (TMMOB ŞPO, 2014; 2016; 2018; 2020; 2022)

2022 yılı Şehir Plancıları Odasına kayıtlı tescilli büroların sayısı Çizelge 3.7 kapsamında gösterilmektedir. Bölümün devamındaki analizler bu tablo temel alınarak oluşturulmuştur.

Çizelge 3.7. Tescilli planlama bürolarının karne gruplarına ve illere göre dağılımı, 2022

TESCİLLİ PLANLAMA BÜROLARININ KARNE GRUPLARINA VE İLLERE GÖRE DAĞILIMI 2022							
İL	A GRUBU	B GRUBU	C GRUBU	D GRUBU	E GRUBU	F GRUBU	TOPLAM
Adana	4	0	0	1	1	2	8
Adıyaman	1	0	3	0	1	3	8
Afyon	0	1	0	1	0	2	4
Ağrı	0	0	0	0	1	2	3
Aksaray	0	0	0	0	1	1	2
Amasya	0	0	0	0	1	1	2
Ankara	44	9	19	7	8	30	117
Antalya	6	0	3	3	2	12	26
Ardahan	0	0	0	0	0	0	0
Artvin	0	0	0	0	0	1	1
Aydın	1	1	1	0	1	7	11
Balıkesir	1	0	1	0	5	5	12
Bartın	0	0	0	0	0	0	0
Batman	0	0	0	0	2	11	13
Bayburt	0	0	0	0	0	1	1
Bilecik	0	0	0	0	0	0	0
Bingöl	0	0	0	0	0	2	2
Bitlis	0	0	0	0	1	5	6
Bolu	0	0	1	0	0	2	3
Burdur	0	0	0	0	0	4	4
Bursa	11	2	1	1	2	6	23
Çanakkale	1	0	0	2	2	3	8
Çankırı	0	0	0	0	0	0	0
Çorum	0	0	0	1	0	3	4
Denizli	2	0	1	0	1	3	7
Diyarbakır	1	0	1	0	0	6	8
Düzce	0	1	0	1	0	2	4
Edirne	0	0	0	0	0	1	1
Elazığ	0	0	0	1	0	3	4
Erzincan	0	0	0	0	2	4	6
Erzurum	0	0	1	1	0	8	10
Eskişehir	2	1	0	1	0	0	4
Gaziantep	1	0	0	0	1	2	4
Giresun	1	0	0	1	0	0	2
Gümüşhane	0	0	0	0	0	1	1
Hakkari	0	0	0	0	0	0	0
Hatay	0	0	0	2	1	5	8
Iğdır	0	0	0	0	0	1	1
Isparta	0	0	0	0	0	5	5
İstanbul	13	1	4	2	19	42	81
İzmir	8	1	1	4	5	17	36
Kahramanmaraş	0	0	4	0	0	3	7
Karabük	0	0	0	0	0	2	2
Karaman	0	0	1	0	0	0	1
Kars	0	0	0	0	0	1	1
Kastamonu	0	0	0	0	1	0	1
Kayseri	1	2	2	0	0	2	7
Kırıkkale	0	0	0	0	0	1	1
Kırklareli	0	0	0	1	0	2	3
Kırşehir	0	0	0	0	0	0	0
Kilis	0	0	0	0	0	0	0
Kocaeli	0	0	0	2	1	5	8
Konya	4	1	2	0	2	6	15
Kütahya	0	0	1	0	0	1	2
Malatya	1	0	0	1	1	6	9
Manisa	2	0	1	1	0	5	9
Mardin	1	0	0	0	1	1	3
Mersin	2	0	0	2	1	8	13

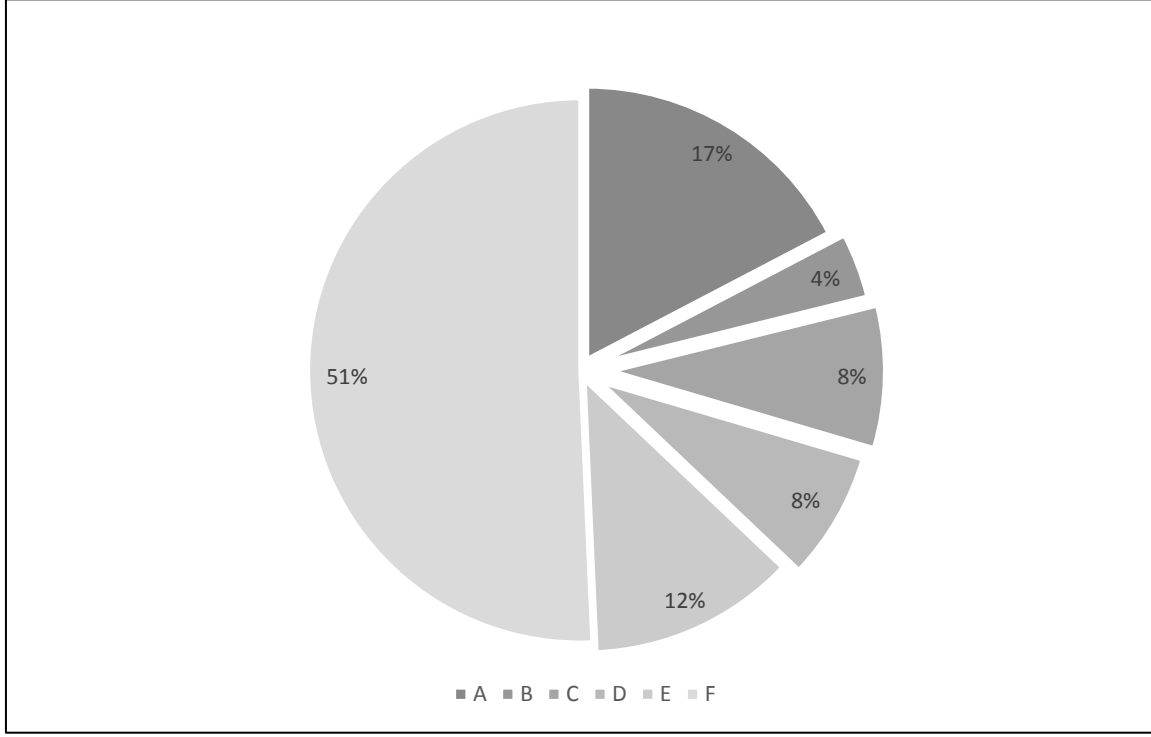
Çizelge 3.7. (devam) Tescilli planlama bürolarının karne gruplarına ve illere göre dağılımı, 2022

TESCİLLİ PLANLAMA BÜROLARININ KARNE GRUPLARINA VE İLLERE GÖRE DAĞILIMI 2022							
İL	A GRUBU	B GRUBU	C GRUBU	D GRUBU	E GRUBU	F GRUBU	TOPLAM
Muğla	0	0	2	1	4	9	16
Muş	0	0	0	0	0	1	1
Nevşehir	0	2	0	0	0	5	7
Niğde	1	0	0	0	0	3	4
Ordu	0	0	0	1	0	4	5
Osmaniye	0	0	0	0	0	6	6
Rize	0	0	0	2	2	3	7
Sakarya	0	0	2	1	1	5	9
Samsun	3	1	0	1	2	2	9
Siirt	0	0	0	0	0	2	2
Sinop	0	0	0	1	0	2	3
Sivas	0	0	0	1	0	6	7
Şanlıurfa	0	0	0	1	0	12	13
Şırnak	0	0	0	0	0	6	6
Tekirdağ	0	1	0	2	1	3	7
Tokat	0	0	0	1	2	2	5
Trabzon	1	1	2	0	0	5	9
Tunceli	0	0	0	0	0	1	1
Uşak	0	0	0	0	2	2	4
Van	0	0	0	0	0	3	3
Yalova	0	0	1	0	0	1	2
Yozgat	0	0	0	0	2	1	3
Zonguldak	0	0	0	1	0	1	2
TOPLAM	113	25	55	49	80	331	653

Kaynak: (ŞPO, 2022)

Türkiye’de 2022 yılı itibari ile Şehir Plancıları Odası’na kayıtlı tescilli 653 serbest planlama bürosu bulunmaktadır. Tablodaki verilere bakıldığında büroların coğrafi olarak eşit şekilde dağılım göstermediği görülmektedir. Harita 3.1’de de görüldüğü gibi planlama büroları en çok Ankara, İstanbul ve İzmir kentlerinde yoğunlaşmakta, bu illeri ise sırasıyla Antalya, Bursa ve Muğla illeri takip etmektedir. Ankara’da bulunan planlama büroları Türkiye genelindeki büroların %17,9’unu oluştururken; İstanbul %12,4’ü, İzmir ise %5,5’ini oluşturmaktadır.

yeterli istihdamın sağlanamaması ve yeni mezunların serbest çalışan bürolara yönelmesi F grubu büroların sayıca fazla olmasının nedenleri arasında gösterilmektedir.

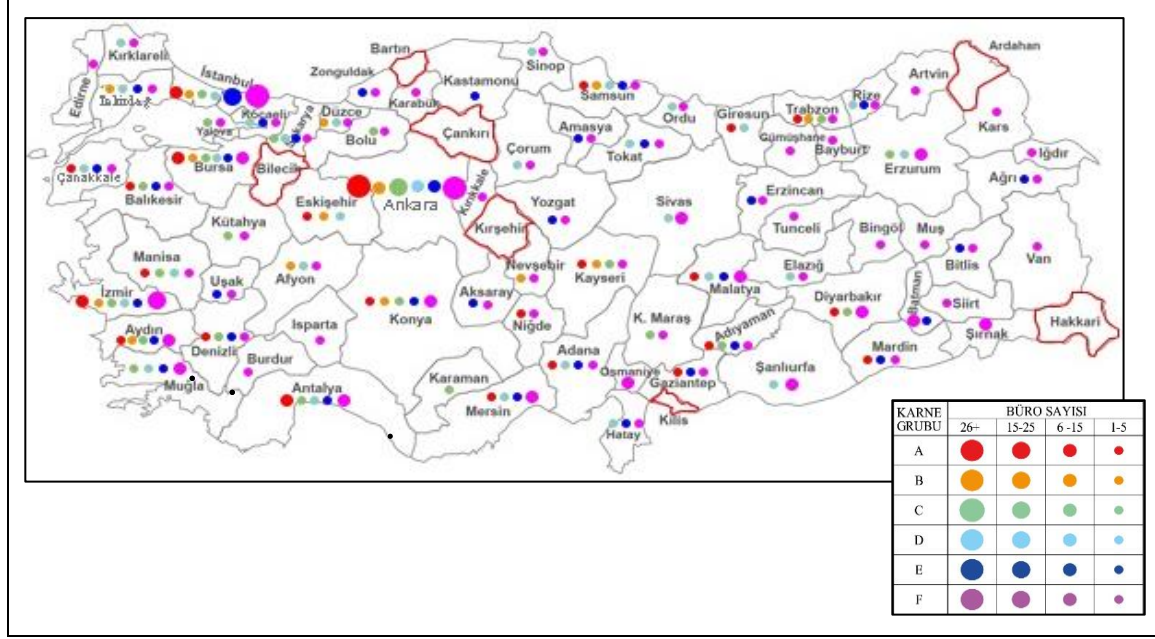

Şekil 3.4. Karne gruplarının dağılımı (ŞPO, 2022)

Ankara kenti planlama sektöründe önemli bir yer teşkil etmektedir. Tescilli büroların listesine bakıldığında A grubu büroların %38'inin, B grubu büroların %36'sının, C grubu büroların %34,5'inin, D grubu büroların %14,5'inin, Ankara'da faaliyet gösterdiği görülmektedir. Hem ilk kurulan planlama bürolarının Ankara'da konumlanması, hem merkezi yönetime ait plan yapma ve onama yetkisi olan birçok kuruluşun Ankara'da yer alması, hem de 2000'li yıllara kadar planlama faaliyetlerine yön veren İller Bankası'nın Ankara'da faaliyet göstermesi, bu kentin planlama büroları için geçmişten günümüze bir cazibe merkezi özelliğinde olduğunu göstermektedir, kentin bu yapısı son yıllarda da özelliğini korumaktadır.

E ve F karne gruplu büroların ise ülke genelinde baskın olmalarının yanında, özellikle İstanbul'da artış gösterdikleri görülmektedir. Ülke genelinde toplam 80 adet E karne gruplu büronun 19'unun (%23,7), F karne gruplu toplam 331 büronun 42'sinin (%12,6) İstanbul'da konumlandığı görülmektedir. F grubu bürolara bakıldığında 7 kent dışında tüm kentlerde yayılım gösterdikleri görülmektedir. ŞPO'ya göre bu durumun temel nedeni

müellif yönetmeliği hükümleri nedeni ile piyasada faaliyet gösteren plancıların karne gruplarını yükseltmelerinin zorlaştırılması ve planlama okulundan mezun olan plancılarının sayısının ihtiyaçtan fazla artış göstermesi olarak belirtilmektedir. Harita 3.3 Türkiye coğrafyasına yayılım gösteren büroların karne gruplarına göre dağılımı gösterilmektedir.

Harita 3.3. Şehir Plancıları Odasına kayıtlı tescilli planlama bürolarının karne gruplarına ve sayılarına göre illere dağılımı (ŞPO, 2022)

Harita 3.3'te de görüldüğü üzere yerel yönetimlerin planlama süreçlerinde daha aktif rol üstlenmesi ile birlikte planlama büroları tüm Türkiye coğrafyasına yayılma göstermiş olsa da Ankara başta A karne grubu olmak üzere büyük karne sahipliliğinin olduğu ve en fazla sayıda planlama bürosunun bulunduğu bir kent olarak ön plana çıkmaktadır. Burada yoğunlaşan büroların ise yalnızca yakın çevresi ile değil tüm Türkiye coğrafyasındaki planlama faaliyetlerinde etkinlik gösterdikleri bilinmektedir. Bu durumun nedeni Yoloğlu (2014)'na göre Ankara'da kurulan büroların birçoğunun uzun süre önce piyasaya girmiş olmaları sayesinde sermaye birikimlerinin bulunması, tanınırlıklarının olması, mevzuata hâkim olmaları ve tekelleşmeyi sağlayan anlaşmalar içinde bulunmaları ile yakından ilişkilidir.

Çalışma kapsamında tüm bu nedenler göz önünde bulundurularak Ankara kenti araştırma alanı olarak seçilmiştir. Çalışmanın ilerleyen süreçlerinde planlama büroları arasındaki ilişkiler, büroların zaman içerisinde uğradıkları değişimler ve sektördeki konumlarıyla iş

yapabilme yetenekleri, rekabet koşulları ve bunların nedenleri tartışılmaktadır. Yapılan görüşmeler ise bu analizlerin veri setlerini oluşturmaktadır.

4. ARAŞTIRMA VE METODOLOJİ

Araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda bu bölümde, araştırmanın yöntemi, araştırma örnekleminin nasıl seçildiği, kullanılan veri toplama ve analiz yöntemlerine yer verilmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı serbest çalışan planlama bürolarının iş kurma ve geliştirme aşamasında ağ ilişkilerinin rolünün ortaya konulması ve yaklaşık 30 yıllık bir süreç içinde meslek alanında yaşanan değişimlerin tanımlanmasıdır. Bu doğrultuda çalışmanın hedef kitlesi, şehir planlama mesleğini serbest piyasada yürüten profesyonel şehircilik büroları olarak belirlenmiştir. Profesyonel şehir planlama bürolarının kayıtlı verileri ise Şehir Plancıları Odası'ndan temin edilmiştir. Ancak geçmiş yıllara ait oda verileri düzenli olarak kayıt altında olmadığı için geçmiş yıllara ait veriler düzenli sayısal bir altlık oluşturamamaktadır.

Şehir Plancıları Odası'nda kayıtlı 2022 yılı tescilli büroları listesi Türkiye'de illere ve karne gruplarına göre dağılımı Çizelge 4.1 kapsamında gösterilmektedir.

Çizelge 4.1. Türkiye'de şehir plancıları odasına kayıtlı tecilli büroların illere ve karne gruplarına göre listesi, 2022

		2022
ŞEHİRLER	Ankara	117
	İstanbul	81
	İzmir	36
	Antalya	26
	Diğer	393
	Türkiye Toplam	653
KARNE GRUPLARI	Karne Grubu A	113
	Karne Grubu B	25
	Karne Grubu C	55
	Karne Grubu D	49
	Karne Grubu E	80
	Karne Grubu F	331
	Türkiye Toplam	653

Kaynak: (Şehir Plancıları Odası, 2022)

Çizelge 4.1 kapsamında da görüldüğü gibi özel planlama bürolarının geçmişte süregeldiği gibi Ankara kentinde yığılma gösterdiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda Ankara kentinin planlama konusunda uzun bir süreç boyunca tek onay merkezi rolünü üstlenmesi, planlama ile ilgili başlıca kamu kurum ve kuruluşlarının merkezi olması, ilk şehir planlama bölümünün ODTÜ' de kurulması bu yığılmanın nedenleri arasında gösterilebilmektedir. Tüm bu veriler göz önüne alındığında, özel bürolar üzerine yapılacak bir araştırma çalışması için Ankara kenti en uygun yer olarak tespit edilmiştir.

4.1. Örnekleme Tekniği

Çalışma, görüşme formu yoluyla bilgi toplama yöntemine dayanmaktadır. Bu kapsamda Ankara ilindeki serbest şehircilik büroları ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yürütülen araştırma çalışması 1996 yılı ve 2023 yılları arasında değişen dinamiklerin ortaya konulması anlamında karşılaştırmalı bir içerik sunmayı hedeflediği için örneklem seçiminde 1996 yılında Çiğdem Varol tarafından görüşme yapılan bürolar arasından meslek hayatına devam eden bürolar örneklem sayısına direkt olarak dahil edilmiştir. Bu seçimin büroların zaman içerisindeki değişim süreçlerinin tanımlanması için anlamlı olacağı düşünülmüştür.

Araştırma kapsamında evreni oluşturan tüm bürolara örneklemin bir parçasını oluşturma şansı tanınabilmesi, tarafsız olunabilmesi ve örneklemin mevcut durumu temsil edebilmesi adına tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda hedef nüfus girişimcilerin karne grubu, cinsiyet ve mezun olunan okullar dikkate alınarak alt bölümlere ayrılmıştır. Araştırma çalışması yüz yüze derinlemesine görüşmelerden oluştuğu için küçük bir örneklem grubuna uygulanmıştır.

1996 yılında yapılan çalışma kapsamında Ankara’da toplamda 113 özel şehircilik bürosu olduğu kaydedilmiş, bu hedef kitlenin yaklaşık olarak dörtte biri olan 28 büroya görüşme uygulanmıştır. 1996-2022 yılları arasındaki süreç içerisinde planlama sektöründeki değişimi ortaya koymak isteyen bu çalışmada ise, ŞPO verilerine göre 2022 yılında Ankara ilinde toplam 117 özel şehircilik bürosu olduğu tespit edilmiştir. Çalışma bir önceki çalışmanın devamı niteliğinde olduğu için örneklem oranı sabit tutulmuş ve dörtte bir oranında seçilen 29 şehircilik bürosu ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 30 yıllık bir süreç içerisindeki değişimi ortaya koymak adına örneklem grubuna 1996 yılında görüşme yapılan 28 bürodan iş hayatına devam eden 8 büro direkt olarak dahil edilmiştir. Görüşme yapılan 28 bürodan 11’inin güncel olarak Şehir Plancıları Odası tescilli büro listesinde yer aldığı tespit edilmiş, iletişim kurulduğunda ise bu bürolardan 3 tanesinin tescillerini yeniletmelerine rağmen aktif olarak planlama çalışması yapmadığı bilgisine erişilmiştir. Bu doğrultuda 8’i 1996 yılı çalışmasındaki bürolar olmak üzere, karne grupları, cinsiyet, mezun olunan okullar gibi özelliklerine göre seçilen toplam 29 büro ile görüşme gerçekleştirilmiştir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Hedef nüfus ve seçilen örneklem grubu özellikleri

		1996 Yılı Hedef Nüfus	2022 Yılı Hedef Nüfus	Örneklem Grubu
Karne Grupları	A Grubu	11	44	11 (5)
	B Grubu	6	9	3 (1)
	C Grubu	14	19	4 (2)
	D Grubu	12	7	2
	E Grubu	20	8	2
	F Grubu	50	30	7
TOPLAM		113	117	29

*Parantez içindeki sayılar 1996 yılı çalışmasında yer alan örneklem sayılarıdır

4.2. Görüşme Sorularının Hazırlanması

Verilerin toplanmasında yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Veri toplama formları, konuyla ilgili literatür taramasının yapılmasının ardından 1996 yılı Çiğdem Varol tarafından serbest şehircilik bürolarına uygulanan görüşme formları esas alınacak biçimde yeniden düzenlenmiştir (Bkz. EK-1). Görüşme formları girişimcilerin demografik bilgilerinin yanı sıra büroların ağ ilişkilerini tanımlamaya yönelik sorular içermektedir. Bu kapsamda görüşme formları girişimciler ile ilgili bilgiler, şehir planlama pratiği, ağ ilişkileri, kadın girişimciler ve ek görüşme soruları olmak üzere 5 ana başlıkta düzenlenmiştir. Görüşme formları hazırlanırken görüşmecilerin konu ile ilgili bireysel deneyim ve düşüncelerini ortaya koymak amacı ile açık uçlu sorular da eklenerek tasarlanmıştır. Derinlemesine görüşmeler toplam 29 büroya uygulanmış ve tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Toplanan veriler excel yardımıyla değerlendirilmiştir.

4.3. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

TMMOB Şehir Plancıları Odası Tescilli Bürolar listesinden Ankara kentinde bulunan özel planlama büroları arasından belirtilen örnekleme tekniğine göre bürolar seçilmiş, ilk olarak bu bürolara mail yoluyla çalışmanın içeriği hakkında bilgi verilerek görüşme talep edilmiştir. Girişimcilerin çoğundan görüşme teklifi için bir geri dönüş alınamamış, olumlu geri dönüş alınan bürolar ile çalışma devam ettirilmiştir. İkinci aşamada örneklemini tamamlamak üzere telefon görüşmesi yoluyla randevu talep edilmiş, 20 olumlu 9 olumsuz cevap alınmıştır. Son aşamada ise eksik kalan örneklemlere referans yoluyla ulaşılmıştır.

Görüşmeler yaklaşık olarak 1-2 saat aralığında sürmüştür. Görüşmeler sırasında görüşme yapılan kişilerden anlatılan durumu netleştirmek üzere ek bilgiler istenmiş, bunun yanında gerekli görüldüğünde ek sorular yöneltilerek araştırma soruları çerçevesinde derinlemesine bilgi alınmaya çalışılmıştır. Bazı görüşmeciler ise çeşitli sorulara cevap vermek istemediği için bu sorular atlanarak görüşme formu tamamlanmıştır. Görüşmeler tamamlandıktan sonra elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve düzenlenerek analiz için uygun formata dönüştürülmüştür. Açık uçlu sorular ise ayrı bir çerçevede değerlendirilmeye alınmıştır. Toplanan tüm veriler bir sonuç tablosunda toplanarak literatür incelemesi kapsamında Bölüm 5’te tartışılmıştır.

5. BULGULAR

Ankara'daki serbest şehircilik bürolarının %25'ine uygulanan görüşmelerin sonuçları altı temel başlıkta analiz edilmiştir. Bunlar;

1. Girişimciler ve özellikleri
2. Büroların iş yapıları
3. Ağ yapıları
4. Rekabet edebilirlik
5. Kadın girişimciler
6. Geleceğe yönelik beklenti ve öneriler

Çalışma sonuçları 1996 yılında Prof. Dr. Çiğdem Varol Özden tarafından yapılan “Entrepreneurial Networks in Professional Businesses: A Case Study of Urban Planners in Ankara” tez çalışması kapsamında elde edilen çalışma sonuçları karşılaştırılarak yaşanan değişim süreci tanımlanmaya çalışılmıştır.

5.1. Girişimciler ve Özellikleri

Bu bölümde girişimciler demografik yapılarına (cinsiyet, yaş grubu, doğum yeri, eğitim durumu vb.) ve iş yapılarına (ofis konum tercihleri, profesyonel geçmişleri vb.) göre analiz edilmektedir.

5.1.1. Girişimcilerin demografik özellikleri

Çalışmanın genel yapısının anlamlandırılabilmesi için bu bölümde örneklem grubundaki girişimcilerin cinsiyet, yaş grupları, medeni durum, doğum yeri, eğitim durumu gibi demografik yapılarına yönelik bilgilere yer verilmektedir.

Cinsiyet

Örneklem grubundaki katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımları yapıldığında işletme sahiplerinin %24'ünün kadın, %75'inin ise erkek olduğu görülmektedir. Birden fazla ortaklı işletmelerdeki ortakların sayısı tablo kapsamında parantez içerisinde belirtilmiştir.

Çizelge 5.1. Girişimcilerin cinsiyet dağılımları

	Kadın	Erkek
A	3	8 (6)
B	0	3 (2)
C	1	3
D	0	2 (1)
E	1	1 (1)
F	2	5
Toplam	7 (%24,1)	22 (10) (%75,8)

Yaş grupları

Görüşmeye katılan bireylerin yaş grupları üniversiteden ortalama mezuniyet yaşı 24-25 olması nedeni ile 25 yaş ve altı ile gruplandırılmaya başlayarak, 25-35 yaş arası, 35-65 yaş arası ve 65 yaş ve üzeri olarak sınıflandırılmıştır.

Örneklem grubunda 25 yaş altı girişimci bulunmamakla birlikte, girişimcilerin %6'sının 25-35 yaş arası, %82'sinin 35-65 yaş arası ve %10'unun 65 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir (Çizelge 5.2).

Karne yeterlilik gruplarına göre yaş dağılımı incelendiğinde ise A karne grubuna sahip girişimcilerin yaklaşık %72'sinin 35-65 yaş arasında olduğu kalan yaklaşık %27'sinin ise 65 yaş ve üzerinde olduğu, B, C, D ve E karne grubuna sahip girişimcilerin tamamının 35-65 yaş grubu arasında olduğu, F karne grubuna sahip girişimcilerin ise yaklaşık %28'inin 25-35 yaş grubu arasında ve yaklaşık %71'inin 35-65 yaş grubu arasında olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.2. Girişimcilerin yaş ve karne gruplarına göre dağılımı

	25 Yaş ve Altı	25-35 Yaş Arası	35-65 Yaş Arası	65 Yaş Üstü
A	0	0	8	3
B	0	0	3	0
C	0	0	4	0
D	0	0	2	0
E	0	0	2	0
F	0	2	5	0
Toplam	0	2 (%6,8)	24 (%82,7)	3 (%10,3)

Bu durum planlama sektöründeki girişimcilerin büyük çoğunluğunun 35-65 yaş grubu aralığında olduğunu, A karne grubuna sahip planlar arasında 65 yaş ve üzeri

girişimcilerin bulunduğunu ve F karne grubundaki girişimcilerin ise daha genç bir profile sahip olduğunu göstermektedir. 25 yaş ve altı girişimcinin bulunmaması ise girişimcilerin mezun olduktan hemen sonra özel sektörde planlama bürosu açmayı tercih etmedikleri yönünde yorumlanabilir.

Medeni durum

Örneklem grubundaki girişimcilerin yaklaşık %80'i evli, %20'si ise bekdir. Cinsiyet gruplarına göre bakıldığında 23 erkek girişimci arasından yalnızca 2'si bekarken, 6 kadın girişimci arasından 4'ü bekdir. Ayrıca bekar olan 4 kadın girişimciden 3'ü boşanmış durumdadır. Karne gruplarına göre bakıldığında ise F grubu hariç erkek girişimcilerin tamamının evli olduğu, A, B, C, D karne gruplarına sahip girişimcilerin çoğunluğunun evli olduğu, E ve F grubu girişimcilerde ise bu oranın yaklaşık %66'ya düştüğu gözlemlenmektedir (Çizelge 5.3). Yaş gruplarına göre bakıldığında ise bekar erkek girişimcilerin tamamının 25-35 yaş aralığında olduğu, kadınların ise %75'inin 35-65 yaş arası, %25'inin ise 65 yaş üzeri yaş grubunda yer aldığı görölmektedir.

Çizelge 5.3. Girişimcilerin medeni durumlarının cinsiyet ve karne gruplarına göre dağılımı

	Evli		Bekar	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
A	1	8	2	0
B	0	3	0	0
C	0	3	1	0
D	0	2	0	0
E	0	1	1	0
F	1	4	0	2
Toplam	2 (%6,8)	21 (%72,4)	4 (%13,7)	2 (%6,8)
	23 (%79,3)		6 (%20,6)	

Doğum yeri

Örneklem grubundaki girişimcilerin tamamı Ankara'da ikamet ettiklerini belirtmekte, fakat katılımcıların doğum yerleri çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların %27'si doğum yerini Ankara ve %68'i diğer şehirler (Kastamonu, Giresun, Samsun, Maraş vb.) olarak belirtmektedir.

Çizelge 5.4. Girişimcilerin doğum yerleri ve karne gruplarına göre dağılımı

	Ankara	İzmir	Diğer Şehirler
A	0	1	10
B	3	0	0
C	0	0	4
D	1	0	1
E	1	0	1
F	3	0	4
Toplam	8 (%27,5)	1 (%3,4)	20 (%68,9)

Eğitim

Örneklem grubundaki 29 girişimciden 21'i yani girişimcilerin %73'ü lisans derecesini Ankara'da bulunan üniversitelerden almıştır. Girişimcilerin %41'i Gazi Üniversitesi'nden mezun olurken %27'si Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Türkiye'de planlama eğitimine başlayan ilk 5 üniversitesi arasında olan Dokuz Eylül Üniversitesi'nden 3 ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nden 1 girişimci mezun olmuştur. Geri kalan %17'lik dilim ise diğer üniversitelerden lisans mezuniyetini almıştır.

Çizelge 5.5. Girişimcilerin mezun oldukları okullara göre sınıflandırılması

	ODTU	Dokuz Eylül Üni.	Yıldız Teknik Üni.	Gazi Üni.	Diğer
A	4	2	0	5	0
B	0	0	1	1	1
C	2	1	0	1	0
D	0	0	0	2	0
E	0	0	0	1	1
F	2	0	0	2	3
Toplam	8 (%27,5)	3 (%10,3)	1 (%3,4)	12 (%41,3)	5 (%17,2)

Girişimcilerin lisans sonrasındaki eğitim durumları incelendiğinde 29 girişimciden 6'sının (%20) yüksek lisans eğitimini tamamladığı görülmektedir. Karne gruplarına göre sınıflandırıldığında ise yüksek lisans eğitimi alan 6 kişiden 3'ünü A grubu girişimcilerin, 2'sini ise F grubu girişimcilerin oluşturduğu görülmektedir.

Çizelge 5.6. Girişimcilerin yüksek lisans eğitim durumlarının karne gruplarına göre dağılımı

	Yüksek Lisans Eğitimi
A	3
B	0
C	1
D	0
E	0
F	2
Toplam	6 (% 20,6)

5.1.2. Girişimcilerin iş yapıları

Araştırma çalışması için Ankara kentinin çalışma alanı olarak seçilmesinin nedenleri Bölüm 4’de detaylı olarak açıklanmıştır. Örneklem çalışmasında girişimcilere işlerini kurmak için neden Ankara’yı seçtikleri sorulduğunda cevapların dört ana başlıkta yoğunlaştığı görülmektedir ve bu cevapların planlama bürolarının Ankara kentinde yoğunlaşmasının nedenleri ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Girişimcilerin %55’i öncelikli olarak Ankara kentini seçme nedenlerini, kentin planlama sektörünün merkezi olarak tanımlanması, iş yapılan kurum ve kuruluşların bu kentte yoğunlaşması ve buna bağlı olarak iş hacminin kentte yüksek olması olarak belirtilmektedirler. İkinci olarak girişimcilerin %48’i mevcut ikamet adreslerinin Ankara olması nedeniyle iş kurmak için kenti seçtiklerini belirtmişlerdir. Üçüncü olarak katılımcıların %17’si Ankara’da bulunan planlama eğitimi veren üniversitelerden birinden mezun oldukları için kenti iş yerlerini kurmak için seçtiklerini belirtmişlerdir. Son olarak katılımcıların %3’ü sosyal çevrelerinin bu kentte olması, okul arkadaşlarının kente gelmesi gibi nedenlerle Ankara’da iş kurmaya karar verdiklerini belirtmişlerdir.

Sektörde 30-40 yılını tamamlamış A grubu planlama büroları kuruldukları dönemde özellikle İller Bankası ihalelerinin sektöre hâkim olduğunu ve bu nedenle Ankara kentini işletmelerini kurmak için tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

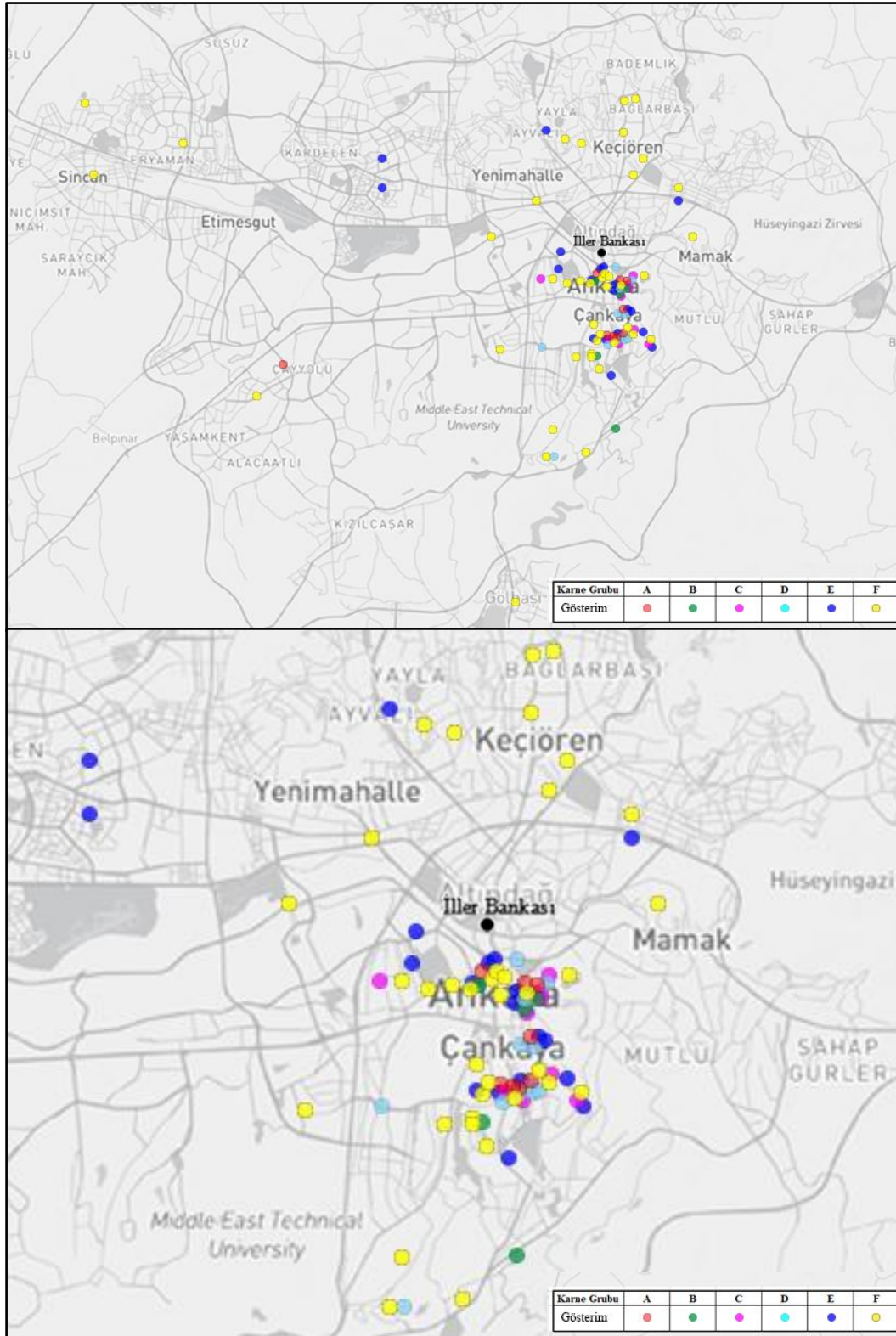
Ofis konumu tercihleri

Ankara’daki özel planlama bürolarının mekânsal dağılımına bakıldığında 1996 yılı ile 2023 yılı arasında yer seçimlerinde farklılıklar olduğu görülmektedir. Harita 5.1’de 1996 yılında karne gruplarına göre planlama bürolarının yer seçimleri gösterilmektedir. Bu

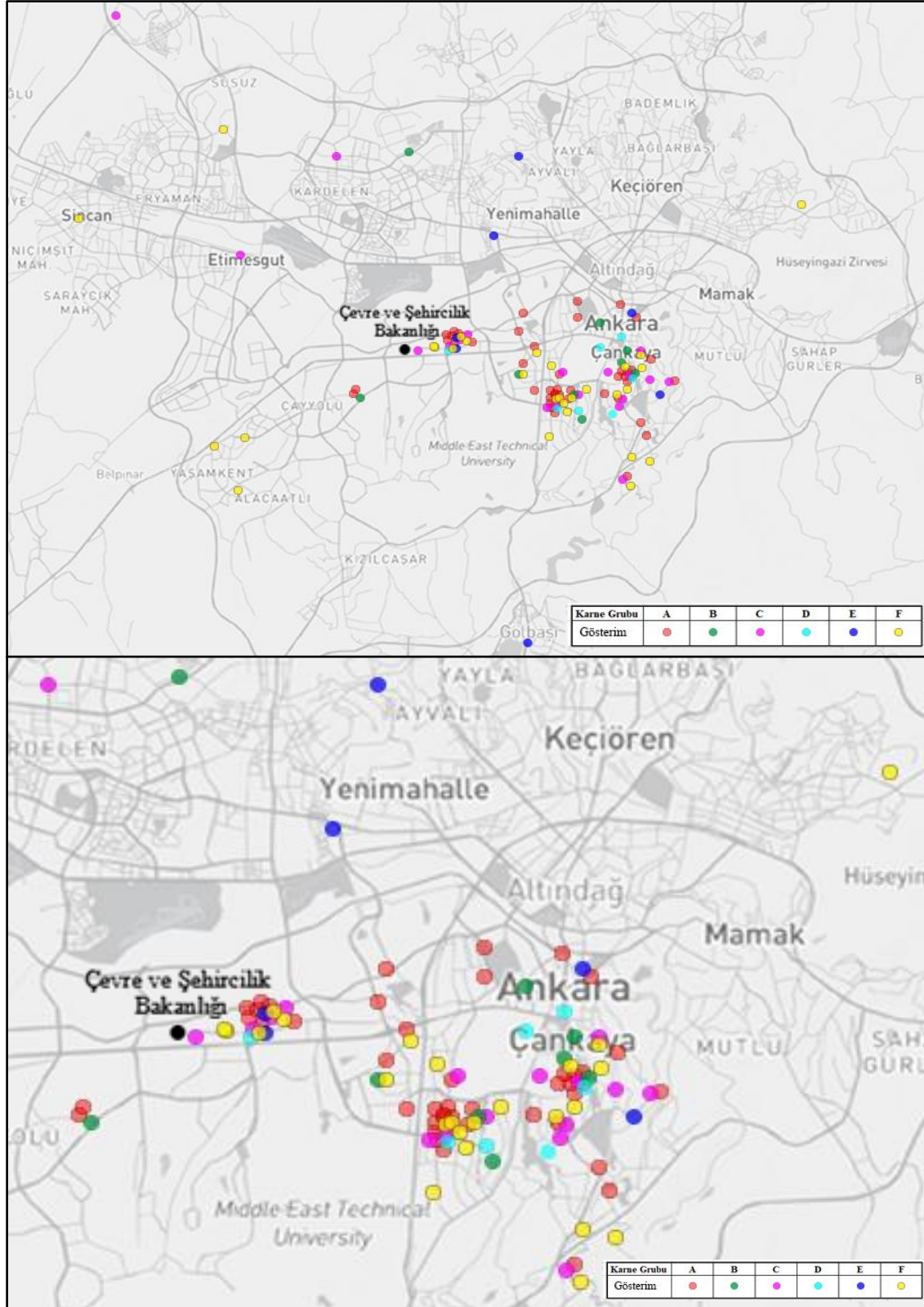
dönemde planlama bürolarının daha çok Kızılay, Kavaklıdere, Küçükesat, Ayrancı mahalleleri başta olmak üzere kent merkezinde yığılma gösterdikleri görülmektedir.

Harita 5.2 kapsamında ise 2023 yılı itibari ile planlama bürolarının mekânsal dağılımları gösterilmektedir. Dağılıma bakıldığında daha çok merkezde yoğunlaşan kümelenmenin son yıllarda bir kısmının yine merkezde kalmakla birlikte bir kısmının ise Mustafa Kemal, Cevizlidere, Balgat ve Ayrancı Mahallelerinde kümелendiği görülmektedir. Bu durumun yıllar içerisinde Ankara kent mekanının yapılanmasındaki değişimle yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. Balgat ve Cevizlidere Mahallelerinin hem merkezi iş alanlarına olan yakınlığı hem erişilebilirliğinin yüksek olması hem de merkezin itici etkilerinden uzak olması (Gökçe, 2008) yıllar içerisinde bu alanı iş merkezleri tarafından tercih edilen bir bölge haline getirmiştir. Tüm bu gelişmelerin firmaların yer seçimlerinin de bu bölgelerde yoğunlaşmasını etkilediği görülmektedir.

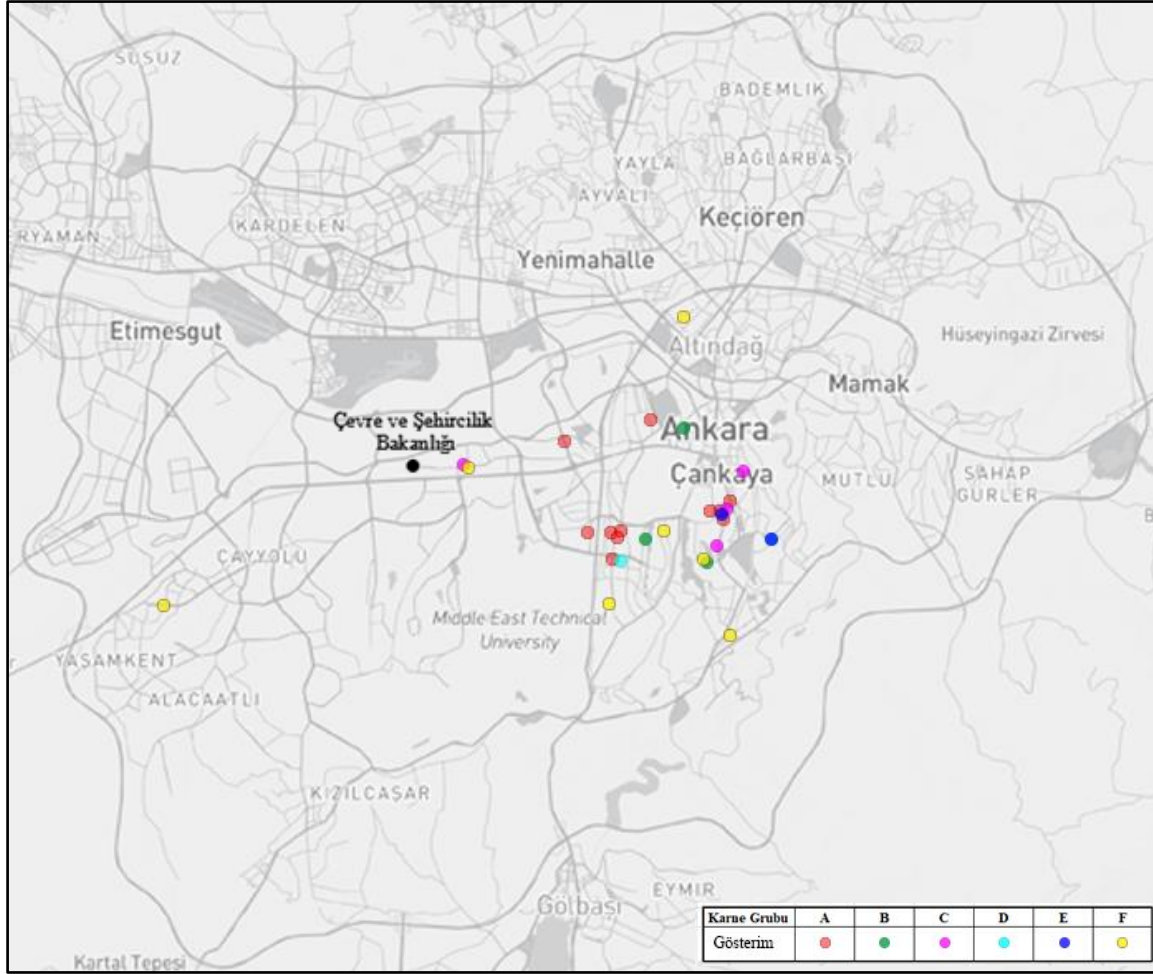
Ofis yığılmalarında yaşanan değişimin sebeplerinden bir tanesi planlama sektöründeki iş alınan baskın kamu kurumlarının konumlarının değişmesi olarak gösterilebilir. 1996 yılında sektörde baskın olan İller Bankası'nın merkezde konumlanması planlama bürolarının da merkez ve çevresinde yer seçmelerine neden olurken günümüzde meslek alanında etkili bir kurum olan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın Eskişehir yolu üzerinde konumlanması ile planlama büroları da yer değiştirerek bu kurumlara yakın yerlerde konumlanmıştır. Merkezde artan trafik, otopark sorunu ve kira artışları da ofislerin merkezden daha uzak konumları tercih etmelerine neden olmuştur. Merkezde kurulan özellikle eski büroların ya konumlarını değiştirmeme ya da aynı mahalle içerisinde değiştirme eğilimlerinde olmaları merkeze yakın mahallelerde yığılmaların devamlılık göstermesinin nedenleri arasında gösterilmektedir. Her iki dönemde de özellikle F Grubu büroların Sincan, Keçiören, Oran gibi yerleşim alanlarında konumlandıkları görülmektedir. Bu durumun nedeni ise iş hayatına yeni atılan girişimcilerin risk alma düzeylerini en alta indirmek amacıyla ev-ofis şeklinde çalışmaları ve ev adreslerini ofis adresleri olarak belirtmelerinden kaynaklanmaktadır.

Harita 5.1. Planlama bürolarının mekânsal dağılımı, 1996

Harita 5.2. Planlama bürolarının mekânsal dağılımı,2023

Harita 5.3. Görüşme yapılan büroların ofis konumları

Harita 3.3 kapsamında görüşme yapılan büroların ofis konumları görülmektedir. Girişimcilere iş yerlerini kurduktan sonra konum değiştirip değiştirmedikleri sorulduğunda, katılımcıların %17'si konumlarını kurulduktan beri değiştirmediklerini belirtirken, %7'si aynı mahalle içinde adres değiştirdiğini, %10'u evlerinden çalıştığını ve %66'sı ise farklı bir mahalle olmak üzere yer değiştirdiğini belirtmiştir.

Katılımcıların %43 oranında mülk sahipliliği, %28 oranında ofisin büyümesi ve %14 oranında trafik ve otopark sorunu yaşamaları nedenleriyle konum değiştirdikleri görülmektedir. Girişimciler yeni ofis konumlarını seçerken %38 oranında merkezi konumda ve kolay ulaşılabilir olmasına, %33 oranında ortaklaşa iş yapılan diğer planlama bürolarına yakın konumda olmasına, %28 oranında iş alınan kamu kurumlarına yakın olmasına, %19 oranında ise kira fiyatlarının uygun olmasına dikkat ettiklerini belirtilmektedirler. Geri kalan katılımcılar ise odaya yakınlık, farklı kurumlar ile birleşme, alışkanlık gibi nedenlerin de ofis konumu tercihlerini etkilediğinin altını çizmektedir.

Kadın girişimciler aile sorumlulukları olduğu için ofislerinin evlerine yakın olmasını özellikle tercih ettiklerinin de altını çizmektedirler.

Karne gruplarına göre mekânsal yer seçimleri incelendiğinde aralarında iş birliği, gruplaşma veya yardımlaşma gibi ilişkilerin bulunduğu özellikle A grubu büroların birbirlerine yakın konumda olmayı tercih ettiği gözlemlenmekle birlikte diğer büroların yer seçimlerinde ekonomik faktörleri ve ulaşım faktörlerini ön planda tuttuğu gözlemlenmektedir. F grubu büroların ise ev adreslerini iş yeri adresleri olarak kullanmaları nedeniyle yer seçimlerinin kente yayıldığı gözlemlenmektedir.

Girişimcilerin profesyonel geçmişleri

Girişimcilerin kendi işlerini kurmadan önce meslekte deneyim kazanıp kazanmadıklarının incelenmesi amacıyla örneklem grubuna çalışma profesyonel iş geçmişleri sorulmuştur. Örneklem grubundaki katılımcıların %65,5'i farklı işlerde deneyim kazandıklarını belirtirken %34,4'ü hiçbir iş deneyimi olmadığını belirtmiştir. Girişimcilerin mesleki deneyimleri kamu kurumları ya da özel planlama büroları olmak üzere farklılık göstermektedir. Bu kapsamda girişimcilerin yaklaşık %13'ü kamu kurum ve kuruluşlarında, %44'ü ise özel planlama bürolarında çalıştıklarını belirtmiş %6'sı ise hem kamu hem de özel planlama bürolarında iş deneyimine sahip olduğunu belirtmiştir (Çizelge 5.7).

Sonuçlara bakıldığında girişimcilerin yarıdan fazlasının işletmelerini kurmadan önce planlama sektöründe deneyim kazanma ve iş süreçlerini öğrenmek isteme eğiliminde olduğu görülmektedir. Bunun yanında işletme sahipleri arasından özel sektörde deneyim kazanmasının ardından kendi işletmesini kurmak isteyen girişimcilerin sayısı kamu kurumlarında çalıştıktan sonra kendi işletmesini kurmak isteyen girişimcilerin sayısının yaklaşık 3 katıdır.

Çizelge 5.7. Girişimcilerin profesyonel iş geçmişleri ve karne gruplarına göre dağılımı

	Kamu Kurumları	Özel Planlama Büroları	Hem Kamu Hem Özel Bürolar	Deneyimsiz
A	3	4	1	3
B	1	1	0	1
C	0	1	0	3
D	0	2	0	0
E	0	1	1	0
F	0	4	0	3
Toplam	4 (%13,7)	13 (%44,8)	2 (%6,8)	10 (%34,4)
	19 (%65,5)			10 (%34,4)

Örneklem grubundaki girişimcilerin deneyim süreleri 6 aydan 15 yıla kadar farklılık göstermektedir. Girişimcilerin %42'sinin deneyim süresi 5-10 yıl arasında değişirken %10'unun 1 yıldan az ve %10'unun 10 yıldan fazladır. 10 yıl ve üzeri deneyim kazanıp ardından kendi işletmesini kuran girişimcilerin bu süreç boyunca kamu kurumlarında çalıştıkları görülmektedir. Girişimcilerin %36'sı ise 1-5 yıl arasında bir tecrübeye sahiptir. Çizelge 5.8'den de görüleceği üzere A karne grubu işletmeye sahip girişimciler deneyim kazandıktan sonra işletmelerini kurmayı seçmişlerdir.

Çizelge 5.8. Girişimcilerin deneyim süreleri ve karne gruplarına göre dağılımı

	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
A	0	3	4	1
B	0	1	0	1
C	0	1	0	0
D	1	0	1	0
E	0	0	2	0
F	1	2	1	0
Toplam	2 (%10,5)	7 (%36,8)	8 (%42,1)	2 (%10,5)
Toplam	19			

Farklı kurumlarda deneyim kazanmış girişimcilerin %57'sinin eski çalıştığı kurum ile ilişkisi devam etmezken, geri kalan girişimcilerin çalıştıkları kurumlar ile ilişkilerinin farklı yapılarda çeşitlilik göstererek devam ettirdiği görülmüştür. Girişimcilerin %21'i eski kurumları ile iş tabanında değil, dostluk ve arkadaşlık tabanında ilişki kurarken %15'i bilgi ve belge paylaşımı, mesleki yardımlaşma ve %10'u ise kamu kurumlarından iş alanında haberleşme anlamında ilişki kurduğunu belirtmektedir. Bu durum girişimcilerin işi öğrendikten sonra tamamlayıcı bir yapı yerine piyasada bir rakip olarak var olma yolu izlediklerini göstermektedir.

Gimeno ve diğerleri (1997), girişimcilik geçmişi olan ailelerin başarısız olma ihtimallerinin daha düşük olduğunu ortaya koymaktadırlar. Bu kapsamda örneklem grubundaki girişimcilere ailelerinde girişimci bir tanıdıkları olup olmadığı da sorulmuştur. Girişimcilerin %11'i girişimci bir aileden geldiklerini ve bu kişinin yakınlık derecesini güçlü bağlara sahip oldukları aileleri (anne, baba, kardeş) olarak belirtmişlerdir. Söz konusu girişimciler aynı zamanda Gimeno ve diğerleri (1997)'nin çalışmasına paralel olarak işletmelerini kurarken ve süreç içerisinde bu kişilerden yardım aldıklarını ve bu durumun başarılarını olumlu etkilediğini düşündüklerini de belirtmişlerdir.

Sermaye gereksinimi

Örneklem grubundaki plancıların tamamı iş kurmak için maddi bir sermayenin gerekmediğini planlama mesleğinde asıl sermayenin bilgi ve emek olduğunu belirtmektedir. Uzun yıllardır sektörde olan katılımcılar bir masa ve çizim aletlerinin iş kurmak için yeterli olduğunu belirtirken, yeni katılımcılar bir bilgisayarın iş için gerekli olan tüm sermayeyi sağladığı görüşündedir. Katılımcılar işe başladıklarında belirli bir süre evden çalışılabileceğini ve daha sonra işleri büyütmek ve daha profesyonel bir hale getirmek için belirli bir sermayenin gerekli olabileceğini eklemektedirler. Katılımcıların %68'i süreç içerisinde gerekli olan ofis kiralama, ofis giderleri, ekipman gereksinimi gibi masrafları kendi birikimlerinden karşıladıklarını belirtirken, %32'si birinci derece (anne, baba, kardeş) yakınlarından bu süreçte maddi destek aldığını belirtmektedir. Bu durum Aldrich ve diğerleri (1987)'nin ortaya koyduğu işletmelerin kuruluş aşamasında özellikle aralarında güçlü bağ ilişkileri bulunan aile bireylerinden kaynak sağlayıcı olarak fayda sağladıkları görüşünü doğrulamaktadır.

K4(A) süreci şu şekilde özetlemektedir; “Mesleğimizde iş kurmak için fazla bir sermayeye ihtiyacınız yok, cebinizde bir aylık kiranız varsa işinizi kurabilirsiniz, asıl önemli olan işin devamlılığını sağlamak işte o noktada da devreye bağlantılarınız ve sosyal çevreniz giriyor.”

Katılımcılara işlerini kurarken süreç içerisinde herhangi bir sorunla karşılaşp karşılaşmadıkları da sorulduğunda katılımcıların %65'i herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmiştir. İş kurma sürecinde güçlüklerle karşılaşan katılımcılar ise karşılaştıkları güçlükleri siyasi bir tanıdık ve güçlü ağ bağlantılarına sahip olmama

nedeniyle sektörde tanınana kadar iş bulamama ve buna bağlı maddi sorunlar yaşanması şeklinde tanımlamaktadırlar. 1990 ve öncesinde kurulan bürolar buna ek olarak 1980’li yıllarda planlama sektörüne mimarların hâkim olması nedeniyle kuruldukları dönemde planıcı olarak iş almakta zorlandıklarını dile getirmişlerdir.

5.2. Büroların İş Yapıları

Granovetter (1985)’in dediği gibi ekonomik eylemler ağ yapılarından ayrı düşünülememektedir. Bu nedenle iş yapıları ağ yapılarının anlamlandırılmasında önem kazanmaktadır.

5.2.1. İşletme yapıları

Görüşme yapılan bürolar arasında en eski planlama ofisinin kuruluş tarihi 1970 olarak belirtilmiştir. En yeni büronun ise 2022 yılında kurulduğu görülmektedir. Bürolar kuruluş yıllarına göre 1980 ve öncesi, 1980-2000, 2000-2020, 2020 ve sonrası olarak sınıflandırıldığında işletmelerin yalnızca 1 tanesinin 1980 yılı öncesinde kurulduğu, %44’ünün 1980- 2000 yılları arasında kurulduğu, %34’ünün 2000 ve 2020 yılları arasında kurulduğu ve kalan %17’sinin ise 2020 yılı ve sonrasında kurulduğu görülmektedir. Çizelge 5.9 kapsamında da görüldüğü gibi işletmelerin en fazla 1990’lı yıllarda kuruldukları görülmekle birlikte karne gruplarına göre sınıflandırıldığında, A karne grubuna sahip işletmelerin %81’inin 2000 yılı ve öncesinde kurulduğu, 2020 ve sonrasında kurulan işletmelerin tamamının F karne grubuna sahip olduğu görülmektedir

Çizelge 5.9. İş yeri kurulma tarihleri ve karne gruplarına göre dağılımı

	1980 Öncesi	1980-2000	2000-2020	2020 ve sonrası
A	1	8	2	0
B	0	3	0	0
C	0	2	2	0
D	0	0	2	0
E	0	0	2	0
F	0	0	2	5
Toplam	1 (%3,4)	13 (%44,8)	10 (%34,4)	5 (%17,2)

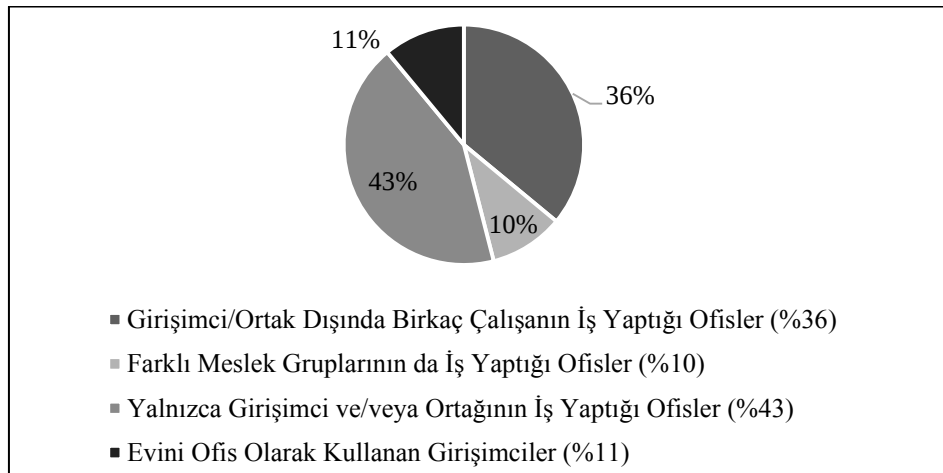
Çalışan sayıları

Çalışan sayılarına göre iş yeri türlerini beş gruba ayırmak mümkündür.

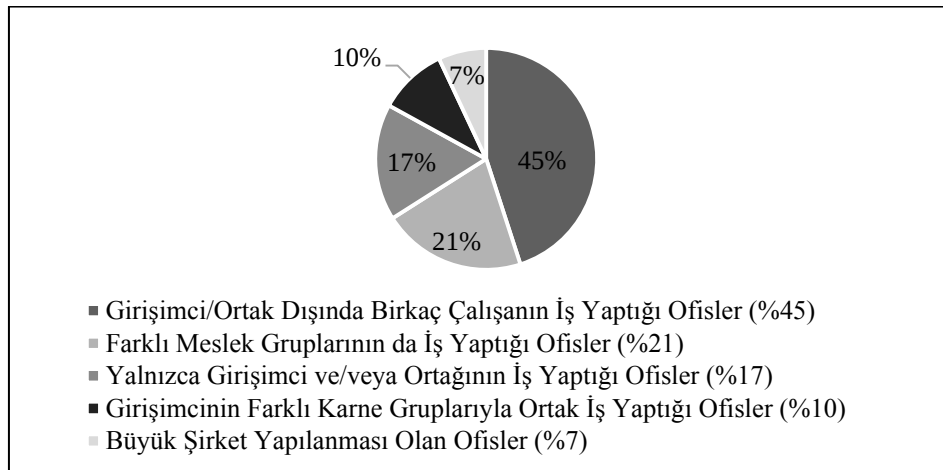
1. Yalnızca girişimcinin ve/veya ortağının iş yaptığı ofisler; Girişimcilerin %17'si bu tip işletmelere sahiptir. Bu girişimciler genellikle E ve F karne grubuna sahip olmakla birlikte bu işletmelerde iş ve iş takibi girişimci tarafından yapılmaktadır.
2. Yalnızca girişimcinin bulunduğu fakat farklı karne gruplarıyla ortak iş yapan ofisler; Girişimcilerin %10'u bu tip işletmelere sahiptir. Bu girişimciler genellikle F karne grubuna sahip girişimcilerdir. Ev adreslerini iş yeri adresleri olarak göstermekle birlikte daha yüksek karne grubuna sahip büroların bünyesinde planlama çalışmalarını yürütmekte ve bu bürolardaki bağlantıları kullanarak iş fırsatlarına erişmektedirler.
3. Girişimci/ortak dışında birkaç çalışanın iş yaptığı ofisler; Girişimcilerin %45'i bu tip işletmelere sahiptir. Bu tip işletmelerde girişimci dışında şehir plancıları ve destek personelleri çalışmaktadır. Çalışan sayısı girişimci dahil olmak üzere 4 ile 7 kişi arasında değişmektedir.
4. Plancıların yanı sıra farklı meslek gruplarının da iş yaptığı ofisler; Girişimcilerin %21'i bu tip işletmelere sahiptir. Ofis içerisinde plancıların yanında mimarlar, iç mimarlar, harita mühendisleri, jeoloji mühendisleri, peyzaj mimarları gibi farklı meslek grupları da çalışmaktadır. Bu ofisler planlama çalışmalarının her aşamasını kendi ofislerinde üretmekte ayrıca planlama projeleri dışında, mühendislik projeleri, mimarlık projeleri gibi farklı projelerde de iş almaktadırlar.
5. Büyük şirket yapılanması olan planlama ofisleri: Girişimcilerin %7'si bu tip işletmelere sahiptir. Planlama şirketi olmasının yanında 70-100 kişi çalışan aralığına sahip bu ofislerde birçok meslek alanında iş kolları bulunmaktadır.

Özel sektörde iş yapan planlama bürolarının süreç içerisinde yapılarının bir değişime uğradığı görülmektedir. Varol (1996) çalışmasında iş yeri türlerini evini ofis olarak kullanan girişimciler (%11), sadece girişimci ve /veya ortağının iş yaptığı ofisler (%43), girişimci ve ortak dışında birkaç çalışanın bulunduğu ofisler (%36) ve farklı meslek gruplarının da iş yaptığı ofisler (%10) olmak üzere dört bölüme ayırmıştır. Görüleceği üzere bu çalışmada girişimci ve ortağının iş yaptığı ofis sayısı diğer türlere göre baskın halde iken, günümüzdeki planlama bürolarının çoğunluğu girişimci dışında birkaç plancının çalıştığı bir yapıdadır. Bu durum bürolarda çalışan sayısının arttığını

göstermektedir. Aynı zamanda farklı meslek grupların bir arada iş yaptığı ofislerin de sayıca artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum planlama projelerinin içerik hacminin artmasının bir nedeni olarak gösterilebilir. Varol (1996)'un çalışmasında sektörde yeni olan alt karne grubuna sahip girişimciler evlerini iş yeri olarak kullanan, yüksek planlama grupları ile taşeronluk ilişkileri kurarak iş yapan girişimciler olarak tanımlanırken, günümüzde bu tip ofislerin toplamda oranı artarken, girişimcilerin %17'sinin kendi ofislerini kurduğu, %10'unun ise farklı karne gruplarının bünyesinde birlikte iş yaptıkları ya da bu şirketlerin iş ağlarını kullanarak iş alan bir yapıda var oldukları görülmektedir. Ek olarak son yıllarda birçok meslek alanında iş kolları bulunan 70-100 kişi aralığında çalışana sahip planlamanın yanında mühendislik projeleri ve özel projeler gibi proje alanlarında iş yapan büyük ofis yapılanmalarının yeni bir tür olarak var olduğu görülmektedir.

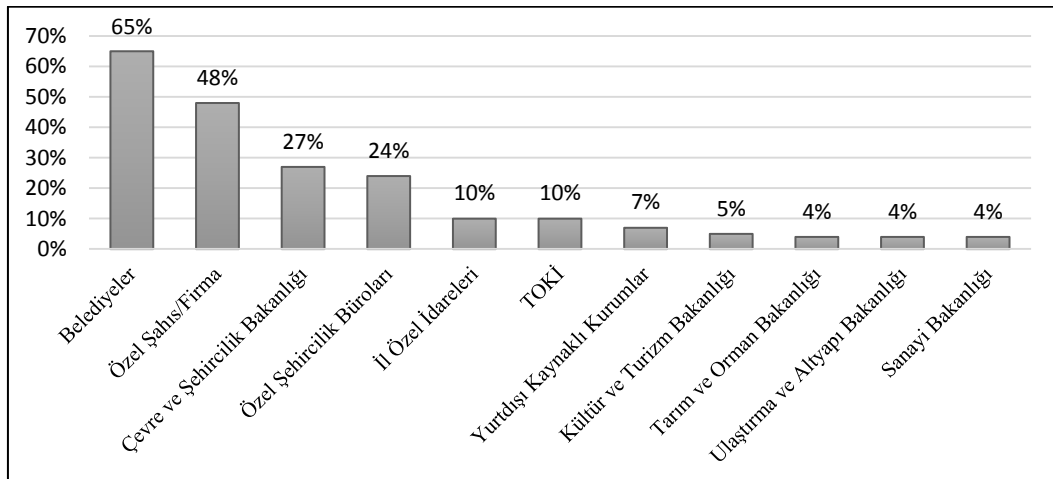
Şekil 5.1. Çalışan sayılarına göre iş yeri türleri, 1996 (Varol, 1996)

Şekil 5.2. Çalışan sayılarına göre iş yeri türleri, 2023

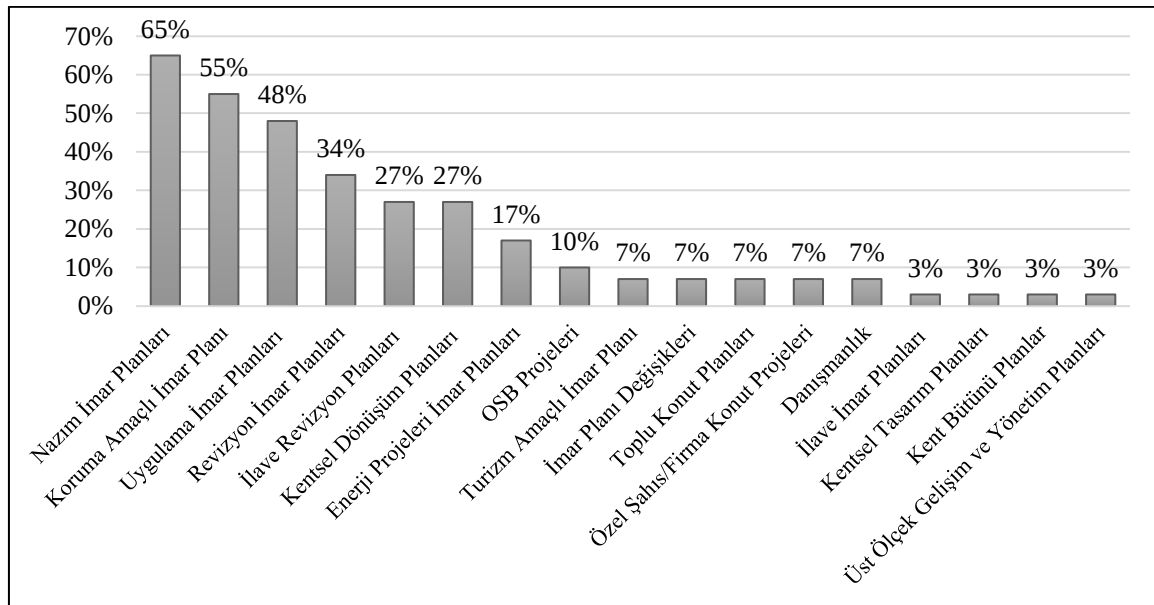
5.2.2. İş yapılan kurumlar ve proje türleri

Örnekleme grubundaki katılımcıların son 3 yıl içerisinde yaptıkları işlere ve bu işlerin alındıkları kurumlara bakıldığında projelerin %65'inin çeşitli belediyelerden alınan projeler olduğu görülmektedir. Bu oranı %48 ile özel şahıs ya da firma projelerinin, %27 ile Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'ndan alınan projelerin, %24 ile özel bürolardan alınan projelerin, %10 ile il özel idarelerinden alınan projelerin ve yine aynı oran ile TOKİ'den alınan projelerin takip ettiği görülmektedir. Projelerin geri kalanını ise yurtdışındaki çeşitli kurumlardan alınan projeler %7 ve bakanlıklardan alınan projeler (Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan projeler %5, Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan alınan projeler %4, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'ndan alınan projeler %4, Sanayi Bakanlığı'ndan alınan projeler %4) oluşturmaktadır. Şekil 5.3 kapsamında da görüldüğü üzere süreç içerisinde belediyeler, özel firma ve şahıslar ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı en çok iş alınan kurumlar arasında yer almaktadır. Bölüm 3.1 kapsamında detaylıca incelendiği üzere süreç içerisinde çıkarılan kanun ve yönetmelikler sektördeki yetkili kurumların da değişmesine yol açmıştır. 3194 sayılı İmar Kanunu ile Belediyelerin plan yapımında yetkilerinin arttırılması ve 2018 yılında hükümet sisteminin değişmesinin ardından çıkarılan kanun hükmünde kararnameler ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın planlama süreçlerinde ana aktör olarak belirlenmesi, bu kurumların iş süreçlerinde hâkim bir yapı benimsemesine neden olmuştur. Özel şehircilik bürolarının %24 oranında iş alınan kurumlar arasında yer almasının nedeni ise düşük karne grubuna sahip büroların taşeron olarak yüksek karne grubu planlama büroları ile çalışması olarak belirtilebilmektedir.

Şekil 5.3. Projelerin alındığı kurumlar

Türlerine göre projeler sınıflandırıldığında, örneklem grubundaki planlama bürolarının en fazla yaptıkları plan türlerinin sırasıyla Nazım İmar Planı %65, Koruma Amaçlı İmar Planı %55, Uygulama İmar Planı %48, Revizyon İmar Planı %34, İlave Revizyon Planları %27 ve Kentsel Dönüşüm Planları olduğu görülmektedir. İmar planlarının çoğunlukla Belediyelerden alındığı görülmektedir. Bu planları enerji projeleri imar planları %27 ve Organize Sanayi Bölgesi Projeleri %10 gibi sektörel planların takip ettiği görülmektedir. Büyük ölçekli kent bütünü planların ve kentsel tasarım planlarının toplamda daha küçük bir paya (%3) sahip olduğu görülmektedir. Şekil 5.4 kapsamında firmaların yaptıkları diğer işler de gösterilmektedir.

Şekil 5.4. Büroların yaptıkları plan türleri

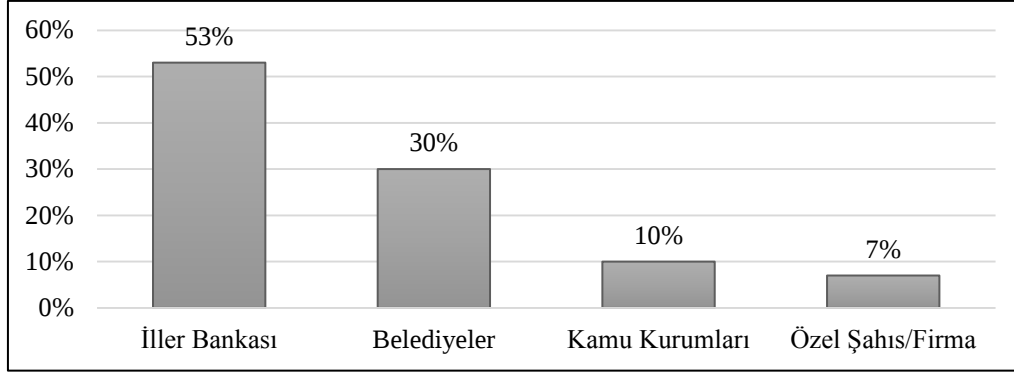
Karne gruplarına göre bir değerlendirme yapıldığında, A karne grubu planlama bürolarının başta nazım imar planları olmak üzere koruma amaçlı imar planları, uygulama imar planları ve revizyon imar planları gibi planların yapımında yoğunlaştıkları, diğer plan türlerinin de hemen hemen hepsinde paya sahip oldukları görülmektedir. Danışmanlık hizmetleri, üst ölçek planlar ve kentsel tasarım planları gibi plan türlerinde de yalnızca A karne grubu büroların uygulama yaptığı görülmektedir. B karne grubu büroların son üç yıl içerisinde yaptıkları planlar arasında koruma amaçlı imar planları ve kentsel dönüşüm planlarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. E ve F grubu büroların yaptıkları işler incelendiğinde ise imar planlarına ek olarak özellikle F karne grubuna sahip büroların enerji projeleri imar planları ve ilave revizyon planları yaptıkları görülmektedir. Nazım

imar planları, uygulama imar planları ve koruma amaçlı imar planlarında tüm karne gruplarının iş aldıkları görülmektedir. Karne gruplarına göre yapılan plan türleri Çizelge 5.10 kapsamında detaylı olarak gösterilmektedir.

Çizelge 5.10. Girişimcilerin karne gruplarına göre yaptıkları plan türlerinin dağılımı

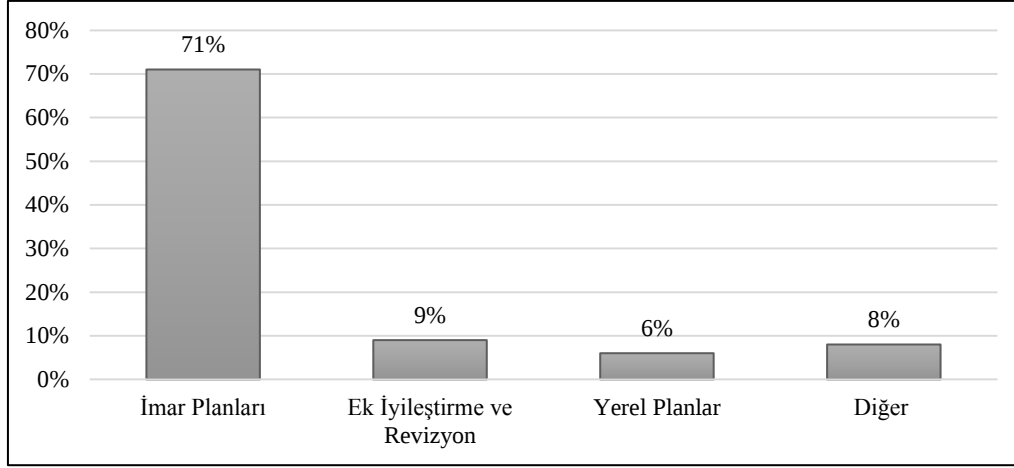
	A	B	C	D	E	F	Toplam
Nazım İmar Planları	12	1	1	1	1	3	19
Koruma Amaçlı İmar Planı	6	4	1	1	1	3	16
Uygulama İmar Planları	6	1	2	1	1	3	14
Revizyon İmar Planları	5	1	3	0	0	1	10
İlave Revizyon Planları	2	0	2	0	0	4	8
Kentsel Dönüşüm Planları	2	4	1	0	1	0	8
Enerji Projeleri İmar Planları	1	0	0	0	1	4	5
OSB Projeleri	0	0	2	0	0	1	3
Turizm Amaçlı İmar Planı	0	0	2	0	0	0	2
İmar Planı Değişiklikleri	1	0	0	0	1	0	2
Toplu Konut Planları	0	1	0	0	1	0	2
Özel Şahıs/Firma Konut Projeleri	1	0	1	0	0	0	2
Danışmanlık	2	0	0	0	0	0	2
İlave İmar Planları	0	0	0	0	0	1	1
Kentsel Tasarım Planları	1	0	0	0	0	0	1
Kent Bütünü Planlar	1	0	0	0	0	0	1
Üst Ölçek Gelişim ve Yönetim Planları	1	0	0	0	0	0	1

Şekil 5.5 kapsamında da görüldüğü üzere Varol (1996)'un çalışmasında dönemdeki projelerin %53 oranında İller Bankası'ndan alındığı görülmekte, bu oranı %30 ile Belediyelerin takip ettiği, Turizm Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurumu gibi kamu kurumlarının %10 ve özel şahıs ya da firmalardan alınan projelerin oranının ise %7 olduğu görülmektedir. Bu durum o dönem için İller Bankası'nın planlama sektörüne hâkim olduğunu fakat daha sonra çeşitli yasal ve yönetsel düzenlemeler ile sorumlu kurum ve kuruluşların değiştiğini göstermektedir. 3194 sayılı İmar kanunu ile birlikte yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının arttırılması ile belediyelerin sektörde daha hâkim bir yapı benimsemesi, belediyeler ile yapılan projelerin sayısının artmasına neden olmuş ve iş yapılan kurumlarında çeşitliliğinin artmasını beraberinde getirmiştir. Ek olarak günümüzde özel şahıs/firma projeleri yapım oranlarının da arttığı görülmektedir. Bürolar kamu ihalelerinin düşük kar oranları nedeniyle özel projeleri tercih ettiklerini belirtmektedirler.

Şekil 5.5. Projelerin alındığı kurumlar, 1996 (Varol,1996)

Şekil 5.6 kapsamında görüldüğü üzere, 1996 yılı çalışmasında Varol, görüşme yaptığı planlama bürolarının yaptıkları işleri %71 oranında imar planları (uygulama imar ve nazım imar), ek iyileştirme ve ek revizyon planları %9, yerel planlar %6, büyük ölçekli kalkınma planları %6 ve geri kalan toplu konut projeleri, plan değişiklikleri, revizyon planları olmak üzere %8 olarak belirtmiştir. Görüldüğü üzere günümüzde de büroların yaptıkları işler arasında imar planlarının oranının fazla olduğu görülmekte, ek olarak revizyon planlarının oranında bir artış olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum 3194 sayılı imar kanunu ile plan ve plan değişikliği yapım ve onama ile yetkilendirilen yerel yönetimlerin yeni imar planları yerine revizyon planlarını tercih etmeleri ile açıklanabilmektedir. Yerel yönetimlerin bu tercihlerinin nedenleri ise; revizyon planlarının daha karlı görülmesi, inşaat sektörünün temel sektör olarak ele alınması, çeşitli grupların rant beklentileri, plan değişikliklerinin plan bütünlüğünü etkilemesi ve uygulamada yaşanan zorluklar olarak sıralanmaktadır. 2004 yılında çıkarılan 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında koruma amaçlı imar planlarında şehir plancılarının yetkili kılınması koruma amaçlı imar planları projelerinin yapılan işler arasında yüksek bir orana sahip olmasının nedeni olarak gösterilebilmektedir.

Şekil 5.6. Büroların yaptıkları plan türleri, 1996 (Varol,1996)

Taşeronluk ilişkileri

Örneklem grubundaki katılımcıların %75 oranındaki büyük bir çoğunluğunun diğer bürolar ile taşeronluk ilişkileri bulunduğu tespit edilmiştir. Büroların %65'i dışarıya iş vermeyi tercih etmektedir. Bu girişimcilerin %76'sı paket projeler aldıklarını ve planlama işlerinin tamamını kendi bürolarında yaptıklarını fakat jeolojik etüt, mimarlık, mühendislik, haritacılık gibi uzmanlık gerektiren işleri dışarıya yaptırdıklarını belirtmişlerdir. Geri kalan %24'lük dilim ise projelerin teknik işlerinde, arazi çalışmalarında, sayısallaştırma çalışmalarında veya raporlama çalışmalarında alt kademe planlama ofisleri ile iş ilişkisi kurduklarını belirtmişlerdir. Karne gruplarına göre büroların taşeron iş verme durumları Çizelge 5.11 kapsamında gösterilmektedir. Görüldüğü gibi yoğunluk olarak A grubu yeterlilik belgesine sahip büroların uzmanlık gerektiren işleri dışarıya vermeyi tercih ettiği ve alt karne grubuna sahip bürolara teknik işleri verdiği görülmektedir.

Çizelge 5.11. Girişimcilerin karne gruplarına göre dışarıya iş verme durumlarının dağılımı

	Uzmanlık gerektiren işlerin dışarıya verilmesi	Teknik işlerin diğer ofislere verilmesi	Dışarıya iş vermiyor
A	5	2	4
B	1	1	1
C	2	0	2
D	1	0	1
E	3	0	0
F	3	1	2
Toplam	15 (%51,7)	4 (%13,7)	10 (%34,4)
	19 (%65,5)		10 (%34,4)

Girişimcilerin %44'ünün ise dışarıdan alt yüklenici olarak iş aldıkları görülmektedir. Çizelge 5.12 kapsamında da görüldüğü gibi yüksek karne grubuna sahip ofisler genellikle dışarıdan iş alınmasını tercih etmemekle birlikte özellikle F karne grubuna sahip büroların %85'i taşeron iş almayı tercih etmektedir. Dışarıdan alınan işlerin yapısı ise karne gruplarına göre farklılık göstermektedir, A karne grubuna sahip ofislerin genellikle planlama firmaları dışındaki büyük firma ya da kurumların aldıkları projelerdeki (mühendislik projeleri, otoyol projeleri gibi) planlama bölümlerini üstlendikleri görülmektedir. E ve F grubu girişimcilerin ise yüksek karne grubuna sahip planlama ofisleri ile taşeronluk ilişkisi kurdukları ve planlama işlerinin bir kısmını üstlendikleri ya da harita ya da jeoloji firmalarının planlama işlerini üstlendikleri görülmektedir.

Çizelge 5.12. Girişimcilerin karne gruplarına göre dışarıdan iş alma durumlarının dağılımı

	Dışarıdan İş alınması	Dışarıdan iş alınmaması
A	4	7
B	0	3
C	0	4
D	1	1
E	2	0
F	6	1
Toplam	13 (%44,8)	16 (%55,1)

Sonuçlar genelde düşük karne grubuna sahip işletmelerin sektörde tanınmak ve iş fırsatlarına erişebilmek için yüksek karne grubuna sahip bürolardan iş almayı tercih ettiklerini göstermektedir. Bu durum karne grubu yönetmeliğinin de meydana getirdiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Üst karne grubuna sahip girişimcilerin deneyim ve karne grubu sınırlamaları nedeniyle düşük karne gruplarının alamadıkları işleri aldıkları ve bu işleri taşeron olarak bu gruplara aktardıkları belirtilmektedir. Bu nedenle düşük karne grubuna sahip girişimcilerin sektörde daha çok taşeron ilişkiler kurarak var olmaya çalıştıkları görülmektedir. Karne grubu yükseldikçe raporlama, teknik çizim gibi işlerin alt karne gruplarına verilmesi tercih edilmekle birlikte, bu büroların da büyük projelerin planlama süreçlerini yönetmek adına farklı firmalar ile alt yüklenici olarak ilişki kurduğu görülmektedir.

Varol (1996) yılındaki çalışmasında da benzer bir süreç yapısı tanımlamaktadır. Dolayısı ile taşeronluk ilişkileri anlamında büroların iş ilişkilerinde büyük bir değişim yaşanmadığı görülmektedir.

Girişimcilere iş ilişkilerinde sözleşme yapıp yapmadıkları sorulduğunda %93 oranında yazılı bir sözleşme yapıldığı ve sözleşme yapıldıktan sonra bir sorun yaşanmadığı belirtilmiştir. Fakat %7’lik bir grup kamu kurumları ile iş yaparken sözleşme yapmalarına rağmen şahıslarla iş yaparken sözleşme yapmadıklarını çünkü iş yapılan kişilerin sosyal çevrelerinden tanıdıkları kişiler olduklarını ve kendilerine referans ile ulaştıklarını belirtmişlerdir. Sözleşme yapmayı tercih etmeyen katılımcıların tamamının F yeterlilik belgesine sahip katılımcılar olduğu görülmektedir ve sözleşme yapmamalarının nedenini güven ilişkisine dayanan ilişkiler kurmaları olarak açıklamaktadırlar. Bu tür işlerde sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda ise zaman zaman maddi sorunlar yaşadıklarını ve ödemelerini alamadıklarını belirten katılımcılar yine de bu gibi durumlarda sözleşme talep etmelerinin karşı taraf açısından güvensizlik olarak anlaşılması nedeniyle devam eden işlerde de sözleşme talep etmeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu durum Coleman (1988)’in bulgularına benzer şekilde güçlü bağlardaki güvene dayalı ilişkilerin işletmelerde sözleşmelerden daha önemli olduğu göstermektedir. Coleman (1988) aynı zamanda bu durumun daha hızlı ve verimli ticarete neden olduğunu da ortaya koymaktadır. Süreç içerisinde güvene dayalı olarak herhangi bir yazılı anlaşma yapılmaksızın iş yapma oranının azaldığı görülmektedir. Varol, 1996 yılındaki çalışmasında bu oranı %17 olarak tanımlarken, yürütülen çalışmada %7’lik bir oran ortaya konulmaktadır. Bu durum zaman içerisinde güvene dayalı ilişkilerin zayıflayarak yerini daha profesyonel ilişkilere bıraktığını göstermektedir.

5.2.3. Planlama mesleğinde yaşanan değişimler

Girişimcilerin %79’u planlama meslek alanında değişimlerin yaşandığını ve bu değişimden memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir. Katılımcılar aynı zamanda yaşanan değişimlerin işletmelerinin karlılık oranını da etkilediğini belirtmişlerdir. Katılımcıların %34’ işletmelerini kar eder görmediklerini belirtirken, %20 oranında katılımcı iş yerlerinin kar ettiğini fakat son yıllarda bu kar oranının giderek azaldığı belirtmiştir. Katılımcıların %41’i ise iş yerlerini kar eder gördüklerini belirtmektedir. Bu katılımcılar arasında planlamanın yanında farklı sektörlerde iş yaparak ofislerinin karlılığını sağladığını belirten katılımcı %24 olarak tespit edilmiştir.

Girişimcilerin planlama meslek alanındaki değişimlere yönelik yaptıkları yorumlar beş ana başlıkta özetlenmiştir.

1. Eğitim alanındaki değişimler; girişimcilerin çoğu yanlış eğitim politikaları izlenmesinin planlama meslek alanına zarar verdiği görüşündedir. Son yıllarda eğitim alanında yaşanan değişimler Bölüm 3.3 kapsamında detaylı olarak incelenmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler bu kapsamda tartışılan değişimleri ve sonuçlarını doğrular niteliktedir. Girişimcilere göre son yıllarda planlama bölümlerinin sayısının artması, başarı sıralamasının uygulanmaması, planlama bölümlerinin puanlarının düşmesi ve kontenjanlarının artması sonucunda mezun sayısında ciddi oranda bir artış yaşanmış bu durum büro sayısını ve rekabeti arttırmıştır. Bölümlerde eğitim kalitesinin de değiştiğini düşünen girişimciler bilgi birikimi yeterli olmayan mezunların piyasa da var olmasının işleri de niteliksizleştirdiği görüşündedir. Ek olarak girişimciler kalifiye eleman bulmakta zorlandıklarını, eskiye oranla bir işi yapmak için gereken personel sayısının ve personellerin maaş beklentisinin arttığını ve bu değişimlerin büroların karlılığını etkilediği görüşündedir.
2. Ekonomik değişimler; girişimciler özellikle pandemi süreci ve sonrasında yaşanan ekonomik değişimlerin meslek alanını olumsuz etkilediği görüşündedir. Ekonomik olarak zor dönemlerden geçildiği belirten katılımcılar, artan enflasyon nedeni ile uzun vadeli projelerin kar getirmediğini belirtmektedirler. K16(C) durumu *“Şu anda büyük projeler almak mantıklı değil, planlama uzun vadeli bir çalışma fakat enflasyon ortamında ihaleyi aldığınız çünkü fiyatlar proje bitimine kadar komik hale geliyor, bu şartlarda proje almamak daha karlı”* ifadeleriyle özetlemektedir. Bunun yanında katılımcılar büro sayısının artmasına bağlı olarak yeni kurulan büroların varlığını sürdürüebilmek adına ihalelerde kâr amacı gütmeyen düşük fiyat teklifleri verdiğini ve bu durumun da işlerin kâr marjını düşürdüğü, özellikle de eski büroların karlılıklarını etkilediği görüşündedirler. Plancılar bu durumun önüne geçmek amacıyla sistem içerisinde kendi dayanışma gruplarını oluşturmayı bir çözüm yolu olarak üretmiş durumdadırlar. Varol (1996) çalışmasında da ihale süreçlerinde dayanışma gruplarının varlığından söz etmektedir, dolayısıyla süreç içerisinde yaşanan ekonomik sorunların geçmişten itibaren sektörde böyle bir yapılanmaya neden olduğu görülmektedir.
3. Siyasi ve politik süreçler; girişimciler özellikle son yıllarda siyasi süreçlerin planlama süreçlerini büyük oranda dahil olduğu düşüncesindedir. K7(A) *“Eskiden plancılar meslek alanında karar verici konumunda idi, sözlerimizin bir ağırlığı vardı, biz bir şey olmaz dersek o şey kesinlikle olmazdı şimdi süreç öyle işlemiyor, siyasi otoriteler planlar böyle olsun diyor, plancılar ona göre mekanik çizimini yapan teknikerlere dönüştüler”* sözleri ile siyasi süreçlerin planlama üzerindeki etkisine değinmektedir.

Ayrıca siyasi konjonktür sebebi ile meslek alanının itibarsızlaştırıldığı düşünülmektedir. Örneklem grubundaki plancıların bir diğer olumsuz değişim olarak nitelendirdiği durum ise kamuda iş süreçlerinin şeffaf yürütülmemesi olmuştur. Katılımcılar süreci kamu kurumlar genellikle işleri tanıdıkları kurumlara veriyor, iş alabilmek giderek zorlaşan bir süreç haline geliyor şeklinde yorumlamaktadır. Son olarak katılımcılar siyasi ve politik süreçler nedeni ile kamu yatırımlarının azaldığını bu durumun iş kapasitesini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Ek olarak değişimler ile kamuda istihdam olanaklarının azaldığı ve işsizlik sorununun son yıllarda arttığına dikkat çeken girişimciler bu durumun bürolar arasında rekabete neden olduğunu belirtmektedir.

4. Yönetmelik ve mevzuattaki değişimler; girişimciler son yıllarda meslek alanında yaşanan değişimlerin nedenlerinden bir tanesi de yönetmelik ve mevzuatlarda yaşanan değişiklikler olarak belirtmektedir. Yapılan düzenlemeler ile mevzuat ve yönetmeliklerin son derece kısıtlayıcı ve bağlayıcı olduğu dile getiren katılımcılar, bu değişikliklerin planlama da tasarım sürecini ortadan kaldırdığını ve mesleğin mekanikleşmesine neden olduğunu belirtmektedirler. Ek olarak yapılan yönetmelik değişimlerinin büroların karlılığını ve iş potansiyellerini de etkilediği belirten katılımcılar, özellikle değer artışı plan yönetmeliğinde yapılan değişiklik ile büroların artık kat artışı gibi plan değişiklikleri yapamadıklarını ve bu durumun büroların karlılık düzeyini de düşürdüğü eklemektedirler. Bunun yanında girişimciler karne grubu uygulamasının da düzenlenmesi gerekliliğinin üzerinde durmaktadır. Girişimciler bu yönetmeliğin plancılar ve bürolar arasında ayrıma ve işlerin adaletli bir şekilde dağılmamasına neden olduğu görüşündedir.
5. Teknolojik gelişmeler; girişimciler teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin meslek alanında ciddi değişimlere yol açtığını ve zaman içerisinde bu değişimin artacağı görüşündedir. Yaşanan gelişmeler ile birlikte birçok meslek alanında olduğu gibi mekâna bağımlılığın azaldığını düşünen girişimciler, yapay zekâ uygulamaları ve geliştirilen planlama uygulamaları ile birlikte plancılara ihtiyacında azaldığı görüşündedir.

5.2.4. Mesleki beklentiler

Girişimcilere araştırma kapsamında planlama sektörü ve büro sahipliliği ile ilgili geleceğe yönelik düşünceleri de sorulmuştur.

Girişimcilerin %62'si bir önceki bölümde de detaylıca belirtilen meslek alanında yaşanan olumsuz değişimler nedeni ile büro sahipliliğinin azalacağını düşündüğünü belirtmektedir. Katılımcıların %10'u ise mevcut düzende sürdürülebilirliğin zor olduğunu belirtmelerinin yanında mezun sayısının bu denli arttığı bir ortamda kamuda yeterli istihdamın sağlanamaması sonucunda mezunların mesleklerini yapabilmek adına büro sahipliliğine yönelebileceğini ve büro sayılarında artış yaşanabileceğini düşündüğünü dile getirmektedir. Katılımcıların %28'i ise sektörün kötüye gitmesi konusunda diğer katılımcılar ile hemfikir olmanın yanında planlama sektörünün değişip dönüşen fakat yok olmayan bir sektör olduğunu düşünmekte ve bu nedenle büro sahipliliğinin doğal artışında devam edeceğini düşündüğünü belirtmektedir.

Varol (1996) çalışmasında girişimcilerin gelecek yıllardaki ofis sahipliliğine yönelik beklentilerinde iki zıt görüş olduğunu belirtmektedir. Bu görüşlerden ilki artan mezun sayısı ve kısıtlı istihdam olanakları nedeniyle ofis sayısının artış göstereceği yönünde, diğeri ise serbest piyasa koşullarındaki iş imkanlarının yetersizliği nedeniyle mezunların farklı sektörlerle yöneleceği ve mevcut ofislerin kapanacağı yönündedir (Varol, 1996). Süreç içerisinde büro sayılarına bakıldığında, 1996 yılında 102 olan büro sayısının 2022 itibarı ile 653 büroya ulaştığı görülmektedir. Bu durum ofis sayısının artacağı beklentilerini haklı çıkarmaktadır.

5.3. Ağ Yapıları

Genel bir bakış açısıyla bakıldığında girişimcilerin ağ yapısının iki gruba ayrıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki girişimcilerin iş ağı yapısı bir diğeri ise sosyal ağ yapısıdır. Bölüm 2.2 kapsamında da belirtildiği gibi girişimcilerin ve işletmelerin ağ ilişkilerinin ayırt edilememesi nedeni ile bu çalışmada da girişimcilerin ve işletmelerin ağ ilişkileri bir olarak ele alınacak ve iş ağı ilişkilerinin tanımlanabilmesi için girişimcilerin sosyal ağ ilişkilerinden yola çıkılacaktır.

5.3.1. Kilit kişi ve kurum ilişkileri

Plancıların kilit kişi ve kurumlar ile olan ilişkileri beş grup altında sınıflandırılabilir;

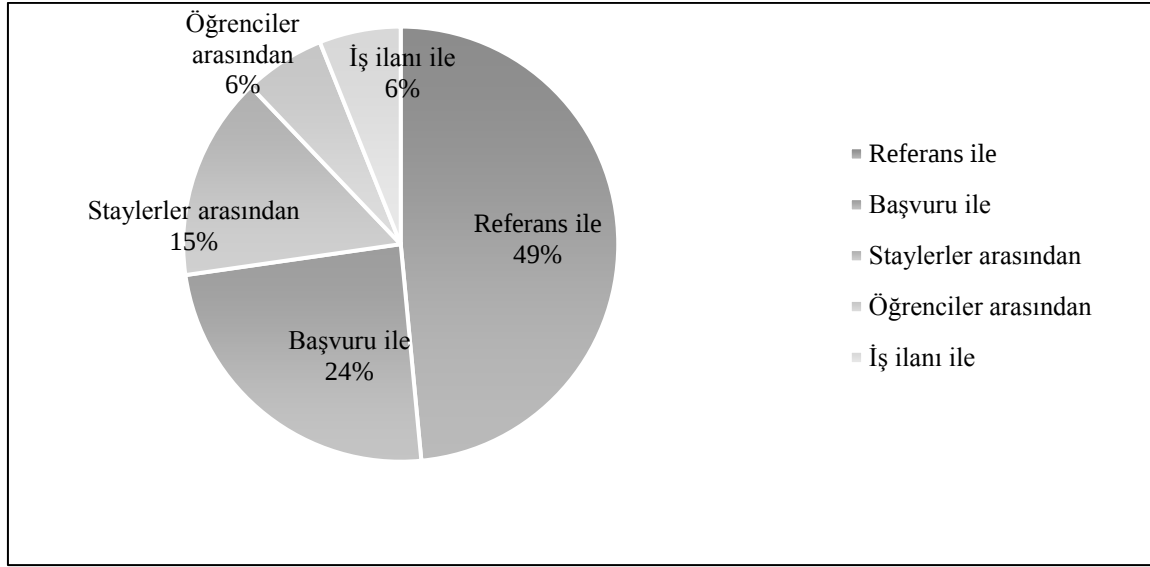
- Büro içi ilişkiler
- Plancıların birbiri ile ilişkileri
- Plancıların diğer meslekler ile ilişkileri
- Planlama odası ile ilişkiler
- Kurumlar ve kuruluşlar ile ilişkiler

Büroların iç ilişkileri

Ofislerin iç ilişkilerinin kaynağını girişimcilerin ortakları ve çalışanları ile olan ilişkileri oluşturmaktadır. Örneklem grubundaki katılımcıların %24'ünün ortağı bulunmaktadır. Girişimci ve ortak arasındaki ilişkilere bakıldığında katılımcıların %77'sinin ortakları ile okul arkadaşlığı ve iş arkadaşlığı gibi bir arkadaşlık bağı olduğu, %23'ünün ise ortakları ile çocuk, kardeş, yeğen gibi akrabalık bağlantıları olduğu görülmektedir.

Girişimcilerin çalışanları ile ilişkilerine bakıldığında %7'sinin yakın çevrelerinden arkadaşlık ilişkileri bulunduğu, %72'lik bir dilimin ise çalışanları ile iş veren- çalışan ilişkisi kurdukları belirtilmektedir. Girişimcilerin %21'inin ise tek kişi olarak çalıştığı bu nedenle bir ortaklık ya da çalışan ilişkisi kurmadığı görülmektedir.

İş veren çalışan ilişkileri kapsamında çalışanların işe alım süreçleri incelendiğinde ise girişimcilerin %49 oranında çalışanlarını çevrelerinin referansı ile işe aldıkları, %24'ünün başvuru ve CV'leri değerlendirerek işe alım yaptığı, %15'inin stajyerleri arasından işe alım yaptığı, %6'sının iş ilanı vererek alım yaptığı ve yine %6'sının okullardaki öğrencileri arasından işe alım yaptığı görülmektedir. Granovetter (1973) zayıf bağların iş bulma süreçlerinde etkili olduğunu ileri sürmektedir. Çalışanların %49 oranında referans ile işe alınması da bu durumu doğrular niteliktedir.

Şekil 5.7. Çalışanların işe alım süreçleri

Planlama bürolarının genel iş yapılarının çalışan sayısı az olan işletmeler olduğu ve iş veren ve çalışan arasındaki bağların zamanla güçlenerek bir aile yapısı oluşturmaya başladıkları görülmektedir. Örneğin girişimcilerin %82'sinin öğle yemeklerini dışarıda yemek yerine ofislerinde ofis çalışanları ile birlikte yemeyi tercih ettikleri ve iş çevreleri ile iş dışında da bir araya geldikleri görülmektedir ve bu durum güçlü bağ ilişkilerini destekler niteliktedir.

Ofis içi iş dağılımı

Ofis içi iş dağılımları ofislerin yapılarına, karne gruplarına, çalışan sayılarına ve ortaklı yapıda olup olmadıklarına göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle iş dağılımları ofis yapıları ayırımı temel alınarak açıklanmaktadır.

1. Yalnızca girişimcinin iş yaptığı ofisler: Genellikle F karne grubuna sahip bu ofislerin oranı %31'dir. Bu tip ofislerde tüm iş süreçlerinde (iş alma, iş görüşmeleri, mali konular, arazi çalışmaları, tasarım, çizim ve iş seyahatleri olmak üzere) girişimcinin tek başına rol aldığı görülmektedir.
2. Kurumsal yapılanmaya sahip ofisler: Katılımcıların %7'sini oluşturan bu ofisler Bölüm 5.2.1 kapsamında da tanımlandığı üzere 70-100 çalışan sayısına sahip ve farklı meslek gruplarını barındıran ofislerdir. Bu tip bürolarda iş alma, iş görüşmeleri konularında genel müdürlerin, mali konularda muhasebecilerin sorumlu olduğu bir iş dağılımında

özelleşme söz konusudur. Arazi çalışmaları, iş seyahatleri, tasarım ve çizimlerde şehir plancılarının ve stajyerlerin görev aldığı belirtilmektedir.

3. Girişimci/ortak birkaç çalışanın iş yaptığı ofisler; Görüşme yapılan ofislerin %62'si bu yapıya sahip ofisler olmakla birlikte, bu gruptaki ofislerinde %24'ü ortaklı yapıya sahiptir. Bu tür ofis yapılarında iş alma, iş görüşmeleri ve mali konulardan girişimcinin sorumlu olduğu, ortaklı bürolarda da tüm ortakların söz sahibi olduğu belirtilmektedir. Arazi çalışmalarında ve iş seyahatlerinde büroların %55'i girişimci dahil tüm büro çalışanlarının görev aldığını, %44'si ise yalnızca büro çalışanlarının görev aldığını belirtmektedir. Tasarım çalışmalarında, büroların %61'i girişimci dahil tüm çalışanların görev yaptığını belirtirken %28'si yalnızca büro çalışanlarının, %11'i ise yalnızca girişimcinin görev aldığını belirtmektedir. Çizim çalışmalarında ise bürolar %66 oranında girişimci dahil tüm ofis çalışanlarının görev aldığını %34 büro çalışanlarının görev aldığını ve stajyer olması dahilinde stajyerlerinde görev aldığını belirtmektedirler.

Plancıların birbirleri ile ilişkileri

Girişimcilerin %41'i plancılar arasında iş alım ve ihale süreçlerinde bir rekabet olduğunu düşünmektedir. %14 oranında bir katılımcı ise plancılar arasında bir dayanışma ortamının var olduğunu, %45 oranında ise hem rekabet hem dayanışma olduğu düşünülmektedir.

Örneklem grubundaki katılımcılar iş hacminin azalmasına bağlı olarak iş alım ve ihale süreçlerinde plancılar arasında rekabet yaşandığını düşünmekte, meslektaşlarının bilgi ve belgeleri paylaşmadıklarını ileri sürmektedirler. Katılımcıların %14'ü ise büroların özellikle karne grubu uygulaması kapsamında dayanışma içerisinde hareket ettiğinin altını çizmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı ise iş alımı ve ihale süreçlerinde rekabet ortamının olduğu konusunda hemfikir olmakla birlikte bazı durumlarda da plancılar arasında bir dayanışma olduğunu düşünmektedir.

Katılımcılar, bireylerin, arkadaşlık ya da okul bağı gibi bağlar kurduğu meslektaşları ile dayanışma içerisinde olduklarını diğer plancıları rakip olarak gördüklerini, eski büroların birbirleri ile dayanışma içerisinde olduklarını fakat yeni kurulan büroların birbiri ile rekabet içerisinde olduklarını belirtmektedirler.

Özellikle eski bürolar arasında bir tanışıklık ilişkisinin olmasının aralarındaki dayanışma bağlarını güçlendirdiği görülmektedir. Kuruldukları dönemde mezun sayısının kısıtlı olması, okul ilişkileri, bireyler arasında zaman içerisinde gelişen ortaklık ilişkileri ve tanışıklık gibi bağların gelişmesine neden olduğu görülmektedir. Özellikle 2000’li yıllar sonrasında mezun sayılarının artmasıyla yeni girişimcilerin piyasada yer edinmeye çalışması ile bu ilişki yapısının değiştiği görülmektedir. Bu nedenle özellikle eski bürolar arasında bir dayanışma ilişkisi, yeni bürolar arasında bir rekabet ilişkisi tanımlanmaktadır.

Karne gruplarına göre değerlendirildiğinde ise özellikle A grubu planlama büroları arasında tüm bu nedenler dolayısı ile iş alım süreçlerinde ve bilgi paylaşımı süreçlerinde bir dayanışma olduğu fakat düşük karne gruplarının kendi aralarında bir rekabet ilişkisi içerisinde oldukları belirtilmektedir. Ek olarak yüksek karne grupları ile düşük karne grupları arasında iş alım süreçleri ve taşeronluk ilişkileri dahilinde bir dayanışma ortamının var olduğu da belirtilmektedir.

Benzer eğitim geçmişinin önemi

Katılımcıların %80’i aynı okuldan mezun olmanın ve benzer eğitim süreçlerinden geçmiş olmanın iş hayatlarında ve sosyal hayatlarında önemli olduğu görüşündedir. Geri kalan %20’lik dilim ise bu durumun önceden önemli olduğu fakat üniversite sayısındaki artışa paralel olarak artık bir önemi kalmadığı görüşündedir.

Girişimcilere göre aynı okuldan mezun olmak, deneyimlerin, yaşanmışlıkların ve meslek dilinin aynı olması anlamına gelmektedir. Bu durumun da bireyler arasında aidiyet duygusu oluşturduğu, ilişki kurmayı kolaylaştırdığı ve iletişim bağlarını güçlendirdiği düşünülmektedir. Bireyler aynı zamanda aynı okul mezunlarının “sektörde birbirlerini tuttuğu” yönünde bir inanişaya sahip olduklarını dile getirmekte ve iş çevrelerinde birbirlerine destek oldukları, bilgi ve belge paylaşımında bulundukları ve dayanışma ve yardımlaşma içerisinde oldukları düşünülmektedir. Bireyler aynı zamanda aynı okuldan mezun olmanın iş ağlarını ve sosyal ağları geliştirmede önemli olduğu görüşündedir. Ek olarak bireyler sosyal çevrelerinde görüştükleri yakın arkadaşlarının da çoğunlukla aynı okuldan mezun oldukları meslektaşları olduğunu eklemektedirler.

K18(C) durumu *“Kamu kurumlarında bile bilgi almak için görüşme yaptığınızda aynı okuldan mezun olduğunuz öğrenilince yardım etmek için daha çok çaba görüyorsunuz.”* ifadeleri ile özetlemektedir.

Katılımcıların bir kısmı iş alım süreçlerinde de okul mezuniyetlerine dikkat ettiklerini belirtmekte ve aynı okuldan mezun oldukları bireyler ile çalışmak istediklerini ve birbirlerini daha iyi anladıklarını dile getirmektedirler.

K19(D) bu durumu *“Okulun nasıl eğitim verdiğini kendimden biliyorum, hocalarımı tanıyorum, benim meslek dilime yakın yetişmiş bir plancı olacağını düşünüyorum, bu güven yaratıyor.”* ifadeleri ile aktarmıştır.

Ek olarak katılımcılar kimi okullardan mezun olmanın iş çevrelerinde bir geçerliliğinin olduğunu ve bu okul mezunlarının iş alımlarında avantajlı durumda olduğunun da altını çizmektedirler.

Plancılar arası gruplaşma

Katılımcıların %62'si girişimciler arasında güçlü bağların getirdiği küçük kapalı gruplanmaların var olduğunu ve dışarıdan bu gruplara dahil olunamayacağını düşünmektedirler. Katılımcılara göre bu gruplar ihale grupları, karne gruplarına göre iş almak için birleşmiş ticari gruplar, siyasi görüş birliği grupları ve sosyal ilişkiler nedeniyle oluşturulan gruplar olarak çeşitlendirilmektedir.

Katılımcılar, meslekte belirli bir yılını tamamlamış girişimcilerin kurdukları köklü büroların aralarında oluşturdukları ortaklık, iş arkadaşlıkları, okul arkadaşlıkları ve güven ilişkileri gibi güçlü bağların bu grupları kapalı gruplara dönüştürdüğünü ve özellikle A grubu bürolar arasında bu tür gruplaşmaların yaygın olduğu belirtilmektedir. Thorelli (1986)'ye göre girişimciler arasında yıllar içerisinde güven ilişkisine dayalı güçlü bağlar oluşur ve bir gruplaşma meydana gelir bu nedenle bu gruplara giriş kolay değildir. Aynı zamanda bu tür gruplar ekonomik çıkar grupları olarak değerlendirilmemekte, birbirleri ile iş alımlarında dayanışma içerisinde olan, kamu ihaleleri için anlaşarak tekliflerde bulunan, işlerin teknik detaylar konusunda yardımlaşan, bilgi ve belge paylaşımında bulunan gruplar olarak tarif edilmektedirler.

Belirli siyasi görüş birliğine sahip bireylerden oluşan gruplarında var olduğuna inanılmaktadır. Bu tür gruplara belirli bir siyasi kimliğe sahip bireylerin katılabileceği belirtilmekle birlikte katılımcılar bu grupların aynı görüşe sahip kamu kurumlarından özellikle belediyelerden iş almak konusunda daha avantajlı olduğunu belirtmektedir.

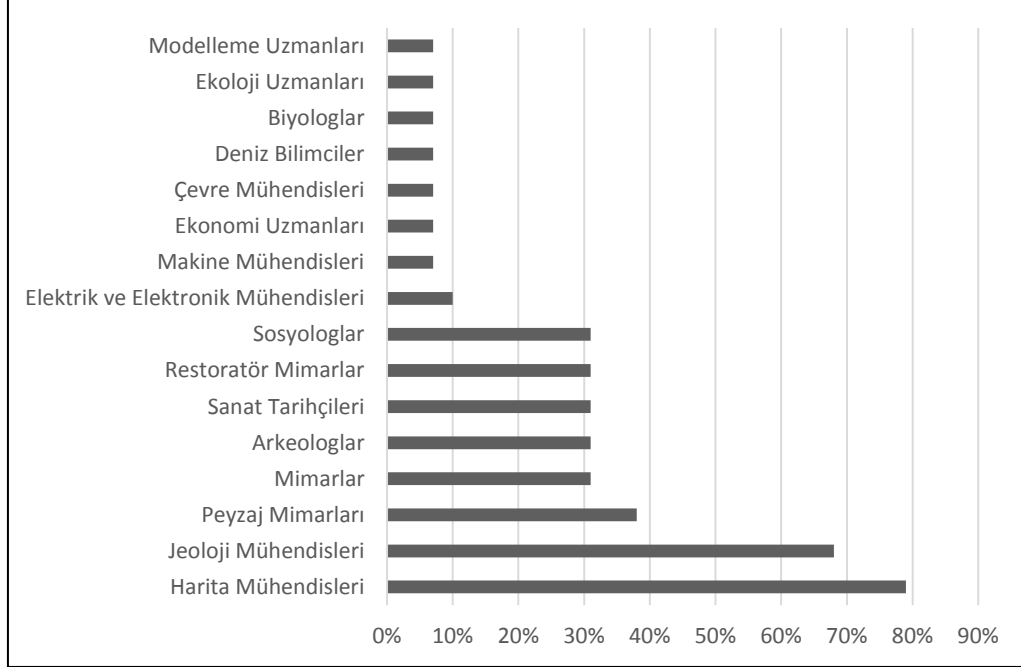
Katılımcılar karne grubu uygulamaları nedeni ile de çeşitli gruplanmaların oluştuğunu belirtmektedir. Bu gruplaşmanın genel olarak yüksek karne grubuna sahip bürolar ile düşük karne grubuna sahip bürolar arasında taşeronluk ilişkileri çerçevesinde gerçekleştirildiği belirtilmektedir.

Girişimcilerin %24'ü özellikle İller Bankası döneminde büyük ekonomik çıkar gruplarının mevcut olduğunu ve bu grupların dayanışma grupları oluşturarak ihalelere girmek için bir arada bulunduklarını fakat günümüzde böyle bir gruplaşmanın kalmadığını belirtmektedirler. Girişimcilerin %13'ü ise böyle bir gruplaşmanın olup olmadığı konusunda fikir sahibi olmadığını belirtmektedir.

Plancıların diğer meslek grupları ile ilişkileri

Girişimcilerin %79 oranı ile en fazla birlikte çalıştıkları meslek grubu harita mühendisleridir. Uygulama projelerinde, plan yapımlarında, halihazır haritalarının oluşturulması sürecinde harita mühendisleri ile çalışılmaktadır. Plancıların en çok (%68) çalışma yürüttüğü bir diğer meslek grubu da jeoloji mühendisleridir. Planlama çalışmalarında zemin etütlerinin yapılması, altyapı, enerji ve yatırım projelerinde jeoloji mühendisleri ile birlikte çalışılmaktadır. Girişimcilerin %38'inin peyzaj mimarları ile birlikte çalıştığı görülmektedir. Katılımcılar peyzaj projelerinde, yeşil alan projelerinde, toplu konut projelerinde gibi mimari projelerde ve kentsel tasarım projelerinde peyzaj mimarları ile çalıştıklarını belirtmektedirler. Katılımcıların %31'i arkeolog, sanat tarihçisi, restoratör mimar ve sosyolog gibi meslek grupları ile çalıştıklarını belirtmektedir. Katılımcılar %31 oranında konut projeleri, kentsel tasarım projeleri, kentsel dönüşüm projeleri gibi projelerde sıklıkla mimarlar ile çalıştıklarını, kıyı alanları projeleri için %7 oranında deniz bilimciler, modelleme uzmanları, biyologlar gibi farklı meslek grupları ile çalıştıklarını eklemektedirler. Girişimcilerin %7'si üst ölçek bölge planları yapılırken ekonomi uzmanları ile çalıştıklarını belirtmişlerdir. Kapsamlı paket projeler diye tabir edilen projelerde ise katılımcıların iş birliği içerisinde bulunduğu meslek grupları daha da

çeşitlenmektedir. Katılımcılar enerji projeleri ve toplu konut projelerinde %10 oranında elektrik ve elektronik mühendisleri ve %7 oranında makine mühendisleri ile de çalıştıklarını eklemektedirler.

Şekil 5.8. Girişimcilerin birlikte çalıştıkları meslek grupları

Şekil 5.8 kapsamında da görüldüğü plancılarının en fazla birlikte iş yaptığı meslek grupları harita mühendisleri, jeoloji mühendisleri ve peyzaj mimarlarıdır. Girişimcilerin paket projeler olarak tabir ettikleri kapsamlı projeleri yaparken farklı meslek grupları ile proje bazlı olarak çalıştıkları görülmektedir. Bu durum planlama mesleğinin diğer meslek grupları ile iç içe olan multidisipliner bir meslek alanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Varol (1996) çalışmasına bakıldığında da planlama meslek grubunun birçok çeşitli meslek grupları ile iş birliği içerisinde projeleri yürüttüğü görülmektedir. Fakat 1996 yılında yapılan çalışmada örneklem grubundaki girişimcilerin en fazla mimarlar ve haritacılarla temas halinde oldukları belirtilmiştir. Bu durum zaman içerisinde büroların yaptıkları işlerin çeşitliliğinin arttığını ve farklı uzmanlıklar gerektiren projelerin daha çok yapıldığını göstermektedir.

Bölüm 5.2.1’de de belirtildiği gibi büroların yalnızca %26’sı kendi bünyesinde farklı meslek gruplarının da bulunduğu bir yapıya sahiptir ve bu büroların genellikle A karne

grubu bürolar olduğu görülmektedir. Düşük karne gruplarına sahip büroların ise genellikle proje bazlı olarak farklı meslek grupları ile iş birliği yaptıkları görülmektedir. Girişimciler genellikle dışarıdan çalıştıkları bu kişilere referans yolu ile ulaştıklarını belirtmektedir ve bir iş yaptıktan sonra eğer çift taraflı bir memnuniyet durumu söz konusu olursa aynı kişilerle ilerleyen projelerde de iş birliği yaptıklarının altını çizmektedir. Ayrıca iş birlikleri sonucunda farklı meslek gruplarının da ihtiyaç durumunda bürolara referans oldukları özellikle F karne grubu büroların iş ağlarını genişlettikleri de görülmektedir.

Şehir Plancıları Odası ile ilişkiler

Şehir plancıları odası planlama mesleğinde kilit bir kurum olmasına rağmen katılımcıların %38'i odayı hiç ziyaret etmediğini ve hiçbir faaliyetine katılmadığını belirtmektedir. Katılımcıların %63'ü ise plancılar odasını ziyaret ettiğini belirtmesine rağmen bu katılımcıların yalnızca %11'i odanın düzenlediği her faaliyete katılmaya özen gösterdiğini, %88'i ise şehircilik günleri, eğitimler, seçimler, danışma kurulu toplantıları gibi etkinliklere katılım gösterdiğini ya da bilgi ve belge ihtiyaçları olduğu zaman nadiren plancılar odasına gittiklerini belirtmektedir. Katılımcılar aynı zamanda birçok işlerini internet üzerinden iletişim kurarak hallettikleri için odaya gitmelerine gerek olmadığını da altını çizmektedir.

Genel olarak katılımcıların plancılar odası ile zayıf bir bağ kurdukları ve ihtiyaçlar dahilinde zorunlu bir iletişim içerisinde oldukları gözlemlenmektedir.

Kurum ve kuruluşlar ile ilişkiler

Kamusal bir meslek alanı olan planlama sektörü kamu kurum ve kuruluşları ve özel sektör ile projeler yürütmektedir. Örneklem grubundaki katılımcılar Bölüm 5.2.2 kapsamında detaylı olarak belirtildiği üzere belediyeler, bakanlıklar gibi kamu kurum ve kuruluşları ile ağırlıklı olarak ilişki içerisinde olduklarını belirtmektedirler.

Örneklem grubundaki girişimciler (%87) iş aldıkları belediyeler ile daha sonra ilişkilerinin devam ettiğini ve iş yapıldıktan sonra eğer çift taraflı bir memnuniyet söz konusu ise belediyelerin yeni bir proje ve iş söz konusu olduğunda yeni bir arayışa girmeden tekrar bürolara ulaştığını ve böylelikle yeniden iş ilişkilerinin kurulduğunu belirtmektedirler. Ek

olarak kimi katılımcılar bu durumun yönetimle ilgili olduğunu ve yönetim değişirse bu iş ilişkisinin sonlanabileceğini vurgulamaktadır. %28 oranında katılımcı ise iş aldığı belediyeler ile ilişkilerinin iş bağlamında değil sosyal ilişkiler bağlamında devam ettiğini belirtmektedir. Bu kapsamda cinsiyetin önemli bir rol oynadığını belirten katılımcılar, genellikle erkek egemen sektör yapısı nedeniyle sosyal ilişki kurma ve devamlılığını sağlama konusunda erkek girişimcilerin kadınlara oranla avantajlı olduğunu dile getirmektedirler. Katılımcıların %16'sı ise iş yapıldıktan sonra belediyelerin kendilerinden danışmanlık istediğini ve ilişkilerinin bu çerçevede sürdürüldüğünü belirtmişlerdir.

Kısacası belediyeler ile iş yapan tüm girişimciler karne gruplarından bağımsız olarak ilişkilerinin iş ilişkileri ya da sosyal ilişkiler olarak devam ettiğini belirtmektedir. Katılımcılar sektörde tanınır olmanın kurumların kendilerine ulaşmasında önemli bir etken olduğunu düşünmekle birlikte karşılıklı memnuniyet söz konusu olduğunda iş ilişkilerinin devam ettiğini ve kurumların diğer iş çevrelerine de referans olarak iş hacimlerinin artmasına olanak sağladığını belirtmektedirler.

Varol (1996) çalışmasında belediyeler ile olan ilişkilerin o yıllarda da benzer bir biçimde memnuniyet temelli olarak yeni iş alımlarında, danışmanlık süreçlerinde ya da sosyal ilişkiler olarak sürdürüldüğünü belirtmektedir.

5.3.2. İş fırsatları için ağlar

Katılımcılar söz konusu iş fırsatlarına farklı süreçler takip ederek ulaştıklarını belirtmektedirler.

Bunlardan ilki kamu ihale sistemidir. Katılımcıların %51'i kamu kurum ve kuruluşlarından açık ihalelere katılarak iş aldıklarını, belirtmektedirler. Katılımcılar bu ihaleleri Kamu İhale Kurumu'nun Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) üzerinden takip ettiklerini ve katılım gösterdiklerini de eklemektedirler. Katılımcıların %34'ü ise ihale fiyatlarının ve kar marjlarının düşük olması nedenleri ile kamu ihalelerine girmeyi çoğunlukla tercih etmediklerini belirtmektedirler. Ek olarak karne grubu uygulamaları nedeni ile daha çok yüksek karne grubuna sahip planlama bürolarının belirtilen ihale süreçlerine katılım göstererek iş alabildiği görülmekte, düşük karne grubu büroların ise daha çok bu bürolar ile taşeronluk ilişkileri kurduğu gözlemlenmektedir.

Katılımcıların %20'si ise özellikle belediyelerden doğrudan temin yolu ile iş aldıklarını belirtmektedirler. Katılımcılar bu iş alma süreçlerinde güçlü bağlar oluşturdukları diğer bürolar ile dayanışma grupları oluşturarak ihale teklifleri ve iş alma süreçlerinde daha başarılı olduklarını da eklemektedirler. Girişimciler ayrıca yaptıkları işler için ihale tekliflerini verirken bu teklifleri belirli şartlara göre hazırladıklarını belirtmektedirler. Örneklem grubundaki girişimcilerin %69'u teklifleri işin niteliği ve ofisin günlük iş maliyetine göre belirlediklerini, %44'ü ise oda fiyatlarını temel alarak belirlediklerini, %13'ü ise piyasa koşullarını temel alarak belirlediklerini ve üzerine iş yeri karı koyduklarını eklemektedirler.

Girişimcilerin %34'i ihalelere katılım dışında önceden iş yapılan özel ya da kamu kurumlarının kendilerine ulaşması yoluyla ya da onların referansı ile başka kurumların kendileri ile iletişime geçmesiyle iş fırsatlarına eriştiklerini belirtmişlerdir. Referans yolu ile iş yaptığını belirten firmaların özellikle A-B-C-D karne yeterlilik belgesine sahip bürolar olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcılar, kaliteli iş yapmanın ve sektörde tanınır bir firma olmalarının bu durumda etkili olduğunu altını çizmektedirler.

Katılımcıların %20'si iş fırsatlarına erişim için bilgi kanallarından başka bir tanesinin de sosyal ve iş çevreleri olduğunu belirtmektedir. Özellikle E ve F karne grubuna sahip bürolar karne grubu uygulamalarının yarattığı dezavantajlı durum nedeni ile ihale süreçlerinden çok işlerinin çoğunu bu ilişkiler dolayısı ile aldıklarını belirtmektedirler. Katılımcılar birlikte iş yaptıkları farklı meslek gruplarının aracı olarak kendilerini farklı iş fırsatları ile de buluşturduklarını belirtmektedirler. Bu durum Brutt (1995)'in ortaya koyduğu gibi yapısal boşluklardaki bir işletmenin diğer aktörler için diğer ağlara ve fırsatlara erişimde köprü görevi görmesi durumuna örnek oluşturmaktadır. Girişimcilerin iş yaptıkları işletmeler köprü görevi görerek işletmeleri diğer kurumlar ile birbirine bağlamakta ve iş fırsatlarına erişimde fayda sağlamaktadır. Ek olarak katılımcıların %10'u bu aşamada siyasi bağlantılarının etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Son olarak katılımcıların %10'u özel planlama bürolarının kendilerine alt yüklenici olmaları için teklif götürdüğünü ve iş fırsatlarına bu yol ile eriştiklerini belirtmektedirler. Bu firmalarda genellikle diğer firmalar ile taşeronluk ilişkileri olan E ve F karne grubu bürolardan oluştuğu görülmektedir.

Çizelge 5.13. Karne gruplarına göre iş fırsatlarına erişimde bilgi kanalları

	Açık İhale Sistemi	Doğrudan Temin	İş Yapılan Kurumlardan Teklif	Sosyal Çevre	Büro Teklifleri
A	9	4	5	0	0
B	2	1	1	0	0
C	1	1	3	0	0
D	0	0	1	0	0
E	1	0	0	2	1
F	2	0	0	4	2
Toplam	15 (%51,7)	6 (%20,6)	10 (%34,4)	6 (%20,6)	3 (%10,3)

*Cevaplar birden fazla olduğu için yüzdeler toplamı 100'ün üzerindedir.

Varol (1996)'un çalışmasında girişimciler, iş fırsatlarına %96 oranında İller Bankası'nın yazılı davet sistemi ile, %57 sosyal çevreleri aracılığı ile, %22 daha önce iş yapılan kurum ve kuruluşların teklifleri ile ve %14 kurumlar ile bireysel olarak pazarlık yaparak eriştiklerini belirtmişlerdir. Süreç içerisinde İller Bankası'nın planlama iş hacmindeki baskınlığının azalması, yasal ve yönetsel düzenlemeler ile yerel yönetimlerin özel sektördeki bürolar ile daha fazla iş yapması iş fırsatları ve bu fırsatlara erişim yollarında yaşanan değişimin sebebi olarak görülmektedir. Ek olarak sosyal ve iş çevreleri bağlantıları kullanılarak iş fırsatlarına erişme ve iş yapılan kurumların yeniden girişimciler ile bağlantıya geçmesi yolları günümüzde de iş fırsatlarına erişme de önemli bilgi kanalları olarak varlığını sürdürmektedir.

Yeni iş bağlantılarına ulaşma

Katılımcıların çoğunluğu ihalelere katılarak iş aldıklarını ve bu nedenle yeni iş çevrelerine girmek için bir çabalarının olmadığını belirtmektedirler.

Girişimcilerin yaklaşık %69'u yeni iş bağlantıları söz konusu olduğunda kendilerine ulaşıldığını belirtmektedir. Bu iletişim birkaç neden ile gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki sektörde eski olan girişimcilerin tanınırlık düzeyinin ve iş ağlarının yüksek olması nedeniyle yeni iş fırsatlarında firmaların sektörde adı duyulmuş bu kişilere ulaşması olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer neden daha önceden iş yapılan çevrelerin memnuniyet söz konusu olduğunda bu işletmelere referans olmaları ya da yeni iş fırsatları söz konusu olduğunda bürolarla yeniden iletişime geçmeleridir. Katılımcıların %79'u yeni projeleri bu şekilde yapmaya başladıklarını belirtmektedir. Son olarak sosyal ağları geniş olan

girişimcilere, iş fırsatları söz konusu olduğunda çevreleri tarafından ulaşılmaktadır. Katılımcıların %26'sı iş fırsatlarının kendilerine bu yolla ulaştığını belirtmektedir.

Katılımcıların yalnızca %6'sı yeni iş çevrelerine kendi çabaları ile ulaştıklarını belirtmektedir. Bu bağlamda girişimciler kendi iş yaptıkları alanlarda çalışan firmaları araştırarak daha sonrasında kişi ve kurumlardan ziyaret ve tanışma randevuları alarak kendilerini, firmalarını ve yaptıkları işleri tanıttıklarını ve bağlantı kurmaya çalıştıklarını ya da kendi sosyal çevrelerini kullanarak iş fırsatlarına erişmeye çalıştıklarını belirtmektedirler.

Katılımcıların %24'ü ise her iki durumunda zaman zaman mümkün olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 5.14 kapsamında da görüldüğü üzere yeni iş fırsatları söz konusu olduğunda yüksek karne grubuna sahip girişimcilere ulaşılırken, sektörde daha yeni olan ve düşük karne grubuna sahip katılımcılar genellikle bağlantılarını kendileri sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum, karne grubu uygulamalarının yarattığı kategorik bir ayırım olarak değerlendirilebilmektedir. Piyasada uzun süredir var olan yüksek karne grubuna sahip girişimcilerin tanınırlık, güvenilirlik gibi nedenler ile sektörde hakimiyet kurdukları ve bu nedenle iş verenler tarafından tercih edildiği görülrken sektörde yeni olan düşük karne grubuna sahip katılımcılar ise iş fırsatlarına ulaşmada dezavantajlı bir konumda bulunmaktadırlar. Ek olarak kadın girişimciler sosyal ilişi kurma konusunda zorlandıklarını ve bu durumun yeni iş fırsatlarına erişmede ya da kurulan bağlantıların devamlılığının sağlanması bir dezavantaj yarattığını belirtmektedirler.

Katılımcılar planlama sektöründe iş almanın referans ile doğrudan ilgili olduğunu düşünmekte ve sektörde tanınmak, isim yapmak ve güvenilir bir firma olana kadar girişimcilerin yeni iş fırsatları sağlamak için çaba göstermesi gerektiğini belirtmektedir. Bu koşullar sağlandıktan sonra ise yeni iş fırsatlarının kendilerine ulaştığını ve artarak ilerlediğini belirtmektedirler. Brüderl ve Preisendörfer (1998) sosyal ağların ilk müşterilere erişimi kolaylaştırabileceğini ve sonrasında kartopu etkisi ile bu iş ağının gelişebileceğini ortaya koymuşlardır ve bu durumun yeni işletmelerin başarısını arttırmalarında fayda sağlayabileceği belirtilmektedir.

Çizelge 5.14. Girişimcilerin karne gruplarına göre yeni iş fırsatlarına erişme biçimlerinin dağılımı

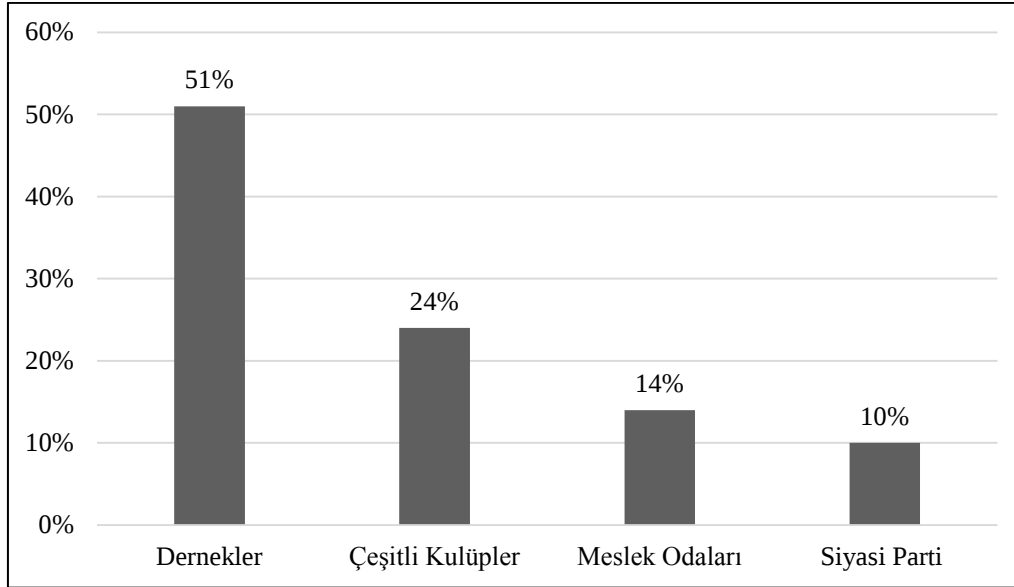
	Bağlantı Kuruluyor	Bağlantı Kuruyor	Her İkisi de
A	8	0	3
B	2	0	1
C	3	0	1
D	2	0	0
E	1	0	1
F	4	2	1
Toplam	20 (%68,9)	2 (%6,8)	7 (%24,1)

1996 yılındaki çalışmasında iş fırsatlarını ulaşma konusunda benzer bir süreç tanımlayan Varol, alt karne gruplarına sahip girişimcilerin kendi girişimleri ile yeni iş fırsatlarına eriştiğini, üst karne gruplarına doğru çıkıldıkça ise iş bağlantılarının başkaları tarafından sağlandığının altını çizmektedir. Dolayısı ile 1996 yılı ile günümüz koşulları arasında iş fırsatlarına ulaşmada belirgin bir fark gözlemlenmemektedir.

Dernek üyelikleri ve siyasi bağlantıların rolü

Girişimciler iş fırsatlarına erişmede sosyal bağlantıların olumlu etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Peki bu sosyal bağlantıların kaynakları nelerdir? Dernekler, meslek odaları ve parti üyeliklerinin iş fırsatlarına erişmede olumlu etkisi var mıdır?

Girişimcilerin %51'i özel derneklere üye olduklarını belirtmektedir. Bu katılımcıların bir kısmı kayıtlı oldukları dernekleri mezun dernekleri (%20), yardımlaşma dernekleri (%13), uluslararası dernekler (%13) ve hemşeri dernekleri (%7) olarak belirtmiştir. Girişimcilerin %24'ü fikir kulüpleri, bisiklet kulüpleri ve tiyatro kulüpleri gibi ilgi alanlarına göre farklı kulüplere üyelikleri olduğunu belirtmektedir. Girişimcilerin %14'ü farklı meslek odalarına kayıtlı olduklarını, %10'u ise siyasi parti üyelikleri olduğunu belirtmiştir.

Şekil 5.9. Girişimcilerin dernek üyelikleri

Ancak 23 katılımcıdan yalnızca 2'si bu üyelik faaliyetlerinin işletmelerinin iş yapısına olumlu bir katkısı olduğunu düşünmektedir. Katılımcılar üyeliklerinin sosyal çevrelerinin gelişmesine yardımcı olduğunu bu nedenle dolaylı olarak iş fırsatlarına erişimde de avantajlı olduğunu düşünmektedir. Bu görüşe paralel olarak Mort ve Weerewordenka (2006) aktif ilişkilerin olduğu mezunlar dernekleri, sivil toplum örgütleri, meslek odaları gibi üyeliklerin girişimcilerin sosyal ağlarını geliştirme potansiyeline sahip olduğunu belirtmektedir.

Örneklem grubundaki katılımcıların tamamı planlama mesleğinde siyasetin ve siyasi ilişkilerin önemli olduğu konusunda hem fikir olmakla birlikte girişimcilerin %45'i siyaset ile aktif olarak ilgilendiğini, %55'ise takip ettiğini fakat aktif bireysel bir ilgisi olmadığını, %10'u ise siyasi partilerde üyelikleri bulunduğunu belirtmektedir.

Girişimcilerin %10'u ailelerinde aktif olarak politika ile ilgilenen kişilerin olduğunu belirtmektedir ve bu kişiler kendilerinin de aktif olarak politika ile ilgilendiğini belirten katılımcılardır.

Ek olarak katılımcıların %35'i politika ile aktif olarak ilgileniyor olmalarının ya da aktif olarak ilgili olan aile bireylerine sahip olmanın iş fırsatlarına erişimde etkili olduğunu düşünmektedir. Bu katılımcılardan %70'i bu etkiyi olumlu olarak değerlendirmektedir. Katılımcılar olumlu etkileri, "sosyal çevrenizin genişlemesi iş çevresi edinmenize yardımcı

oluyor”, “siyasi çevrelerden tanıdıklarınızın olması iş süreçlerinizi olumlu etkiliyor” ve “politikacılarla sıkı ilişkiler mesleğimizin anahtarıdır” ifadeleri ile açıklamaktadır. Buna karşılık katılımcıların %30’u politik düşünceleri iktidarda olan politik düşünceler ile zıt düştüğü için olumsuz bir etki olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların %65’i ise politika ile ilgilenmenin işine bir etkisinin olmadığını düşündüğünü ifade etmektedir. Fakat diğer katılımcılar bu büroların iş yapılarını tanımlarken, siyasi bağlantılarının iş almalarında etkilerinin olduğunu belirtmektedir.

K22(E) durumu “*Kimse dernek üyeliklerinin ya da siyasi bağlantılarının iş fırsatlarına erişmede avantajlı olduğunu kabul etmese de bazı dernek üyeleri birbirlerini tutuyorlar ve iş fırsatları olunca birbirlerine yönlendiriyorlar.*” şeklinde yorumlamaktadır.

K2(A) siyaset ve meslek ilişkisini “*Mesleğimiz nedeni ile genellikle belediyelerle çalışıyoruz ve maalesef iş süreçlerinde kişiler kendi siyasi görüşlerine yakın kişilere iş vermeyi tercih ediyor, bunun aksini de gördüğümüz oldu yalnızca iş kalitesini önemseyen politikacılar da var öyle de olmalı bu partilerle değil kişilerle ilgili bir durum.*” şeklinde yorumlamaktadır.

Aile bağlarının rolü

Güçlü bağlar olarak nitelendirilen aile bağlarının girişimcilerin iş hayatlarında önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Girişimcilerin çoğunluğunun (%69) aileleri Ankara’da yaşamaktadır. Yalnızca %31’lik bir dilim ailesinin Ankara dışında yaşadığını belirtmektedir ve ailelerinin yaşadığı bölgeden iş alıp almadıkları sorulduğunda katılımcıların %77’si aynı bölgeden iş almadıklarını belirtmiştir. Yalnızca %33’lük bir dilim ailelerinin yaşadığı bölgeden iş aldığını fakat bu işi de ya ihaleye katılarak ya da şans eseri aldıklarını belirtmişlerdir. Yani katılımcıların ailelerinin bu işi almalarında bir katkısı olmadığı gözlemlenmektedir.

Katılımcıların %45’i ailelerinden iş ile ilgili destek aldığını, %55’i ise destek almadığını belirtmektedir. Katılımcıların %70’i ise bu desteği çekirdek ailelerinden (eş-çocuk) aldığını vurgularken, %30’u anne, baba ve kardeşlerinden, %7’si ise amca, dayı, kuzen gibi akrabalarından aldığını belirtmiştir. Çizelge 5.15 de de belirtildiği üzere alınan yardımın türleri de çeşitlilik göstermektedir.

İşleri ile ilgili konularda çekirdek ailesinden destek aldığını belirten katılımcıların %60'ı eş ya da çocuklarının meslektaşları ya da planlamaya girdi sağlayan meslek gruplarına sahip olmaları nedeniyle fikir aldıklarını, %30'u manevi destek sağladığını, %7'si ise işletmelerini birlikte yürüttüklerini belirtmişlerdir.

Anne, baba ve kardeşlerinden destek aldıklarını belirten katılımcılar bu destek türlerini %75 manevi destek %25 maddi destek olarak belirtmişlerdir. Anderson ve diğerleri (2005) yılında yaptıkları çalışmada benzer bir süreç tanımlayarak güçlü bağlar olarak tanımlanan aile bağlarının girişimcilere finansal destekten çok psikolojik bir destek ve değerli bilgiye, tecrübeye ulaşmada avantaj sağladığını ortaya koymuşlardır.

Amca, dayı, kuzen gibi daha uzak akrabalarından destek aldıklarını belirten katılımcılar ise bu kişilerin meslektaşları olduğunu ve işletmelerinde birlikte çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 5.15. Aile üyelerinden alınan yardım türleri

	Eş- Çocuk	Anne- Baba- Kardeş	Diğer (Amca, kuzen vb.)
İş ile ilgili konularda fikir alma	6	0	0
Maddi destek	0	1	0
Manevi destek	3	3	0
Birlikte iş yapma	1	0	1
Toplam	10	4	1

*Ailelerinden destek alan 13 katılımcı için her sütun kendi içinde değerlendirilerek hazırlanmıştır.

Sonuçlar girişimcilerin en fazla güçlü bir bağa sahip oldukları eş ve çocuklarından iş ile ilgili fikir aldıklarını ve manevi destek aldıkları, daha sonra ise anne, baba ve kardeşlerinden manevi destek aldıkları ortaya koymaktadır. Katılımcıların maddi destek almak için ise anne, baba ve kardeşlerini tercih ettikleri, onun dışında daha uzak akrabaları ile meslektaş olmadıkları ve birlikte iş yapmadıkları sürece yardımlaşmayı tercih etmedikleri görülmektedir.

Girişimciler yüklü bir miktarda maddi bir destek gerekli olduğunda %83 oranında bankadan yardım almayı tercih etmektedirler. Katılımcıların %10'u böyle bir durumda arkadaşlarından yardım isteyeceğini belirtmekte birlikte katılımcıların yalnızca %7'si ailelerinden maddi bir destek almayı tercih etmektedir.

Girişimciler finansal, hukuksal ve maddi sorunlar ile karşılaştıklarında ise aileleri dışındaki farklı kişilerin de yardımına ihtiyaç duyduklarının altını çizmektedirler. Finansal, hukuki

ve planlama işleri ile ilgili sorunlarda çoğu girişimcinin işin uzmanlarına danışmayı tercih ettiği ve bunu sorunları çözmede daha profesyonel bir yol olarak gördükleri belirtilmektedir. Çizelge 5.16 kapsamında sorun alanları ve girişimcilerin yardımına başvurduğu kişilerin gruplandırılması detaylı olarak gösterilmektedir.

Mali sorunlarda; girişimcilerin %75'inin ilgili alanda uzman bir kişiden yardım almayı tercih ettiği, %10'unun ailelerine ve yine %10'unun ortaklarına başvurduğu, %6'sının sorunları kendi kendine çözmeye çalıştığı ve %3'ünün arkadaşlarından ve yine %3'ünün meslektaşlarından danıştığı görülmektedir.

Hukuksal sorunlarda; girişimcilerin %86'sının uzmanlara başvurduğu, %3'ünün arkadaşlarına, %3'ünün ortaklarına, %3'ünün meslektaşlarına başvurduğu ve yine %3'lük bir dilimin sorunlarını kendi kendine çözmeye çalıştığı görülmektedir.

Planlama ile ilgili sorunlarda; meslek ile ilgili olmayan aile üyelerine danışılmadığı belirtilmekle birlikte girişimcilerin %89'u meslektaşlarına, %65'i konusuna göre ilgili uzmanlara, %20'si ortaklarına, %3'ü çalışanlarına danışmakta ve %6'sı sorunları kendi kendine çözmeye çalıştığını belirtmektedir.

Çizelge 5.16. İş sorunlarını çözme yolları

	Mali	Hukuksal	Planlama
Aile	3	0	0
Arkadaş	1	1	0
Çalışan	0	0	1
Ortak	3	1	6
İlgili Uzmanlar	22	25	19
Meslektaş	1	1	26
Kendi	2	1	2

*Cevaplar birden fazla olduğu için yüzdeler toplamı 100'ün üzerindedir.

Girişimciler aynı zamanda projelerin yetiştirilememesi gibi acil durumlar söz konusu olduğunda %31 oranında diğer firmalardaki meslektaşlarından yardım istediklerini, %13 oranında arkadaşlarından yardım istediklerini, %4 oranında proje bazlı eleman aldıklarını belirtmektedir. Katılımcıların %27'si kimseden yardım istemediklerini ve kendi içlerinde çözmeye çalıştıklarını belirtirken %24 ise böyle bir problemle karşılaşmadıklarını dile getirmektedir.

Sonuç olarak iş ile ilgili problemlerin çözümünde girişimcilerin güçlü ağlardan çok zayıf ağları kullandığı ve sorunların profesyonel bir yaklaşımla çözülmeye çalışıldığı görülmektedir.

5.4. İşletmelerin Başarısına Etki Eden Faktörler

İşletmelerin başarısını, rekabet edebilirliğini ve piyasada var olmasını etkileyen birtakım faktörler bulunmaktadır. Girişimciler bu kapsamda başarı kavramını ve başarılı bulunan firmaları iki gruba ayırarak değerlendirmektedirler. Bunlardan ilki, yaptığı işlerin niteliği ve kalitesi ile sektörde tanınan ve başarılı bulunan firmalar, ikincisi ise yüksek kazançları nedeniyle ekonomik olarak başarılı bulunan firmalar olarak belirtilmektedir.

5.4.1. İş kalitesi

Katılımcılar yapılan iş kalitesinin işletmelerin başarısında en önemli kriter olduğunu düşünmekte ve iş kalitesi tanımını detaylandırmaktadırlar. İşin kalitesinin yalnızca mevzuatlara uygunluk ile sınırlı kalmadığını belirten katılımcılar, işin zamanında teslim edilmesi, iş bitirildikten sonra tüm süreçlerde iş takibinin yapılması, yıllar sonra bile sorumluluğunun alınması, meslek etiğine uygun iş yapılması, haklı bir rekabet içerisinde süreçlerin yönetilmesi ve mevzuatlara hâkim olunmasının da iş kalitesinin göstergeleri olduğunu belirtmektedirler.

İş kalitesinin işletmelerin başarıları ile doğrudan bağlantı olduğunu belirten katılımcılar; kaliteli iş yapıldığında iş yapılan kurumların tekrar iş kapsamında bürolar ile iletişime geçtiğini ya da bürolara referans olarak farklı iş fırsatlarını yönlendirdiğini bu durumun da işletmelerin iş hacimlerinin ve sektörde tanınırlıklarının artmasına neden olduğunu için başarı getirdiğini belirtmektedirler.

Girişimciler sektörde başarılı olmada kaliteli iş yapmanın yanında, güvenilirlik, iş ahlakının olması ve tanınırlığında önemli olduğunun altını çizmekle birlikte tüm kavramların temelde birbiri ile yakın ilişkili olduğunu belirtmektedirler.

Sektörde uzun yılları tamamlamış K7(A) başarısının ve işletmesinin hayatta kalabilmesinin nedenlerini “*Sektör zorlu bir sektör, adınızı duyurmalısınız sonra işler kolaylaşıyor ama sonra da başka zorluklar başlıyor başarı da bir diğer önemli kriterler ise istikrar ve*

fedakarlıktır, bazen aldığınız bir işi ekonomik olarak zarar edeceğinizi bile bile bitirmeniz gerekir ama yine de meslek etiğinizden, kalitenizden ödün vermemelisiniz” ifadeleri ile tanımlamaktadır.

Katılımcılar aynı zamanda bilgi birikiminin ve tecrübenin de başarı ve rekabet edebilirlikte önemli kriterler olduğunun altını çizmekte ve bu kapsamda yüksek karne grubuna sahip, sektörde tanınan girişimcilerin avantajlı olduğunu belirtmektedirler. Ek olarak planlıların yeni düzenlemelere ve teknolojik gelişmelere göre kendilerini sürekli güncel tutmasının ve küçük büyük demeden her işi yaparak tecrübe kazanmasının önemli olduğunu vurgulamaktadırlar.

Girişimciler iş kalitesinin yanında güçlü sosyal ve siyasi bağlantılarında işletmelerin başarısında bir diğer önemli etken olduğunu belirtmektedirler. Girişimciler kimi zaman fazla iş hacmine sahip olmanın ekonomik bir getiri sağladığını ve bunun da başarı olarak algılandığını fakat bu durumda meslek etiğinin varlığının da sorgulanması gereken bir durum olduğunu belirtmektedirler.

5.4.2. Sosyal ilişkiler

Katılımcılar sosyal ilişkilerin iş ağlarının gelişimine katkıda bulunduğunu ve işletmelerin başarısının önemli bir bileşeni olduğu konusunda hemfikirdir.

Girişimcilere göre Bölüm 5.3.1 ‘de de belirtildiği gibi planlama mesleğinin multidisipliner bir yapısının olması sosyal ilişkilerin güçlü olması gerekliliğini doğurmaktadır. Girişimciler işlerini farklı meslek grupları ve bakanlık, belediye gibi kamu kurumları ile ilişki içerisinde yürütmenin girişimcilerin sosyal ilişkilerini ve buna bağlı olarak iş hacimlerini de genişlettiğini belirtmektedirler.

Katılımcılar, tüm karne gruplarının sosyal çevreleri aracılığı ile iş fırsatlarına erişebileceğini belirtmekle birlikte, sosyal çevrelerinin ne kadar geniş olursa söz konusu iş fırsatlarının da ortaya çıkma ihtimalinin o kadar arttığını ve bu durumun da başarı getirdiğini eklemektedirler. Bu düşünce Greeve (1995)’in çalışmasında ortaya koyduğu ağ bağlantılarının fazlalığı işletmelerin başarılarında önemli bir rol oynamaktadır düşüncesi ile paralellik göstermektedir. Girişimcilerin %68’i bu fırsatlara erişmek için iş çevreleri ile

iş dışında da bir araya geldiğini belirtmekte ve bu alanları %94 iş yemekleri, %44 iş seyahatleri, %22 hafta sonu aktiviteleri ve %11 tatiller olarak tanımlamaktadırlar. İş çevreleri ile sosyal hayatlarında da bir araya gelen girişimcilerin çoğunluğunu ise C, D, E ve F grubu girişimcilerin oluşturduğu görülmektedir. Yüksek karne grubuna sahip girişimcilerin çoğunluğu ise iş ilişkileri ile sosyal hayatlarını ayırmayı tercih ettiklerini belirtmektedirler.

Sosyal ilişkilerin işlerin takibinin sağlanması, sorunların çözümü ve iş süreçlerinin hızlandırılmasında da önemli bir rolü olduğunu belirten katılımcılar benzer okul mezuniyetlerinin sosyal ilişkilerin gelişiminde olumlu etkisi olduğunu ve bunun bir tercih nedeni olarak işletme başarısını etkilediğini de eklemektedirler.

5.4.3. Siyasi ilişkiler

Katılımcılara göre işletmelerin başarısını ve iş hacmini arttıran bir diğer faktör ise siyasi ilişkilerdir. Girişimciler son yıllarda planlama sektörüne siyasetin müdahalesinin artması ile siyasi bağlantılara sahip olmanın giderek önemini arttığını ve günümüzde iş almanın bir yolu haline geldiğini belirtmekte ve bu durumun işletmelerin tanınırlığını ve başarısını arttırmada etkili olduğunun altını çizmektedirler.

K22(E) iş fırsatlarını ve siyasi ilişkiler yapısını “*Bazı belediyeler kendi siyasi görüşlerine yakın isimlerle çalışmak istiyor ya da direkt tanıdıklarına iş veriyor bu nedenle siyasi bağlantısı olan isimler deneyimsiz olsa bile işi alıyor. Bu da işletmelerin isimlerinin duyulmasını sağlıyor*” ifadeleri ile dile getirmektedir.

K18(C) ise süreci meslektaşı ile paralel bir biçimde “*Sektöre yeni başlayan deneyimsiz girişimcilerin siyasi bağlantıları nedeni ile iş alabildiğini görüyoruz, güçlü bağlantılarınız varsa bu işe yarar*” şeklinde ifade etmektedir.

Katılımcılar özellikle düşük karne gruplarının sektöre tutunmak adına siyasi bağlantılarını kullanarak iş fırsatlarına eriştiklerini ve bu durumun uzun vadede bu büroların sektörde yer edinmesine, tanınmasına ve başarılı olmasına olanak sağladığını belirtmektedirler. Yüksek karne gruplarının ise sektörde halihazırda bir iş kapasiteleri olması nedeniyle iş fırsatlarına erişmede siyasi bağlantılarını daha az kullanma eğiliminde oldukları belirtilmektedir.

Bazı katılımcılar ise bu bağlantılarla iş yapan büroları ya da girişimcileri dezavantajlı bulduğunu ve zaman içerisinde siyasi yapı değişirse bu büroların dezavantajlı durumda olabileceğini düşündüğünü dile getirmektedirler.

Sonuç olarak girişimciler başarı kriterini ekonomik başarı ve iş başarısı olarak ikiye ayırmaktadır. İş başarısında kaliteli iş yapmanın ve işin niteliğinin önemini vurgulayan katılımcılar, ekonomik başarının iş hacmi ile doğrudan bağlantılı olarak artabileceğini ve iş hacimlerinin artırılmasında da sosyal ve siyasi ağlar kurmanın önemli iki etken olduğunu belirtmektedirler.

Katılımcılar aynı zamanda planlama sektöründe hayatta kalabilmenin ve rekabet edebilmenin tanınırlık, iş kalitesi, meslek etiği, güvenilirlik, kurumsallık, sosyal ve siyasi bağlantılara ilişkili olduğunun altını çizmektedirler.

Varol (1996) çalışmasında iş kalitesi ve sosyal ilişkiler başlıklarının girişimciler üzerindeki etkilerini benzer şekilde tanımlamaktadır. Girişimcilerin sektörde tutunabilmeleri ve rekabet edebilirliklerini etkileyen faktörleri işin kaliteli yapılması, iş ahlakı, tanınırlık, tecrübe ve referans olarak tanımlayan Varol (1996) benzer şekilde sosyal ve siyasi çevreler ile güçlü ağ bağlantılarına sahip olmanın bu süreçler üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir.

5.5. Kadın Girişimciler

Planlama bölümü kadınların daha çok tercih ettiği bir alan olması nedeni ile sistem içerisinde de işleyişin bu şekilde devam edip etmediği ve kadınların meslek hayatında da bu yoğunlukla var olup olmadıkları ve iş süreç yapılarının benzer işleyip işlemediği merak konusudur.

5.5.1. Girişimcilerin ağ yapılarında kadınların yeri

Örnekleme grubundaki katılımcılara iş çevrelerinde temas halinde oldukları kişiler arasında kadınların oranı sorulduğunda katılımcılar bu durumun kamu ve özel sektör olmak üzere ayrıldığını belirtmektedir. Girişimcilerin %80'i kamuda kadınların oranının fazla olduğunu fakat özel sektörde bu oranın daha az olduğunun altını çizmekte ve bu durumun nedenlerini; kamuda çalışma şartlarının özel sektörden daha iyi olması nedeniyle kadınlar

tarafından daha çok tercih edilmesi, özel sektörde iş seyahatlerinin arazi çalışmaları için görevlendirmelerin ve çalışma saatlerinin fazla olması durumunun aile yaşamları için zorlayıcı olması şeklinde özetlemektedirler. Katılımcıların %68'i bu oranı kamuda %60 ve üzeri özel sektörde ise %40 ve altı olarak tanımlamaktadır. Ayrıca katılımcıların %24'ü kamuda kadınların oranının fazla olmasına rağmen bu oranın alt kadrolarda olduğunu ve yönetici pozisyonlarında genellikle erkeklerin oranının daha fazla olduğunu altını çizmektedir. Girişimlerin %20'si ise kamu ve özel sektörde kadınların oranının eşit olduğu görüşündedir.

Varol (1996) çalışmasında da, girişimcilerin kamu sektörü için kadın oranını %50, özel sektör için ise %30 olarak tanımladığı görülmektedir. Bu durum zaman içerisinde oranlar değişmiş olsa da kadınların yoğunluklu olarak kamu sektörünü tercih ettiklerini ortaya koymaktadır.

5.5.2. İşletmelerin kuruluşunda yaşanan zorluklar

Kadın girişimcilerin %71'i bir kadın girişimci olarak sektörde iş kurmakta ve bu faaliyeti yürütmekte erkeklere oranla daha çok zorlandığını ifade etmektedir. K22(E) ve K16(C) zorlukları; *“Erkek egemen bir toplum ve ne yazık ki sektöre de erkekler egemen, iş veren kadrolarında ve yüksek kadrolarda erkeklerin daha yoğun olması erkeklerin sosyal iletişim kurarak iş almasına neden olurken kadınlar sektörde zorlanıyor”*, *“Sektöre erkekler egemen ve kadınlar iş ile ilgili bilgilerini çoğu zaman kanıtlamak durumunda bırakılıyor”* ifadeleri ile özetlemektedirler. %29 oranında zorlanmadığını ifade eden katılımcılar ise aileleri ya da ortakları tarafından kurulu bir düzene ortak olduklarını ya da sektöre aşına olduklarını ve bu nedenle zorlanmadıklarını düşündüklerini dile getirmektedirler. Bu durum Elfring ve Hulsink (2001)'in çalışmasında ortaya koydukları kuruluş aşamasından önce işletmelerin kurdukları güçlü bağların belirsizlik algısını yok ettiği ve işletmelerin ortaya çıkma şanslarını arttırdığı görüşünü desteklemektedir.

Kadın girişimcilerin avantaj ve dezavantajları

Katılımcıların yalnızca %14'ü kadınların planlama sektöründe avantajlı olduğunu düşünmekte ve nedenini de planlama mesleğinin kadınların düşünce yapısına daha uygun olduğunu düşünmesi olarak açıklamaktadır. Geri kalan %86 oranında katılımcı ise

kadınların sektörde dezavantajlı durumda olduğunu düşündüklerini belirtmektedirler. Katılımcıların %57'si özel sektörde erkek egemen bir yapı olmasının kamuda ise üst kademe pozisyonlarda erkeklerin yoğunlukta bulunmasının bu dezavantajı yarattığı görüşündedir. %29 oranındaki katılımcı ise özel sektörün uzun çalışma saatlerinin, iş seyahatlerinin kadınlar için dezavantaj yarattığını ve iş verenlerinde söz konusu durumlar nedeni ile kadınlarla çalışmak konusunda çekinceleri olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca katılımcılar planlama sektöründe sosyal ağların bir hayli önemli olduğunu ve kadınların iş çevrelerinde sosyal ağ kurmakta zorlandıklarını eklemektedirler.

K29(F) durumu “*Ailenizde bakmak durumunda olduğunuz kişiler özellikle küçük çocuğunuz varsa özel sektör dezavantajlı oluyor, uzun çalışma saatleri bu düzene çok uygun olmuyor*” ifadeleri le özetlemektedir.

Kısacası kadınlar meslek hayatında kadınların dezavantajlı olduğunu ve bu durumun nedenleri erkek egemen sektör yapısı, yoğun iş temposu ve aile hayatının bir arada yürütülmesinin zorlukları ve özellikle belediyeler gibi kamu kurumlarının cinsiyetçi yaklaşımları nedeni ile kadınların sürekli olarak kendini ispat etme gerekliliği olarak özetlemektedirler.

Belirtilen bu durum kadınların planlama meslek hayatında “Cam Tavan Sendromu” olarak adlandırılan etkiye maruz kaldıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Cam tavan sendromu, kadınların geleneksel toplum rolleri, cinsiyetçi yaklaşımlar gibi birçok neden ile yüksek pozisyonlara gelememesi, erkek egemen iletişim kanallarında girememesi, cinsiyete dayalı ücretlendirme gibi açıkça ifade edilemeyen engellere maruz kalması olarak tanımlanmaktadır (Utma, 2019). Bingöl, Aydoğan, Şenel ve Erden (2011) kamu sektöründe gerçekleştirdiği çalışmasında erkeklerin kadınlara karşı mesleki bir önyargı barındırdıklarını, kadınların informal iletişim ağlarında yer bulmakta zorlandıklarını belirtmiş ve bu durumun kadınların iş yaşamlarında yükselmesine engel teşkil ettiğini ortaya koymuştur. Girişimcilerden alınan cevaplar Bingöl ve diğerleri (2011)’in bulgularını destekler niteliktedir.

Evliliğin etkileri

Bölüm 5.1 kapsamında da değinildiği üzere örneklem grubundaki katılımcıların %66 oranında bekar ve %50 oranında boşanmış oldukları belirtilmektedir. Katılımcılar seyahat gereklilikleri, uzun çalışma saatleri gibi nedenlerin eş ve çocuklar için sorun yaratabildiğini dolayısıyla evliliğin iş hayatı ile birlikte yürütülmesinin zor olduğunu düşündüklerini belirtmektedirler. Katılımcıların %14'ü ise meslektaşları ile evli oldukları için eşlerinin kendilerine hoş görülme davranışlarını ve işlerini desteklediklerini dile getirmekle birlikte, diğer katılımcılar da benzer meslek gruplarıyla evli olmanın sorunların daha az yaşanmasına neden olabileceğini düşündüklerini eklemektedirler.

Girişimciler ev işleri ve çocuk bakımı söz konusu olduğunda %72 oranında eşlerinden ve ailelerinden yardım aldıklarını, %28'i ise ailesinden uzakta ikamet etmesi dolayısı ile dışarıdan maaşlı çalışan yardımı aldıklarını belirtmektedirler.

Kadın katılımcılar aynı zamanda evliliğin ev işi, çocuk bakımı gibi sorumluluklar getirdiğini ve bu durumun ofis konum tercihlerini de etkilediğini belirtmişler, ofislerini evlerine yakın konumda seçtiklerinin de altını çizmişlerdir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze her dönemde önemini koruyan planlama mesleği, özellikle 1980 yılı ve sonrasında yaşanan yasal yönetsel stratejiler doğrultusunda bir değişim ve dönüşüm sürecine konu olmuştur. Ekonomik ve siyasi süreçlerin de etkisi ile uygulanan politikalar meslek alanının düzensizleştirilmesine neden olmuş, ek olarak uygulanan eğitim ve istihdam politikalarındaki dengesizlikler planlama okulları ve mezun sayılarında ciddi bir artışı da beraberinde getirmiştir. Özellikle 2000'li yıllar ve sonrasında yaşanan bu değişimler serbest planlama bürolarının sayısında da ciddi bir artışa neden olmuştur. Bu süreçte kamu ile ilişkili iş yapısı sebebiyle başlarda başkent çevresinde kurulan bürolar, yerel yönetimlerin planlama projelerinde aktif rol oynaması ile birlikte zaman içerisinde tüm Türkiye coğrafyasına yayılmakla birlikte, başkent eksenli olarak yoğun bir varlık göstermeye devam etmiştir. Yaşanan tüm bu gelişmeler, özel sektör planlama bürolarının rekabet edebilirliklerini ve hayatta kalmalarını etkileyen nedenlerin araştırılması gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda gerçekleştirilen tez çalışmasının temel amacı işletmelerin başarısında öne çıkan “ağ” kavramının şehir planlama bürolarının çalışma yöntemleri, kurum ve kuruluş ilişkileri ve iş fırsatlarına erişilmesi üzerindeki etkisinin ortaya konulması ve süreç içerisindeki değişimin tanımlanmasıdır.

Bu bölümde planlama büroları ile yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmeler sonucu elde edilen bulguların değerlendirilmesi ve tartışılması amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular üç ana başlık altında değerlendirilmektedir.

1. Girişimcilerin özellikleri ve iş yapıları

Görüşme yapılan örneklem grubundaki girişimcilerin yaklaşık dörtte üçü erkek olmakla birlikte büyük bir kısmı 35-65 yaş aralığındaki girişimlerden oluşmaktadır. Girişimcilerin büyük bir çoğunluğunun Ankara'daki üniversitelerde lisans eğitimlerini tamamladıkları görülmektedir ve yalnızca dörtte bir oranında girişimci yüksek lisans eğitimi tamamlamıştır.

Girişimcilerin ofis konum tercihleri mülk sahipliliği, iş yapılan kurum ve kuruluşlara yakınlık, kira değerleri ve ulaşım kolaylığı gibi kriterlere göre değişiklik göstermektedir.

Süreç içerisinde konum tercih yapısının değiştiği ve planlama süreçlerinde baskın kurumların yer değiştirmesine bağlı olarak kümelenmelerin merkezden kayarak birkaç farklı konumda yoğunlaştığı görülmektedir. Ek olarak özellikle aralarında dayanışma, yardımlaşma, gruplaşma gibi ilişkiler olan karne gruplarının birbirlerine yakın konumda olmayı tercih ettikleri görülmektedir.

Girişimcilerin kendi işletmelerini kurmadan önce ağırlıklı olarak 5-10 yıl arasında deneyim kazanma eğiliminde oldukları ve sermaye biriktirdikleri görülmektedir. Özel sektörde çalışmanın ardından kendi işletmelerini kuran girişimcilerin oranı kamuda çalıştıktan sonra benzer süreçleri takip eden girişimcilerin yaklaşık 3 katıdır. Girişimcilerin ayrıldıkları kurumlar ile genelde iş ilişkilerinin devam etmediği ve rakip bir yapılanma izledikleri görülmektedir.

2. İşletmelerin iş yapıları

İşletmeler çalışan sayılarına, iş yapılarına ve uzmanlaşma düzeylerine göre beş temel grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilki tüm iş süreçlerinin girişimci tarafından yürütüldüğü yalnızca girişimcinin iş yaptığı ofislerdir. İkincisi, daha çok F karne grubu girişimcilerin C ve D karne gruplarının bünyesinde iş yaptığı girişimcinin farklı karne gruplarıyla ortak iş yaptığı ofislerdir. Üçüncü tip ofis yapısı, işletmelerin yaklaşık yarısını oluşturan, girişimci/ortak dışında birkaç çalışanın iş yaptığı ofislerdir. Dördüncü tip, planlamanın yanı sıra farklı uzman meslek gruplarının da bulunduğu ve planlamanın tüm süreçlerinin ofis bünyesinde çözümlendiği işletmelerdir. Son olarak beşinci tip ise, süreç içerisinde yeni bir grup olarak ortaya çıkan büyük şirket yapılanması olan, farklı projelerin ve farklı meslek gruplarının çalıştığı işletmelerdir.

1996 çalışması ile karşılaştırıldığında, süreç içerisinde ikinci ve beşinci tip olarak belirtilen yeni ofis yapılanmaları ortaya çıkmış, yalnız girişimcinin iş yaptığı ofis sayısı yarı oranda azalırken, girişimci ve birkaç çalışanın iş yaptığı ofis sayısı artış göstermiştir. Yine süreç içerisinde İller Bankası'nın planlama üzerinde ağırlığını yitirdiği ve işletmelerin iş ilişkilerinin büyük çoğunluğunu belediyeler başta olmak üzere bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ile yürüttükleri görülmektedir, özel kurumlar ile yapılan işlerin oranı daha düşük olmasına rağmen geçmiş dönemle karşılaştırıldığında bir artış olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebi ise, kamu ihalelerinin karlılık oranlarının düşük olması olarak

gösterilmektedir. En fazla yapılan plan türlerinin ise; imar planları, revizyon planları ve kentsel dönüşüm planları olduğu görülmektedir. Süreç içerisinde büroların yaptıkları plan türlerinde de değişiklikler yaşanmıştır, imar planları yüksek oranda yapılmaya devam ederken, revizyon planları ve dönüşüm planlarının yapım oranının arttığı görülmektedir.

Taşeronluk ilişkileri meslek alanında önemli bir yapıyı tanımlamaktadır. İşletmelerin dörtte üçünün diğer kurum ve işletmeler ile taşeronluk ilişkileri olduğu saptanmıştır. İşletmelerin karne gruplarına göre bu yapı farklılık göstermektedir. Yüksek karne grubu büroların kurum ve firmalardan kapsamlı projelerin planlama süreçlerini üstlenmesi şeklinde gerçekleşirken, düşük karne gruplarının yüksek karne gruplarından işin bir kısmını alması şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durum karne grubu yönetmeliğinin de meydana getirdiği bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Üst karne grubuna sahip girişimcilerin deneyim ve karne grubu sınırlamaları nedeniyle düşük karne gruplarının alamadıkları işleri aldıkları ve bu işleri taşeron olarak bu gruplara aktardıkları belirtilmektedir. Bu nedenle düşük karne grubuna sahip girişimcilerin sektörde daha çok taşeron ilişkiler kurarak var olmaya çalıştıkları ve bu kapsamda yüksek karne grubuna sahip bürolar ile dayanışma içerisinde hareket etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu durum aynı zamanda üst karne gruplarının sektörde hakimiyet kazanmasına ve iş verenler tarafından tercih edilmelerine neden olurken sektöre yeni atılan girişimcilerin özel sektörde iş yapamaması sonucunu da beraberinde getirmektedir.

3. İşletmelerin ağ yapıları

Çalışmanın temel çıkarımlarını işletmelerin ağ yapılarına ait bulgular oluşturmaktadır. Ağ yapıları, girişimcilerin kilit kişi ve kurum ilişkilerini büro içi ilişkiler, plancıların birbirleriyle ve diğer meslek grupları ile olan ilişkileri, plancılar odası ile olan ilişkiler ve kurum ve kuruluşlar ile olan ilişkiler tanımlamaktadır.

Büro içi ilişkilere bakıldığında, planlama bürolarının dörtte birinin ortaklı bir yapıda olmasının yanında genel yapı itibarı ile iş veren çalışan ilişkisi kapsamında kurulan düşük çalışan sayılı işletmeler olduğu görülmektedir. Girişimciler çalışanlarını daha çok zayıf bağlar içeren referanslar doğrultusunda işe almakta, fakat süreç içerisinde çalışanlar arasında güçlü bağlar kurulmaktadır. Bu duruma öğle yemekleri ve iş dışında da bir araya gelme süreçleri kanıt oluşturmaktadır. Bürolar içerisindeki iş dağılımlarının ise iş yeri

yapılarına göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Yalnızca girişimcinin iş yaptığı ofislerde tüm süreçleri girişimci yönetirken kurumsallaşma ve uzmanlaşma arttıkça iş bölümünün de arttığı görülmektedir. Büroların genel yapılarına bakıldığında girişimcinin mali süreçler ve iş alma süreçlerinde daha aktif görev aldığı, diğer planlama işleri, arazi çalışmaları gibi işlerde tüm ofisin ortak bir süreç yönettiği görülmektedir, büyük firmalarda ise bu durumun iyice özelleştiği ve girişimcilerin yalnızca denetleme ve yönetme süreçlerinde aktif görev aldığı görülmektedir.

Plancılar arası ilişkilere bakıldığında hem dayanışma hem de rekabete dayalı bir süreç tanımlandığı görülmektedir. Benzer eğitim geçmişi, arkadaşlık, karne grubu, eskiye yönelik ortaklık, ihale süreçleri gibi süreçlerin işletmeler arasında ekonomik çıkarlara, görüş birliklerine yönelik kapalı gruplaşmaları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Özellikle son yıllarda yeni kurulan bürolar arasında ise ihale ve iş alım süreçlerine yönelik bir rekabet ilişkisi tanımlanmaktadır. Bu durumun en büyük nedeni artan mezun sayısı ve sınırlı iş kapasitesi olarak gösterilmektedir. Karne gruplarına göre bir değerlendirme yapıldığında ise özellikle A grubu planlama büroları arasında tüm bu süreçler çerçevesinde dayanışma gruplarının oluştuğu görülmektedir.

Planlamanın multidisipliner yapısı nedeniyle plancıların harita mühendisleri, jeoloji mühendisleri, peyzaj mimarları başta olmak üzere diğer meslek grupları ile de ilişkileri olduğu görülmektedir. Süreç içerisinde büroların yaptıkları işlerin çeşitliliğinin artması ve projelerin içeriklerinin değişmesi farklı meslek gruplarıyla ilişkiler kurulmasına neden olmuştur. Özellikle düşük karne grupları için farklı meslek gruplarının köprü görevi gördüğü ve yeni iş fırsatlarına erişmeye yardımcı olduğu görülmektedir.

Plancılar odası sektörde kilit bir kurum olarak belirtilmesine rağmen ilişkiler incelendiğinde oda faaliyetlerinde görev alan katılımcılar dışında girişimcilerin oda ile zorunlu ağlar çerçevesinde ilişkilerini yürüttükleri görülmektedir.

Son olarak işletmelerin kamu kurum ve kuruluşları ile güçlü ilişkiler kurdukları görülmektedir. Bu ilişkilerin çift taraflı memnuniyet söz konusu olduğunda sürdürüldüğü ve işletmelerin iş ağlarının genişlemesine de katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Bu yapının süreç içerisinde değişikliğe uğramadığı görülmektedir.

Girişimcilerin iş fırsatlarına farklı süreçleri takip ederek ulaştıkları görölmektedir. Bu süreçlerden ilki kamu kurumu ihalelerine girmek olarak tanımlanmakta ve katılımcıların yaklaşık yarısı bu ihalelere girerek iş aldıklarını belirtmektedirler. Bir diğeri süreç ise, belediyelerden doğrudan temin yolu ile iş alımıdır ve katılımcıların dayanışma grupları oluşturarak bu ihale süreçlerinde başarılı oldukları belirtilmektedir. Girişimciler özel firmaların ya da kamu kurumlarının kendilerine ulaşması yoluyla iş süreçlerine dahil olduklarını belirtmektedirler. Son olarak özellikle düşük karne grubuna sahip girişimciler ihale alım süreçlerinde karne grubu uygulamalarının yarattığı dezavantajlar nedeni ile sosyal çevreleri aracılığı ile iş alma süreçlerini gerçekleştirdiğini belirtmektedirler. Katılımcılar aynı zamanda bu süreçlerde zayıf bağların farklı iş fırsatlarına erişmede köprü görevi gördüğünün altını çizmektedir. Yaklaşık 30 yıllık bir süreç içerisinde planlama süreçlerinde etkin olan kurumlar değışse de iş süreçleri yapılarının farklılaşmadığını görölmektedir.

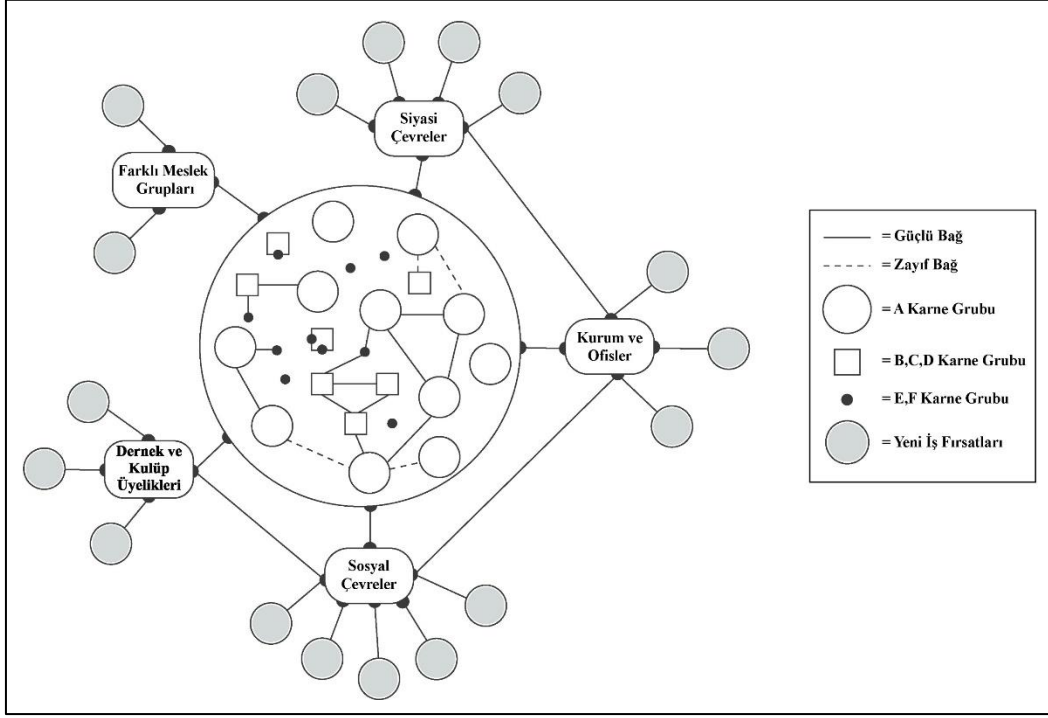
Genellikle yüksek karne grubuna sahip katılımcılar ihale süreçleri dışında yeni iş fırsatlarının kendilerine ulaştığını belirtmektedir. Bu süreçler ise üç şekilde tanımlanmaktadır. Bunlardan ilki sektörde tanınan ve bilinen bir firma olunması nedeniyle yeni iş çevrelerinin bu bürolara ulaşmasıdır. İkincisi daha önce iş yapılan çevrelerin referans olması ya da yeni işler için bürolarla iletişime geçmesidir. Sonuncusu ise sosyal ağları geniş olan girişimcilerin sosyal ağları vasıtasıyla iş fırsatlarına ulaşmasıdır. Girişimciler bir iş ağına ulaştıktan sonra kartopu etkisi ile bu iş ağının büyüdüğünü belirtmektedirler. Düşük karne grubuna sahip katılımcılar ise, iş fırsatlarına ulaşma konusunda dezavantajlı olduklarını ve iş hacimlerini geliştirmek amacıyla daha çok sosyal ve siyasi ağ bağlantılarını kullandıklarını belirtmektedirler. Bu kapsamda girişimciler çeşitli kulüp, dernek, meslek odası üyeliklerinin de sosyal ağları geliştirerek iş fırsatlarına erişmede avantaj sağladığının altını çizmektedirler.

Siyasi ilişkilerin de iş kanallarına ulaşmada avantaj sağladığını belirten katılımcılar, özellikle kamu kurumları ile yapılan işlerde siyasi çevrelerinin olmasının ya da aktif olarak siyasetle ilgilenmenin iş uygulamalarını olumlu etkilediğini belirtmektedirler.

Anderson ve diğeri (2005) çalışmanın bulgularına benzer şekilde aile bağlarının girişimciler için manevi destek sağladığını ve ailesinde girişimcilik yapısı olan katılımcıların daha başarılı olduklarını ifade etmektedir. Katılımcıların işletmeleri ile ilgili

sorunlara ise profesyonelce yaklaştıkları ve uzmanlarla çalışmayı tercih ettikleri görülmektedir.

Tüm bu bulgular girişimcilerin iş yapılarında ağların önemini ortaya koymaktadır (Şekil 6.1).

Şekil 6.1 Girişimcilerin ağ ilişkileri

Girişimcilerin sektörde rekabet edebilirliklerine, başarılarına ve hayatta kalmalarına neden olan faktörler iş kalitesi, güvenilirlik, tecrübe ve güçlü ağlara sahip olmak olarak özetlenebilmektedir. Tüm kriterler birbiri ile bağlantılı olmakla birlikte, kaliteli iş yapılmasının, sektörde tanınma, tercih edilme ve yeni iş çevrelerine ulaşmada anahtar olduğu, sosyal ve siyasi ağların ise yeni iş çevrelerine ulaşma, rakipleri eleyerek iş alma, iş süreçlerinin yönetimini kolaylaştırma gibi faydalarının olduğu belirtilmektedir. Tüm bu faktörlerin işletmelerin iş hacimlerini arttırarak işletme başarısına ve rekabet edebilirliğine olumlu etkilerinin olduğu belirtilmektedir. Geçmişte de girişimcilerin başarıları üzerinde benzer süreçlerin etkili olduğu tanımlanmaktadır.

Süreç kadın girişimciler için ise daha zorlu olarak tanımlanmaktadır. Eğitim süreçlerinde kadın oranlarının çok yüksek olmasının aksine iş hayatında özellikle özel sektörde bu oranın düşüş gösterdiği görülmektedir. Kadınların özel sektördeki uzun çalışma saatleri,

erkek egemen toplum yapısı ve cinsiyetçi yaklaşımlar, geleneksel toplum rolleri gibi nedenlerle erkeklere oranla iş kurma ve yürütme faaliyetlerinde dezavantajlı oldukları görülmektedir. Evlilik ve çocuk sorumluluklarının da kadın girişimcilerin iş süreçleri üzerinde etkilerinin olduğu belirtilmektedir.

Tüm bu süreçler dahilinde girişimciler tarafından planlama sektörünün geleceğine dair olumlu bir tablo çizilememektedir. Girişimcilerin dörtte üçü mezun sayısındaki artışa paralel olarak, işsizliğin artacağını ve bu durumun rekabeti arttıracaklarını ve özel sektör sektördeki büroların sayısının giderek azalmasına ve kapanmasına neden olacağını aynı zamanda bu gelişmelerin meslek alanını niteliksizleştireceğini düşündüklerini dile getirmektedirler. Katılımcılar ek olarak siyasi müdahalelerinin meslek alanına baskısının da artacağını ve mesleğin giderek daha da rant aracı haline geleceğini düşündüklerini eklemektedirler.

Tüm bu bulgular değerlendirildiğinde; girişimcilerle görüşmelerden de yola çıkarak meslek alanının nitelikli devamlılığının sağlanabilmesi ve olumsuz etkilerin minimuma indirilebilmesi amacı ile birtakım düzenlemelere gidilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. İlk olarak özel sektör planlama bürolarının mevcut ekonomik düzen ve sınırlı iş kapasitesi içerisinde devamlılıklarını sağlayabilmeleri amacı ile uzmanlaşmaların artması önerilmektedir. Aynı zamanda içinde bulunduğumuz ekonomik şartlar değerlendirildiğinde, yüksek enflasyon oranları içerisinde özellikle yeni kurulan bürolara vergi indirimlerinin uygulanarak destek olunmasının girişimcilerin sektörde varlık gösterebilmeleri adına yararlı olabileceği düşünülmektedir. Meslek alanında bir diğer sorun alanı olan işsizlik süreçlerinin çözülebilmesi ve eğitim niteliğinin artırılabilmesi adına ise yüksek öğrenim politikalarındaki dengesizliklerin giderilmesi, ihtiyaç dahilinde bölüm ve kontenjan sayılarının yeniden düzenlenmesi gerekli görülmektedir. Bunun yanı sıra başarı sıralaması kriterinin getirilmesi ve okullardaki akademik kadro ve donanım yetersizliklerinin giderilmesi de eğitim kalitesini arttıracak ve meslek alanında standartlaşmayı sağlayacak düzenlemeler arasında yer almaktadır. Kamusal bir meslek alanı olan planlama sektöründe kamusal istihdamın arttırılabilmesi adına yerel yönetimler kapsamında en az 10- 15 kişilik planlama birimlerinin oluşturulması önerilmektedir. Bu sayede ekonomi, iklim değişikliği, deprem gibi planlama meslek alanına dahil olan konularda daha detaylı çalışmaların yapılabileceği düşünülmektedir. Tasarım süreçlerini ön plana çıkaran, mekanikleşmeden uzak birçok farklı meslek grubunun iş birliğine dayanan

mevzuat düzenlemeleri yapılması da planlama mesleği ve büro sahipliğinin sürdürülebilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda karne grubu uygulamalarının kaldırılarak bürolar arasındaki haksız rekabet süreçlerinin sonlandırılması ve genç girişimciler için koruyucu mekanizmalar geliştirilmesi önerilmektedir.

Örneklem grubundaki girişimciler ile gerçekleştirilen yüz yüze derinlemesine görüşmeler sonucunda değişen ülke politikalarının özel planlama bürolarının iş kapasitelerini ve faaliyet alanlarını etkilediği görülmüştür. Yasal ve yönetsel düzenlemeler ile birlikte zaman içerisinde planlama meslek alanında yetkili olarak tanımlanan kurum ve kuruluşların değişiklik göstermesi planlama bürolarının iç yapılanmalarında, çalışan sayılarında ve iş çeşitliliklerinde de değişimleri beraberinde getirmiştir. İş içeriklerinin kapsamlı bir hale gelmesi ile farklı meslek gruplarının bir arada çalıştıkları ofis yapılanmalarının sayısında da artış yaşanmıştır. Bunun yanı sıra meslek alanındaki sınırlı iş hacmine rağmen tüm bu yasal yönetsel düzenlemelerin etkisi ile artan büro sayıları ve mezun sayıları ekonomik faktörlerin de etkisi ile büroların iş kapasitelerinin azalmasına ve aralarındaki rekabet süreçlerinin derinleşmesine neden olmuştur. Tüm bu süreçler içerisinde özel planlama bürolarının sektöre tutunabilmek, varlıklarını sürdürebilmek, rekabet edebilmek ve iş fırsatlarına erişebilmek adına ağ bağlantılarından faydalandıkları ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda özel sektördeki şehir planlama bürolarının sosyal ve siyasi ağ ilişkilerini kullanarak sektördeki kilit kişi, kurum ve kuruluşlar ile ilişki kurdukları, ilişkilerinin devamlılıklarını sağladıkları, iş fırsatlarına eriştikleri ve iş hacimlerini genişlettikleri görülmektedir. Ek olarak yardımlaşma, dayanışma gibi süreçlerde de ilişkisel ağlardan faydalanıldığı ortaya konulmaktadır.

Araştırmanın bulguları planlama meslek alanında ağ yapılarının geçmişte de olduğu gibi işletmelerin kurulmasında, rekabet edebilirliğinde ve başarısında önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Araştırmanın başlıca katkıları, serbest planlama bürolarının ağsal ilişkilerinin derinlemesine ele alınması ve süreç içerisinde hem meslek alanında hem de ilişkiler çerçevesinde değişimlerin tanımlanmasıdır. Çalışma, planlama meslek alanına ilişkin geçmişi yorumlaması, günümüz dinamiklerini değerlendirmesi, geçmişten günümüze yaşanan değişimleri ortaya koyması ve ilk kez büroların ağ yapıları üzerinde karşılaştırmalı bir çalışmayı içermesi nedeniyle önem taşımaktadır. Ek olarak çalışmanın belirli aralıklar ile tekrar edilmesinin meslek alanının güncel durumunun ortaya konulması

ve yaşanan değişim, dönüşüm süreçlerinin tanımlanması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Agndal, H., and Chetty, S. (2007). The impact of relationships on changes in internationalisation strategies of SMEs. *European Journal of Marketing*, 1449-1470.
- Akyazı, T. E., ve Karadal, H. (2017). Girişimcilik ve sosyal ağlar: Sosyal ağ analizi yöntemi ile aksaray organize sanayi bölgesi'ndeki işletmelerin girişimcilik haritasının oluşturulması. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 168-192.
- Aldrich, H., Reese., P., and Dubini, P. (1989). Women on the verge of a breakthrough: networking among entrepreneurs in the United States and Italy. *Entrepreneurship and Regional Development*, 1(4), 339-359.
- Aldrich, Howard, E., Rosen, B., and Woodward, B. (1987). The impact of social networks on business foundings and profit: A longitudinal study. *Frontiers Of Entrepreneurship Research, Babson College, Babson, MA*, 154-168.
- Altaban, Ö. (2002). Ankara metropoliten alan planlama deneyimi 1970-1984; Nazım plan bürosunun kuruluşu, örgüt yapısı, planlama yaklaşımı ve sorunlar. *Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi*, 4, 32-45.
- Anderson, A. R., Jack, S. J., ve Dodd, S. D. (2005). The role of family members in entrepreneurial networks: Beyond the boundaries. *Family Business Review*, 18(2), 135-152.
- Aytekin, S. S. (2017). Ağın merkezinde yer almak aktöre avantaj sağlar mı? Türk işletme grupları örneğinde bir araştırma. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 1(2), 165-190.
- Balaban, O. (2013). Neoliberal yeniden yapılanmanın türkiye kentleşmesine bir diğer armağanı: Kentsel dönüşümde güncelin gerisinde kalmak. A. Çavdar ve P. Tan içinde, *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali*. İstanbul: Sel Yayıncılık, 51-80.
- Baş, Y. (2003). *Designing urban space with the tools of the development legislation*. Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Başığmez, S. (2010). *Girişimcilik sürecinde sosyal ağların etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Beber, S. (2020). *Türkiye'deki küresel doğan işletmelerin erken uluslararasılaşmasında ağ ilişkilerinin rolü*. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul .
- Bingöl, D., Aydoğan, E., Şenel, G., ve Erden, P. (2011). Cam tavan sendromu ve kadınların hiyerarşik yükselmelerindeki engeller: TC. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Ankara merkez teşkilatı örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 12(1), 115-132.
- Brass, D., Galaskiewicz, J., Greve, H., and Tsai, W. (2004). Taking stock of networks and organizations: A multilevel perspective. *Academy Of Management Journal*, 47(6), 795-817.

- Brüderl, J., and Preisendörfer, P. (1998). Network Support and The Success of Newly Founded Business. *Small Business Economics*, 10, 213-225.
- Buğra, G. (2008). *Spatial dynamics of producer services in Ankara*. Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Burt, R. S. (1997). A note on social capital and network content. *Social Networks*, 19(4), 355-373.
- Büyükcivelek, A. B. (2020). Mekansal Planların Nitelik Sorunu. *Planlama*, 30(2), 148-153.
- Chandra, Y., Styles, C., and Wilkinson, I. (2009). The recognition of first time international entrepreneurial opportunities: Evidence from firms in knowledge-based industries. *International Marketing Review*, 26(1), 30-61.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal Of Sociology*, 94, 95-120.
- Cömertler, S. (2018). Şehir ve bölge planlama bölümlerinin öğretim kadrolarının tubop ölçütlerine göre analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 65-89.
- Çamur, K. C., Tamer, N. G., Sönmez, N., Varol, Ç., Ecerel, T. Ö., ve Köroğlu, B. A. (2007). Şehir ve bölge planlama meslek alanının ortaya çıkış koşullarının ve gelişim sürecinin ulusal ve uluslararası düzlemde tanımlanması. *Planlama Meslek Alanı: Geçmişten Geleceğe*. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası, 229-241.
- Daşkıran, F. ve Ak, D. (2015). 6306 Sayılı kanun kapsamında kentsel dönüşüm. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(3), 264-288
- Davidson, C. M. (2010). *Who you know: small-town entrepreneurs perceptions of the value of their social networks*. Graduate Thesis and Dissertations. Iowa State University, Ames, Iowa.
- Deakin, D., and Freel, M. (2003). *Entrepreneurship and business planning*. London: McGraw Hill.
- Doğanay, H. İ. (2021). İmar planlarının yapımı bir ekip işidir: Mevzuat yönünden değerlendirme ve öneriler. *Planlamanın Birikimi Zemini Ufku Bildiriler Kitabı*. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası, 72-105
- Dubini, P., and Aldrich, H. (1991). Personal and extended networks are central to the entrepreneurial process. *Journal Of Business Venturing*, 305-313.
- Elfring, T., and Hulsink, W. (2003). Networks in entrepreneurship: The case of high technology firms. *Small Business Economics*, 21, 409-422.
- Eren, Z. U., ve Kırıl, E. (2018). Sosyal ağ analizi ve eğitim araştırmalarında kullanımı. E. Çelik, E. Erkan, A. Çilek içinde, *Eğitimden Kareler*. Ankara: EYUDER Yayınları, 308-353

- Ersoy, M. (2005). Türkiye'de kent planlamasının güncel sorunları. *IX. Halk Sağlığı Günleri, Bildiri Özet Kitabı*. Ankara, 137-144
- Ersoy, M. (2010). *Kuruluşundan bugüne ODTU şehir ve bölge planlama bölümü eğitim programının gelişimi 1960- 2010*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını.
- Freeman, L. C. (1979). Centrality in social networks conceptual clarification. *Social Networks*, 1(3), 215-239.
- Gargiulo, M., and Benassi, M. (2000). Trapped in your own net? Network cohesion, structural holes and the adaptation of social capital. *Organization Science*, 11(2), 183-196.
- Gimeno, J., Folta, T., Cooper, A., and Woo, C. (1997). Survival of the fittest? Entrepreneurial human capital and the persistence of underperforming firms. *Administrative Science Quarterly*, 42(4), 750-783
- Gleeson, B., and Low, N. (2020). Revaluing planning rolling back neo-liberalism in Australia. *Progress In Planning* , 53(2), 83-164.
- Granovetter, M. (1973). The Strenght of Weak Ties. *The American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure: The problem of embeddedness. *The American Journal of Sociology*, 481-510.
- Granovetter, M. (1992). Economic institutions as social constructions: A framework for analysis. *Acta Sociologica*, 35(1), 3-11.
- Greve, A., and Salaff, J. (2003, September). Social networks and entrepreneurship. *Entrepreneurship, Theory and Practice*, 28(1), 1-22.
- Günay, D., ve Günay, A. (2011). 1933'den günümüze türk yükseköğretiminde niceliksel gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 1-22.
- Hoang, H., and Antoncic, B. (2003). Network- based research in entrepreneurship A critical review. *Journal of Business Venturing*, 18(2), 165-187.
- İnternet: ÖSYM Başkanlığı. Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu. URL: <https://www.osym.gov.tr/TR,29146/2024.html> Son Erişim Tarihi: 29.08.2023.
- İnternet: ÖSYM Başkanlığı. Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Kadro ve Pozisyonlarına Yerleştirme Sonuçları. URL: <https://www.osym.gov.tr/TR,29153/2024.html> Son Erişim Tarihi: 29.08.2023
- İnternet: Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi. URL: <https://istatistik.yok.gov.tr/> Son Erişim Tarihi: 28.08.2023.
- İnternet: Yüksek Öğretim Kurumu Program Atlası. Şehir ve Bölge Planlama Programı Bulunan Tüm Üniversiteler. URL: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10198> Son Erişim Tarihi: 28.08.2023.

İnternet: TMMOB Şehir Plancıları Odası. Şehir Plancıları Odası Tescilli Bürolar Listesi. URL: <https://www.spo.org.tr/sehircilik-tescilli-burolar.php> Son Erişim Tarihi: 23.11.2022

İnternet: TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi. Basın Açıklamaları. URL: <https://www.spo.org.tr/detay.php?sube=6&tip=3&kod=11243> Son Erişim Tarihi: 28.08.2023

Johannisson, B. (1990). Economies of overview-guiding the external growth of small firms. *International Small Business Journal*, 9(1), 32-44.

Karadal, H., ve Akyazı, T. E. (2015, 7-9 Mayıs). *Girişimcilik sürecinde sosyal sermayenin etkisi üzerine bir örnek olay çalışması: Altuntaş örneği*. 14. Ulusal İşletmecilik Kongresi Bildiriler Kitabı. Aksaray: Eğitim Yayınevi, 1023-1029.

Keleş, R. (1985). Türkiye'de anakent yönetimi. *Amme İdare Dergisi*, 18(2), 69-82.

Keleş, R., Yavuz, F., ve Geray, C. (1973). *Şehircilik: Sorunlar - Uygulama ve Politika*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Keleş, R., (2012). Anakentlerin dünü, bugünü ve yarını. *Kentsel ve Bölgesel Araştırma*, 6-7

Kepenek, Y. (1999). Türkiye'nin 1980 sonrası sanayileşme süreci. *75 Yılda Çarklardan Chip'lere*. İstanbul : Tarih Vakfı Yayınları, 229-240.

Kıral, Ö. (2010). Şehir planlama yarışmaları ve genç şehir plancıları: 1928-1973. *Planlama Dergisi*, 50, 125-158.

Koç, N. Y. (2013). Stratejik mekansal planlamanın devlet yönetim biçimindeki değişimi kapsamında irdelenmesi. *Kent Yönetimi ve Planlama*. İzmir: TMMOB Şehir Plancıları Odası, 492-514.

Köker, A. R. (2021, 10-12 Nisan). *Girişimcilik sürecinde sosyal ağ ilişkilerinin evrimi*, ASEAD 7. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Antalya: Astana Yayınları, 558-575.

Kubin, G. (1994). Kent plancısı, kent planlama sürecinde misafir sanatçı değildir. *Planlama Dergisi*, 11, 30-34.

Larson, A., and Starr, J. A. (1993). A network model of organization formation. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 17(2), 5-15.

Martinez, J. A. (2006). Why are some Spanish manufacturing firms internationalizing rapidly? The role of business and institutional networks. *Entrepreneurship and Regional Development*, 18(3), 207-226.

McGrath, C., Vance, C., ve Gray, E. R. (2003). with little help from their friends: exploring the advice networks of software entrepreneurs. *Creativity And Innovation Management*, 12(1), 2-10.

- Mort, G., and Weerawardena, J. (2006). Networking capability and international entrepreneurship: How networks function in Australian born global firms. *International Marketing Review*, 23(5), 549-572.
- Ocaklı, Ö. B. ve Yalçın B. (2021). Perception of Intergenerational conflict in Turkey. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(33), 67-94.
- O'Donnell, A., Gilmore, A., Cummins, D., and Carson, D. (2001). The network construct in entrepreneurship research: A review and critique. *Management Decision*, 39(9), 749-760.
- Övgün, B. (2010). Türkiye'de planlama: Sektörel gelişmeden kalkınmaya kalkınmadan stratejiye. *Memleket Siyaset Yönetim*, 5(13), 176-204.
- Özkazanç, S., ve Korkmaz, C. (2019). Şehir ve bölge planlama disiplininde eğitim, iş bulma ve mesleki öz yeterliliğine ilişkin kaygı ve beklentiler. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 4(2), 122-139.
- Pastore, P., Ricciardi, A., and Tommaso, S. (2019). Contractual networks: an organization model to reduce the competitive disadvantage of small and medium enterprises (SME's) in Europe's less developed regions: A survey in southern Italy. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 16(4), 1503-1535.
- Podolny, J. M. (2001). Networks as the pipes and prisms of the market. *American Journal Of Sociology*, 107(1), 33-60.
- Praida, V., Westerberg, M., Ylinenpää, H., and Roininen, S. (2010). Exploring the effects of performance of organizations: The network effect: American sociological performance: An empirical examination. *Journal Of Business Venturing*, 405-422.
- Sarı, B. Ö., Özdemir, S. S., ve Uzun, N. (2019). Urbanisation and urban planning in Turkey. In: B. Ö. Sarı, S. S. Özdemir, N. Uzun, *Urban and Regional Planning In Turkey*. Ankara: Springer, 1-9.
- Sharma, D., and Blomstermo, A. (2003). The internationalization process of born globals: a network view. *International Business Review*, 12(6), 729-753.
- Sönmez, Ö. (2015). *Türkiye'de 1980 sonrası planlamanın kurumsal değişim süreci ve mekansal etkileri: Trakya bölgesi örneği*. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Stam, W., Arzlanian, S., and Elfring, T. (2014). Social capital of entrepreneurs and small firm performance: A meta- analysis of contextual and methodological moderators. *Journal Of Business Venturing*, 29 (1), 152-173.
- Şengül, H. T. (2001). *Kentsel Çelişki ve Siyaset- Kapitalist Kentleşme Süreci Üzerine Yazılar*. Demokrasi Yayınevi.
- Şengül, H. T. (2007). Planlama meslek alanı ve dönüşümü: bir çerçeve önerisi. *Dünya Şehircilik Günü 31. Kolokiyumu Bildiriler Kitabı: Planlama Meslek Alanı Geçmişten Geleceğe*. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası, 105-127.

Şimşek, Ş. (2002). *İşletme bilimlerine giriş*. Konya: Günay.

Taşkıran, E., ve Uzun, İ. (2020). Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi sonrasında 1 ve 4 no'lu cumhurbaşkanlığı kararnameleri çerçevesinde merkezi yönetim düzeyinde imar planlama sürecinin kurumsal yapısı . *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 107-128.

T.C Çevre ve Şehircilik Bakanlığı . (2018). *2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi Eylem Planı*. Ankara: T.C Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.

Tekeli, İ. (1980). Türkiye'de kent planlamasının tarihsel kökleri. *Türkiye'de İmar Planlaması*, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. Ankara, 26-147.

Tekeli, İ. (1981). İkinci dünya savaşı sonrasında Türkiye'nin kent planlaması pratiğindeki gelişmeler. *İmar Planları Yapım ve Uygulama Süreçleri*. Ankara : Şehir Planlama Mimar ve Mühendisleri Odası, 148-167.

Tekeli, İ. (1987). ODTU'de şehir ve bölge planlama eğitimi. *Prof. Dr. Ruşen Keleş. Türkiye'de Kent Bilimi*. Ankara, 65-90.

Tekeli, İ. (1998). Kent planlaması ve kent araştırmaları. *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Bilim, Sosyal Bilimler II*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 302-367.

TMMOB ŞPO, Ankara. (2012). *26. Dönem Çalışma Raporu 2010-2012*. Ankara.

TMMOB ŞPO, Ankara. (2014). *27. Dönem Çalışma Raporu 2012-2014*. Ankara.

TMMOB ŞPO, Ankara. (2016). *28. Dönem Çalışma Raporu 2014-2016*. Ankara.

TMMOB ŞPO, Ankara. (2018). *29. Dönem Çalışma Raporu 2016-2018*. Ankara.

TMMOB Şehir Plancıları Odası. (2019). *Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinde İstihdam, Akademik Kadro, Öğrenci Kapasiteleri, Fiziki Altyapı ve Donanım Olanakları*. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası.

TMMOB ŞPO, Ankara. (2020). *30. Dönem Çalışma Raporu 2018-2020*. Ankara.

TMMOB ŞPO, Ankara. (2022). *31. Dönem Çalışma Raporu 2020-2022*. Ankara.

Tuzlukaya, Ş. E., Sargut, A. S. ve Sözen, C. H. (2014). *İş sahiplerinin sosyal ağ bağlantılarının girişimciden, ikinci ve üçüncü kuşağa değişimi*. 22. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi. Konya, 509-519.

Türkiye Planlama Okulları Birliği. (2007). Türkiye'de şehir ve bölge planlama eğitiminde kalite geliştirme ve akreditasyon ve mesleki yetkinlik ve yeterlilik taslak raporu. *TUPOB III. Koordinasyon Toplantısı İstanbul Teknik Üniversitesi Buluşması Notları*. İstanbul.

Türkün, A. (2014). Türkiye'de ve dünyada kentsel dönüşüm uygulamaları. *Yerel Yönetimler Kentleşme ve Demokrasi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası, 54-66.

- Utma, S. (2019). Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.
- Uygun, M., ve Özçiftçi, V. (2012). Girişimcilerin sosyal ağlara yönelik algılamalarının incelenmesi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 189-202.
- Uzzi, B. (1996). The sources and consequences of embeddedness for economic performance of organizations; The network effect. *American Sociological Review*, 61, 674-698.
- Ünsal, B. Ö., ve Aksümer, G. (2021). Türkiye'deki serbest planlama bürolarının coğrafyası: mekansal ve sektörel analiz. *Planlama Dergisi*, 31(3), 500-518.
- Varnalı, R. (2014). *Entrepreneurial success: The role of social networks and human capital*. Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Varol, Ç. (1996). *Entrepreneurial networks in professional businesses: a case study of urban planners in Ankara*. Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Weiss, J. W. (1988). *Regional Cultures, Managerial Behavior and Entrepreneurship: An international perspective*. 125. Westport, CT: Greenwood Press, Quorum Books.
- Witt, P., Schroeter, A., ve Merz, C. (2008). Entrepreneurial resource acquisition via personal networks: An empirical study of german start-ups. *The Service Industries Journal*, 28(7), 953-971.
- Yenice M. S. (2014). Türkiye'nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi. *BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 76-88.
- Yoloğlu, A. C. (2014). Planlama piyasasının iki yeni dinamiği: parçalanma ve tekelleşme. *İdeal Kent*, 5(13), 128-151.
- Yüceyılmaz A., ve Yüceyılmaz H., (2018). Bir politik-ekonomik evrimin kentsel kayıtları: Türkiye'nin tarihsel dönüşümünde kentleşme politikaları. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 18(2018 Özel Sayısı), 98-114.

EKLER

EK-1. Görüşme Formu

Görüşme Tarihi:

No:

İşyeri Sahibi ve Karne Grubu:

İşyeri Adı:

Adres:

I. Girişimci(ler)

1) İşyerinin kuruluş tarihi:

2) İşyeri sahibi / ortağın doğum yeri:

doğum yılı:

cinsiyeti: K E

Evli Bekar

mezun olduğu üniversite/ şehri:

varsa yüksek lisans yaptığı üniversite/ şehri:

3) İşinizi kurmak için neden Ankara'yı tercih ettiniz?

4) Ailenizde girişimci biri var mı? Varsa yakınlık derecesi? İş yerinizi kurarken ya da süreç içerisinde bu kişi/kişilerden yardım aldınız mı?

EK-1. (devam) Görüşme Formu

5) Kendi işinize kurmadan önce çalıştığınız işler:

Önceki işler	Yıl	Bu işi bulmanıza kimler yardımcı oldu?
.....		
.....		
.....		

Şu an bu iş yerleriyle ilişkileriniz devam ediyor mu? Hangi konularda yardım alıyorsunuz?

6) İşyerinizde kaç kişi çalışıyor? Cinsiyetleri ve meslekleri? Part-time (1) Full-time (2)

Sayı	Meslek	Time	Kadın	Erkek
1. (.....)	Şehir plancısı	()		
2. (.....)	Mimar	()		
3. (.....)	Peyzaj mimarı	()		
4. (.....)	Öğrenci/ stajyer	()		
5. (.....)	Diğer	()		

II. Şehir Planlama Pratiği

7) İş yerinizi kurarken sermayeyi nereden sağladınız? Herhangi bir güçlkle karşılaştınız mı?

EK-1. (devam) Görüşme Formu

8) Şimdiye kadar (son 3 yılda) yaptığınız projeler ve diğer çalışmalar:

(1) Nazım İmar Planı	(5) Mevzii İmar Planı
(2) Uygulama İmar Planı	(6) İmar Planı Değişikliği
(3) Revizyon İmar Planı	(7) Toplu Konut Planı
(4) İlave İmar Planı	(8) Diğer

İçeriği, yeri	Kimden (nasıl) alındığı	Birlikte çalıştığınız insanlar
().....		
().....		

9) Projelerin tamamı kendi büronuzda mı yapılıyor? $\frac{1}{4}$ evet $\frac{1}{4}$ hayır

10) Dışarıya iş veriyor musunuz? Hangi işleri?

11) Taşeron iş alıyor musunuz? Hangi işleri?

12) Bu gibi işlerde herhangi bir yazılı anlaşma, kontrat yapılıyor mu? Karşılaşılan sorunlar var mı? Sözleşme yapılmadığı takdirde sorun yaşayacağınızı düşünüyor musunuz?

13) Büro çalışanları dışında hangi meslekten insanlarla çalışıyorsunuz?

Meslek	Birlikte çalışılan proje türü	Görüşme sıklıkları
		(her gün, haftada/ ayda/ yılda 1-2)
.....		
.....		

EK-1. (devam) Görüşme Formu

14) İş ile ilgili görüştüğünüz bu insanlarla hangi alanlarda birlikte olursunuz?

1. tatil

2. hafta sonları

3. iş yemekleri

4. seyahatler

5. diğer

15) Bir ihale, proje, iş teklifi vb. söz konusu olduğunda kimlerden haber alırsınız? Siz kimleri haberdar edersiniz? Kamu İhale Kurumundan alınan ihaleler varsa, size teklif mi geliyor, açık ihalelere mi katılıyorsunuz?

16) İhale tekliflerini nasıl, neye göre belirlersiniz?

17) Mesleğinize ve özel planlama bürolarına bakıldığında son yıllarda olan değişiklikler neler? Memnun musunuz? İşyerinizi kar eder görüyor musunuz?

18) Geleceğe yönelik Ankara ve Türkiye'deki planlama mesleği ve serbest büro sahipliliği ile ilgili beklentileriniz neler?

19) Serbest büro sahipliliğinin sürdürülmesi ile ilgili önerileriniz neler olur?

EK-1. (devam) Görüşme Formu

III. Network İlişkileri

20) İşyeri çalışanları ile aranızdaki ilişkinin şekli nedir?

Ortak

Çalışan

1. arkadaş (okuldan, yakın çevreden, vb.)

2. eş-çocuk

3. akraba (anne-baba-kardeş, amca-kuzen, vb.)

4. diğer

21) Birlikte çalışmaya nasıl başladınız?

22) İş dağılımı çalışanlar arasında nasıl? (1) girişimci (2) ortak (3) büro çalışanları/

şehir plancısı, mimar (4)stajyer/öğrenci (5) diğer

K E

1. iş alma () ☐ ☐

2. görüşmeler () ☐ ☐

3. para () ☐ ☐

4. arazi çalışmaları () ☐ ☐

5. tasarım () ☐ ☐

6. çizim () ☐ ☐

7. seyahat () ☐ ☐

8. diğer () ☐ ☐

EK-1. (devam) Görüşme Formu

23) Öğle yemeklerini nerede, kimlerle yersiniz?

24) Akşamları iş çevresinden insanlarla iş dışında bir araya gelir misiniz?

25) İş çevresinde karşılaştığınız sorunlarda ve anlaşmazlıklarda kime başvurursunuz?
(1. aile, 2. arkadaş, 3. çalışanlar, 4. ortak, 5. ilgili uzmanlar, 6. meslekdaşlar, 7. diğer)

1. mali sorunlar:

2. hukuksal sorunlar:

3. planlama işleriyle ilgili sorunlar:

26) Aniden (yükü miktarda) nakit para gerekirse kimlerden alırsınız?

27) Proje (çizim, vb.) yetiştirememesi durumunda kimlerden yardım istersiniz?

28) Özel hayatınızda ve iş hayatınızda ihtiyaç duyduğunuzda başvuracağınız 3 kişi kimler?
Bunlar aynı insanlar mı?

Özel hayatınızdaki	Meslekleri	İş hayatınızdaki	Meslekleri
.....			
.....			
.....			

29) Ailenizden işinizle ilgili hangi konularda yardım gördünüz, görürsünüz?

1. eş-çocuk:

2. anne-baba-kardeş:

3. diğer (amca, dayı, kuzen, vb.):

EK-1. (devam) Görüşme Formu

30) Şehir Plancıları Odasına hangi sıklıkta gidersiniz? Hangi faaliyetlerine katılıyorsunuz?

31) Şehir Plancıları Odası dışında hangi derneklere/kurumlara kayıtlısınız? Ne gibi sosyal aktivitelerde yer alıyorsunuz? Bunların iş ilişkilerinize/ iş almanıza etkisi var mı?

1. Özel Dernek- Yardımlaşma Kurumu

2. Siyasi Parti / Politika

3. Başka Meslek Odaları

4. Başka bir girişim

5. Diğer

32) İşinizle ilgili kimlerle sohbet edip, tartışsınız?

33) Yeni iş çevrelerine nasıl girersiniz? Daha çok siz mi girişimde bulunursunuz yoksa başkaları mı sizinle bağlantı kurar?

34) Sosyal ve iş çevrenizde temas halinde olduğunuz insanların içinde kadınların oranı nedir?

%

35) Politikayla aktif olarak ilgileniyor musunuz, ailenizde politikacı var mı? Bunun işinize etkisi var mı?

36) Aileniz Ankara dışında mı yaşıyor? Yaşadıkları çevrede hiç iş yaptınız mı? Eğer yaptıysanız, bu işi nasıl aldınız?

37) Mesleğinizle ilgili kamu kuruluşlarında çalışan tanıdıklarınız var mı? Size mesleğinizle ilgili ne gibi yardımlarda bulunuyorlar?

38) İller Bankası ihaleleri dışında aldığınız işleriniz var mı? Bu işleri nasıl aldınız?

39) İş aldığınız belediyelerle ilişkileriniz daha sonra da devam eder mi?

EK-1. (devam) Görüşme Formu

Kadın Girişimciler İçin Sorular

- 40) Bir kadın girişimci olarak iş kurmada ve bu faaliyeti yürütmeye zorluklarınız oldu mu?
- 41) İş piyasasında tutunmada ve çevre edinmede kadın girişimcilerin erkek girişimcilere göre avantajları ve dezavantajları size göre nelerdir?
- 42) Evli iseniz, evliliğinizin iş ilişkilerinize etkileri neler?
- 43) Ev işleri ve çocuk bakımına yardım eden kimler?

Ek Görüşme Soruları

- 44) Serbest plancılar arası ilişkiler genelde size göre nasıl? Birbirlerini rakip olarak mı görüyorlar yoksa aralarında dayanışma var mı? Varsa, hangi konularda?
- 45) Serbest plancılar arası birbirlerini tutan belli gruplar var mı? Bu gruba isteyen girebiliyor mu?
- 46) Okul arkadaşlığının, aynı okuldan olmanın sosyal ve iş hayatınızdaki önemi sizce nedir?
- 47) İşyerinin devamiyetinin sağlanmasında, başarılı olmada sizce ne tip ilişkiler geliştirilmeli, nasıl bir çevre içinde bulunulmalı?
- 48) Başarılı bulduğunuz insanlar/ girişimciler nasıl bir çevreye sahipler ilişkide bulundukları insanlar/ kuruluşlar kimler?
- 49) Son 10 yıl içerisinde planlama sektöründe bir değişim olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce nedenleri neler? Değişimlerin size ne gibi etkileri oldu?
- 50) Gelecek yıllar için ne gibi değişimlerin yaşanacağını düşünüyorsunuz?

EK-1. (devam) Görüşme Formu

51) Sizce özel sektörde rekabet edebilirliğinizi etkileyen ve hayatta kalmanızı sağlayan faktörler nelerdir?

52) Daha önce kurum adresi olarak yer değiştirdiniz mi ya da değiştirmeyi düşünüyor musunuz? Evetse neden? Mevcut konumunuzu neye göre seçtiniz?

53) COVID-19 pandemisinin iş yerinize/ işlerinize ne gibi etkileri oldu?

55) Yeni mezun plancılara önerileriniz neler olur? Büro sahipliğini önerir misiniz?

Gazili olmak ayrıcalıktır